

„...tovavonulnak komor-tévhités korok”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
VII. ÉVFOLYAM 1996. I. (207.) SZÁM — JANUÁR 5.

ára 500 lej

Szabó Tamás felvétele

Sziszüphosz mentsége

Mennyi életigenlő üdvöset — remekművet és itt-ott még eszmét is — örökölt s hordott össze a világ csak az elmúlt két-három évezred alatt... Miközben az emberből kivészni látszik a képesség, hogy ezeket valaha még észrevegye, vagy pláne hogy élni tudjon velük. Mert gondolkodását mára, úgy rémlik, csupán nyomora, gondja, bűne határozza meg. Üzenete, "hírtéke" ugyanis hovatovább csak a pusztulásnak, reménytelenségnek van számára; s e szellemi környezetszennyezés valahogy újra és tovább generálja bennünk önmagát.

Persze a mindenkor évről-évre "hogyan tovább"-ok lehetőségeit fűrkészve aligha lenne okunk bármilyen bizakodásra. Hisz ami eddig gondunk volt, az továbbra is gond lesz: keserves nyűgölődés, hogy megtarthatnánk maradék magyar kultúrintézményeinket. Jó volna nem latolgatni, hogy ez meddig sikerülhet nekünk, milyen áron s mi végre? Néha úgy érezzük, Sziszüphosz agyonértelmezett története köszön vissza sorsunkban.

Igaz, azzal is kezdhettük volna:

na: íme, még mindig megvagyunk. Csak ehhez kéne lennie bennünk szemernyi önelégültségnek; vagy valami ehhez hasonló indíttatás... Holott ez is igaz volna. Mert lám, '95-ben a HELIKON túljutott a 200. megjelenésén, s most — minden baljós "előrejelzés" ellenére — nekidöccen hetedik évfolyamának. Tudjuk, illene hosszan hálálkodnunk azoknak, akik a lap megtartásában segítenek nekünk...

...Miközben lucskos telek sara vajúdjá újesztendőinket. S azok majd hozzák újabb végeérthetetlen adventek abszurd várakozásállapotait. Rendre elhalnak öreg költőink s velük tovavonulnak: enyésznek nagy-elszánásos, komor-tévhités korok. Ám a sokországos magyar irodalmi hazának ebben a zugában évtizedek óta nem rajzott elő annyi tehetséges ifjú ember, mint éppen mostanában. Szerencsére ők még nem kérdezik: meddig s mi végre? Vagy ki tudja?

...Könnyű Sziszüphosznak (ha mégoly inszaggató is a sziklatéher): nem ismeri saját történetét.

SZILÁGYI ISTVÁN

- Szöveggyűjtemény: KAFKA
- Búcsú
Méliusz Józseftől és
Kiss Jenőttől
- Sigmond István: Molekulák
- Páll Lajos versei
- Szócs István tanulmánya
- Kosztolányi Dezső:
Égi jogász
- Tompa István novellája
- Bölöni Domokos karcolata
- Terényi Ede: Reflexiók 14.
- SERÉNY MÚMIA

ORBÁN OTTÓ

FÖNN A CSOMOLUNG MÁN

A művészet, vegyük úgy, hegymászás.

Az ifjúság gubancos, zöld bozót a föld ölén, a dombvidék kétszértárt combja közt; még semmi sincs eldöntve, lezárva, még minden lehet belőled... bérgyilkos, hajóskapitány, szakácsnő, püspök, apáca, föltaláló, pornófilmsztár, történész, paraszt, akármilyen... a választék határtalan.

De ha eldöntöd, hogy a nyaktörő magasság vonz, az életed ösvénnyé szűkül, s az az ösvény fölfele visz.

A kezdet egyszerű, mert nehéz. Lefoglal a fölszerelés, a beszerzés, nincs időd homályos sejtelmekre. Néha látod a csúcsot, ahogy kibukkan a felhőkből, s megcsillan rajta a hó.

Később logikusnak látszik, hogy minél több súlytól megszabadulj. A levegő ritkul, megtanulsz lemondani.

Csak a lényegest viszed magadból, és az mind kevesebb.

Azzá csupaszkodsz, aki vagy. Átlátni rajtad, mintha üvegből volnál. Látni a csontjaidat.

Előbb csak titokban, később nyíltan kezdenek unni.

Mondod a magadét. Jó - tömörebben, célratörőbben, de azért ugyanazt.

Most már látod, a csúcsra fölélni - halál.

De nincs kivel elszámolnod. Nemhogy az Isten nem vár rád odafönt, de senki sem vár senkire ott soha. Nincs ott más, csak a szél meg a hóvihar meg a fuldoklás melledben föl-alá járó vasreszelője.

Csikorgatod a fogaidat (vagy csak képzeled ezt is?), és lefekszel a hóba.

Végre. Most legalább egy jó nyagot alszol.

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

MÉLIUSZ JÓZSEF (1909-1995)

Ilyenkor ez első, legforróbb és leghidegebb rezdülés csak ugyan-az lehet: itt hal ki előttünk a század. A szemünk láttára. Mármost azoknak, akik fiatalon, sokkal fiatalabban is látták az elmenőket. Akiknek sosem válhatnak, még az ilyenfajta, magasztos, gyászos de ünnepélyes beteljesedések után sem, csupán lexikon-adattá, irodalomtörténeti. Az élőknek minden halottja: Yorick koponyája. Mit szólhat a barát, akinek ezután már mindenki Géza, Domi, Erik koponyája? Tulajdon koponyájukat kezükben tartó döbbsen Hamletekké válnak ilyen pillanatokban az élők, és tanácstalan félfordulattal irányulnak, nyúlhatnak, nyújtának arra, amerre az utánuk következő sora mutat, a továbbadás. Lehet, hogy különböző élményeket, tapasztalatokat, tanulságokat és tanultságokat, de mint-ha ugyanazt a szürkeállományt és reflexrendszert hagyományoznánk csupán tovább. A nem ünnepekre és nem megdicsőülésekre, hanem ostromnapokra valót. Szív-megálltakor is — a szívverősítőt. Még az Ő régi verseiben is ott van egy egész, urbánus lelkendezés-és-indulat programjától különböző réteg, egy szénásszekér-életforma emléke és nosztalgiája, akarva-akaratlanul, még hogyha igazi lét és eszmélet közege, eleme a költői bankrobbantás és romeltakarítás szinkronizálása volt is, nemzetek, műfajok között és felett — magyarád, de itt, de itthon. Ahol épp hal ki előttünk egy világ, melyben mások voltak a szuronyok és a ceruzavégek, más erődök álltak ellent más ágyúzásnak, és más polgárokat kellett ébresztgetni, lehetett pukkasztani más művészeti normák, kánonok, eszmények sem-mibe- valamibe vételével. Addig, amíg nem maradtak már erődök és ágyúk, kánonok és akadémiák, bevenni és kiadni valót, mert mindent szecskába vágott, nulla-nullásított őrlött egy nagy, egy inertív találmány propellerje, melynek szelében feketévé vált a hó is, fehérré a radioaktív pernye, hazugsággá az igaz, igazsággá a kitaláció, és már csak a halál nem fikció, nem relatív, nem posztmodern, nem izmus. Mindennek egyszerre ösztönös élője és tudatos tudója, élvezettel kitalálója és ingerült elszenvetője volt a most elhunyt egyik utolsó atyamester, Méliusz József, akinek az életrajza ismeretében a legnagyobb csoda, hogy ilyen magas kort ért, érhetett meg, és mint aki még egy bosszantó, metafora-repesztő és fikcióbontó gesztussal azért sem érte meg a karnyújtásnyira, karcsapásnyira lévő következő születésnapját. Mint aki már régés-rég, annyi engesztelhetetlen békítés és szarkasztikus szeretet után már semmi-re és semmiképpen nem akar licitálni. Sem a biológia, sem a halhatatlanság térein. Mert gazdag és művészi bátorságban lüktető, kitaró és következetes életmű van mögötte, melyben volt poéta-Hektor és költő-Akhilleusz az összes lehetséges és képzelhető Trója körültrappolása mezején. Ő, aki körül fiatalon a legnagyobb megértés szellemi kényelmében összegyűlhetünk, aki szigorú és szabad szellem volt, épp annyira megnyerően igazságtalan, mint amennyire gondolatébersztoen önkényes. De egyéniség, de felejtethetetlen, de szentori, fülsiketítő és elhallgattathatatlan még elhallgatásaiban és tévedéseiben is. Egyike a hazai magyar költészet merész megújítóinak, ablaktáró a világ és hídépítő a román s a nyugati irodalom legjobbjai felé. Aki akkor is mindenestől marad, ha mindenestől letette maga mellé a pipáit, mint valami lehető legkeletibb Hemingway a puskáit és legnyugatibb guru a Nirvana szirmait. Megtestesülése Ő is örökre legalább százéves magányaink dzsungelpátriárkáinak, aki féltő fogcsikorgatással szerette, kereste és tanúsította az életet, az életünk. Méliusz a hosszan-haló költő, ugyanannak bizonyítékaként, amit a huszonötévesen elpusztuló haldokló hatyúi is énekelhetnek bármikor. Méliusz — mi csak tudjuk itt, ahol orrunk előtt hal ki a század — maga a klasszikus avantgard. Utána — mint előtte is — csak Yorick koponyája parázslík. Abban a bűvös, áthatolhatatlan, Homérosz óta nem oszló pipa-füstben.

LÁSZLÓFFY ALADÁR

MÉLIUSZ JÓZSEF

Horace Cockery

darabokra tört elégiájából

A jövő költőihöz az erkélyről

Nyugodtan nézlek
a létűnt évtizedek erkélyéről költő...
tagadj meg bátran
— már meg is tagadtál
hiszen elfeledtél —
nem tehetsz egyebet...
így vagy amúgy
vállalva vagy tagadva
folytatnod kell ami volt —
nem tehetsz egyebet...
a megtagadottat
éppúgy szavaidban
és gesztusaidban hordod
mint az elfeledtetet...
a nagy szelek járásának
s a benső s a kinti
éoszak és időjárás

egyezésének kérdése
ki mikor tűnik fel benned
s a korban
amely Te vagy...
voltam én is fiatal idő
fiatal költője
és a fronton...
de szavaimban
a tagadott és feledett elődök jártak...
erre a költő akkor ébred
amikor már maga is előzmény
tehát voltaképp lemaradt
és épp ezért előtte már
a csinnadrattás feltámadás. —
De az már kit érdekel?

Dogshaven, 1950

Századom

1
Nem olyan vagyok én mint a kecskesajton élő együgyű pásztor
akit Luxortól délre egy oázison láttam —
amikor feje fölött elszállt az angyal
a szikár és magtalan cserjék között
s ő elfeledte szemét vagy tettette hogy alszik
és rémülten hallgatott.

2
Hallgatok én is —
talán nem is félelem nélkül Tőled századom —
de nem fedem el szemem
s látom az angyal szigorú arcát —
homlokán elborzasztó seb szivárogo mint
a vágóhíd kampóján lógó bika nyakán a kés nyoma —
fejfel lefelé látom suhanni az angyalt s szárnyait
lengeni lassan:

hőfehérek és vér foltozza viaszos hamvukat
s követik ökölnyi döglegyek zúgó hadai lakmározni belőle
és nyomában a harag gyújtogató darázsrajai —
nyitott szemmel látom nagyszerű és nyomorult századomat
és nem fedem el szemem mert mindent látnom kell
a fenségest és az ocsmányságot egyaránt —
nem kecskesajtot rágni a dolgom és nem elrejtőzni
hanem számbavenni a teljességet
és számot adni...

3
Kitárom az angyalnak a tintakék kikötőre néző füstös ablakom
felkínálom ágyam és megterítem asztalom —
sebjel a retentő sebének nedvei beszenyeznek párnám s
ablakom —
vállalom az angyalt: századomat egészen
s ha hív én láthatatlanban vele tartok
a következő század ragyogásáig és sebéig
új ragyogásom és ismét értelemmel vagy esztelen elcsorgatott
önvérem tócsái felé...

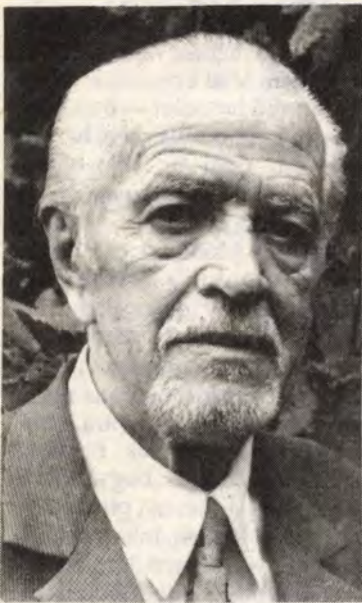
Dogshaven, 1950

Én is olyan voltam...

Én is olyan voltam mint minden ember Dogshavenben
és a nagyvilágban

akár szegény
akár gazdag:
elégedetlen.
Egész életem egyetlen roppant sértő sérelem volt
s ami nem sértés vagy sérelem:
illúzió.
Illúzióim jogán kérlek még egyszer mindnyájukat
könyörüljétek legalább a halottnak
és tartsátok tiszteltben
nyomorult életemnek nem hízelgő utolsó akaratomat.
Dogshaven, 1960

A VÁNDOR — CÉLHOZ ÉRT

KISS JENŐ
(1912 — 1995)

Szomorúan búcsúzunk az esztendőktől. Az 1995-ös évtől, amelyik nem egy kiváló, valamennyiünk által szeretett, nagyrabecsült frónktól - költőnkől szakított el bennünket. Talán Páskándi Géza nyitotta meg a sort, hogy alig két hete kövesse Őt Méliusz József, és most utána siessen Kiss Jenő is. Kiss Jenő, a költő, az Erdélyi Szépmíves Céh egykori lektora-szerkesztője, a marosvácsi helikoni találkozó résztvevője. Tájakon már csak Ő élt Kemény János egykori vendégei közül - "a nagyvilágon ekívül" - pedig úgy tudjuk, egyedül Wass Albert van még életben a romániai, az erdélyi magyar irodalomnak ebből az elit-gárdájából.

Kiss Jenő már kora ifjúságától a hétköznapi emberek, a meghitt tájak és üdítő utak költészeti-élményével gazdagította irodalmunkat. Dsida felfedezettjeként indult, de ha a Nagy Barátnak csak rövid élet — kurta 31 év — jutott osztályrészül, reá szép 83 esztendő szabott a sors. Hányatottságában, csapásaiban volt szép ez az élet. És abban, hogy semmiféle ítéletidő, a történelem legkíméletlenebb megpróbáltatásait hozó vihar sem tudta kivenni kezéből a tollat.

Ne idézzük most a megpróbáltatásokat, amelyekkel meg kellett birkóznia, a megaláztatást se, amelybe — az utóbb talán túlbecsült — irodalmi diktátor mennydörgő hangja taszította. Inkább erejére, az örök újrakedzéshez erőt adó szívósságára gondoljunk, amelyik az elhurcoltatásból haza vezette, a megaláztatásból talpra segítette. Az erőre, amely abból a végtelen szeretetből fakadt, amellyel négy gyermekét felnevelte úgy, hogy közben senkinek se siránkozott-

panaszkodott, senki előtt meg nem alázkodott. Az erejét idézzük, amellyel a nagyobb családját jelentő, fiatal és kevésbé fiatal író-költőtársadalomhoz ragaszkodott, nevelni igyekezett ezt mindenek fölött az anyanyelv szeretetére - a nyelvi igényességre. Személyes példájával — és szerkesztőként egyaránt tette ezt, már fiatalon az Erdélyi Szépmíves Céhnel, utóbb az Utunknál, majd rövid ideig a Napsugárnál, végül pedig — nyugalomba vonulásáig — a marosvásárhelyi Igaz Szó kolozsvári szerkesztőjeként.

Töröl metszett erdélyi ember volt. Erdélyi magyar költő. Közösségi ember, aki tudta, hogy ezen az Isten áldotta vidéken csak úgy maradhatunk meg, ha testvéri jobbot nyújtunk azok felé, akikkel a Sors hosszú századok óta együtt élünk rendelt. Mit tehetett ezért, az egymásra találásért a politikai élettől magát távol tartó költő? Tolmácsnak (is) szegődött. Kiváló klasszikus és kortárs román költők versei mellett — Eminescu-tól Jeleleanuig — példátlan vállalkozással átültette magyarra az egész összegyűjtött román népballada-kincset.

Azok közé a boldog alkotók közé tartozott, akik számára az öregkor nem szellemi hanyatlást jelentett, hanem életművük méltó lezárását. Versei, emlékiratai mellett megírta a romániai magyar próza egyik időtálló remekét — *Ithaka messze van* címen. A fokosnak nem mondható könyv, élete néhány drámai hetének az eseményeiről számol be a sokat látott-tapasztalt ember mindent megértő bölcsességével és humorával. Ez az egyszerűségében, hivalkodni nem akarásában nyelvilag is ragyogó alkotás — az új-jáalakult Erdélyi Szépmíves Céh második kiadványa (1992) tette a koronát az író életművére.

Immár vándorútjának — hányattatásainak végére ért. A fáradt szív örökre megpihent. Ránk hagyta azonban munkáit, verseit, prózáját, tanulmányait és színműveit. Ránk hagyta konok, minden körülmények között kitartó szeretetét. Ezt a szeretetet a kései utódoknak is sugározzák legkiválóbb munkái, azoknak, akiknek az emlékezetében már nem él Kiss Jenő, az ember, a szerkesztő alakja, hiszen nem ismerhették Őt.

Most talán éppen Méliusszal vitatkozik az egykori Helikonon, a Korunkon, vagy éppen bennünket figyelnek a Végtelen Messze-ségből. És megértően mosolyognak. Mosolyognak, hisz Ők már tudnak valamit abból, amit mi csak sejtünk, látják Őt, akiben mi hiszünk — vagy nem hiszünk.

FODOR SÁNDOR

KISS JENŐ Háromkirályok

Mint a három fejedelmet
az a Csillag valaha,
úgy vezet barmos falukba
templomtornyok csillaga.
Úgy vezet nagy útra engem
s velem egy-két jó fiút,
ki a jósrájú jelekben
hinni és — olvasni tud.

Megszületett hát, ki élt már
időtlen idők előtt!
ki valótlanul való volt,
végre-végre testet ölt!
Végre emberi közelbe
került az "isteni" kép,
nemcsak szent nevét rebegjük,
meg is fogjuk a kezét.

S hagyjuk: tekintsen szívtünkig
tisztá, nagy gyerekseme,
amit nem vont még homályba
barmok hó lehelete —
hadd láthassa: aki eljött,
nem jött ajándéktalan,

Délelőtt fűrészelek

Az istállóból pára csap,
lilásak a hús félszerek,
fűrészpórosan áll a bak
— favágó bak —
fűrészelek.

A nap tompos kiscigányként
villázza felhő-saruját —
s fény sereget néha, lanyha fényt
— foga közül —
a falun át.

A bontott kazal füstölög
— tán a nyár emléke előtt? —
finom, laza ezüstködök
ezüstözik
a hegytetőt.

Bágyad a hó a kerteken,
az udvaron enged a sár,
indul a nappal melegen,
mint átfestett,
örög barát.

Bólint az ismerős fasor
és megnézi, mit dolgozom —
aranyként csillan a fapor,
a rögöket
hímporozom.

Idegenben

Ha otthon, ha idegenben,
jó heverészni őszi csendben;
szemem légömbjeit eloldom,
hadd szálljanak, túl síkon,
dombon.

Nézelődöm, de eszem máshol —
Mire is gondolna, ki távol?
Arra, mi közel áll szívéhez,
arra, mit magának érez.

Ó, mily fájó, ó, milyen szép
a messzeségben e közelség!

lássá: szelencés szívtünkben
mirrha, tömjén és arany!

Tudod, mit jelent, midőn a
királyok indulnak el?
midőn annyi szolga mellett:
ez is, az is útra kel!
Tud meg, világ, azt jelenti:
megértették a jelet,
hogy mind e királyi fényre,
méltóbb fenség született!

Méltóbb fenség, szebb vitétség:
pajtiák egyszerű fia,
kinek előbb-utóbb ügyis
szóhoz kell majd jutnia, —
aki majd kőszálra épít,
új világot emel itt,
ami mennél emberibb lesz,
úgy lesz annál istenibb!

Mint a három fejedelmet
az a Csillag valaha,
úgy vezet barmos falukba
templomtornyok csillaga.
A nyomunkban összesűgnak,
így adják tovább a hírt:
— Elindultak a királyok,
valami nagy készül itt...

Zendül a bakom, muzsikál
fahúrú, borús hegedűm,
a tölgyek kemény húrjainál
szebben vajon
mi hegedül? —

Hasítva vonóz a fűrés,
feszült, és dallamot fakaszt,
a szám utána fűtűrés
és izzadok,
mint egy paraszt.

Mint ősem, a condrás cseléd,
urak zsellérje, aki nem
szádt kiizzadt kenyerét —
oly fáradtan
víg a szívtöm!

Lábamnál kuttyám hemperg,
a hajam közt lágyszél keres
s öklömben piheg a meleg
munka, mint kis
vad énekes

madár, mely egyszer kirepül,
s falum felett, világ felett
a kékbe cikázza remekül
fűtűrés, tiszta
friss nevemet!

A sok halk emlékekkel mi ér föl?
Szinte fáj fölkelni a rétről.

A rétről, melyet lám, csak mostan,
csak most veszek szemügyre
jobban —
de hát nincsen mit látni rajta,
néhány virág, útszéli fajta —

Leszakított egyet, egy kéket,
nézem, mily gyöngéden
csipkézett,
s magyarul ejtem a nevét ki:
katáng... katáng...
Vajon megérti?

SIGMOND ISTVÁN

MOLEKULÁK

Hány országban terem meg a gyömbér, és változik-e országoként az illata? Három színű volna-e a taps az agyondíszített, giccsnek hódoló katedrálisban? Mit csinál a Felsőbb Én az utolsó leheletből kiszakadt hittel, mely a boldog halál mímelését törvényt magasztosította az alázat maszkja alatt? A fogas kérdések kora lejárt, mindenre választ kaptunk vagy választ kapunk ezután, fény derül a fel nem tett kérdésekre is, talán csak egyetlenegy marad megválaszolatlanul (a fel nem tett kérdések között sem szerepel, aztán meg az aberrációból fakadó kérdőjelekkel nem foglalkozik sem a földi, sem az égi szociológia), vagyis hogy: hány leprás gyermeket tuszkoltak be a gyónatófülkébe, amióta van lepra, gyónatófülke és szavakkal elmakogható ima. Ez utóbbi nem célként szerepel — a feloldozás szempontjából — a sokismeretlenes isteni menüben, eszközként fogható fel, mellyel felkapaszkodhatunk Jákób lajtorjáján az égbe, balzsam, mely enyhíti az égiek haragját, hogy végül bocsánatot nyerjünk elkövetett vagy elkövetetnek vélt bűneinkre. Ehhez viszont el kell duruzsolni rengeteg imát; azoknak a huncut buddhistáknak az imamalmait — első kézből való információ! — rosszállást szültek odafent (a hitgyakorlat primitív technicizálása hasonlatos az atomtudósok gamma-sugárzásban megtartott hit-tanóráihoz), valószínűnek tűnik, hogy az atlantisi szuper-balekok is valami ilyesmivel vernyákolták fel a fohászt, hogy adj, Uramisten, erőt a robotba épített géneknek, a gombnyomásra előidézett földrengésnek és a mozgásukban megváltoztatott tengereknek. Legyen, mondta az Úr, adok nektek korai és testületi halált, úgy jártatok, mint az olteán sámfa, aki azt hitte, hogy kitalált egy új filozófiát. De mi képe mindezekhez annak a szerencsétlen leprás gyermeknek, aki a gyónatófülké felhólygában jobban fonnyad a félelemtől, mintha a fekélyeit tépné ki marokszám. Szerencsésebben járt volna, ha templomküszöbnek születik, hogy őt tapossák agyon az imák, s ne kelljen ócsárolnia a saját, hittel átitatott, bíborvörös imazsámolyát. Mi dolgot műveltél, édes fiam? Én csak annyit, hogy pingpongoztam, atyám. Derék dolog, fiam. (Ilyenkor tartja a lélek a vállát, hogy az anyaszentegyház keze ügyében legyen, hát ha megveregetik a rácson túl ücsörgő, jovialis atyák. És lón:) A pingpong Istennek tetsző játék, a leprás pingpongozó ritka szerzet ugyan, de lelkedet a rothadó test nem fertőzte meg, a zsámolytól jobbra szolgálod majd az Urat. (Az ép testben ép lélek itt-ott még szuperál, Lót valag-dús lányainál, a vérbajukon töprengő szerzeteseinél a leprásoknál ez kizárt.) No és miként, hogyan? Nagytata két leszáradt fülével, atyám. Amíg elég kemények voltak, remekül száguldott a labda oda-vissza, fel s alá, de amikor kocsonyásodni kezdtek a cimpák, vagy mi a jó fene történt velük, nem tudom, magukhoz ragasztották a labdát. Hebegés-habogás? Ugyan! Ide már hoztak keresztet feszített macskát is az egérvédő egylet hithű korifeusai (a macska szemét előbb kivájták, hogy a farba billentett lélek ne vigye magával a hóhérok kéjben tündöklő, örömtias képét is), jelentkezett Sodoma és Gomora is személyesen (a megbánás szűzies mosolyként szerénykedik az élv-

hajhászásban felpuffadt arcokon), azóta angolpark benyomását keltik (műromokkal ékesített főterek), mert hát a magasabb rendű közegben néha elhomályosodik a tekintet, elbambul az agy és mankón jár a logika, az immorális amorálisra szelídül, odáig menően, hogy az Úr már önmagának is megbocsát, pedig a legnagyobb bűn, amit emberrel elkövettek, a teremtés maga (ezt most nem fejtegetem, de ha kihűl a nap, te is rájössz, hogy zseton voltál egy sánta lábú, mennyei rulettasztalon), aztán: Isten anyját is becsmérelte valaki, merthogy a penitenciaként kiadott húsz millió hiszekegy két életnyi időt emésztene fel, igaz, hogy az illető Krisztusnak adta ki magát, s ennél elvetemültebb módját a hitgyalásznak csak a keresztet köpdőső ateista fantaszták bordélyházaiban képesek kiötleni, persze az is igaz, hogy mostanában minden sarkon egy Krisztus áll (megváltásból a túlkínálat értelmetlenné teszi önmagát); mindezek közben és után, ínycsiklandó megjegyzésre ragadtatja magát a krónikás: morbid fülkében, morbid bűnökért, morbid feloldozás. A hordószámra összegyűjtött imák képtelenek felkapaszkodni a lajtorján, egymást tiporják agyon, a Hiszekegy a Miatyánkra vicsořit és viszont, ez volna hát az a helyzet, amikor a pokol jóslata bevált: a büntetés szerepére lealacsonyított ima kiöklendezi a hívó lelkéből Isten árnyékát, de mondhatnám azt is, hogy éljennel pecsételi meg a kor a keréketörés legújabbkori változatát. Jogos a kérdés: miért váltott volna ki csodálkozást az az ártatlan lelkű, fonnyadozó, félarcú gyerek, hogy a nagypapi fülét felhasználta pingpongütőnek? A telepen viszont úgy száguldott végig a röhögés, ahogy a népdal szökken rokkáról rokkára, hogy végül a tornác tövében gyökeret ereszzen. (Ezért nem szabad átkokkal sújtani a földet, miveléne ugyanis dallam-ágyban pihennek a rögök, s ha füledet a földre tapasztod, ezeréves nóták suhannak a fejedbe; büntetlenül múltat idézni már csak ekképpen lehet.)

Közben a kívülről érkező vádakat lefricskáznam a papírlapról, ám ezzel a saját, külön bejáratú szentségeimet gyaláznám s venném el tőlük a szentség áhítatát (a szavakba öntött gondolatot); valami öncélú hasonlatokról zagyvál valaki, pedig azok után nem érdemes kutatni, keresni, ingyen osztogatják őket a Hegyen. Mondjam, hogy láttam a lehetetlent? Hogy a két hal felzabálta azt az öt kenyeret, s azóta tele bendővel úszkálnak az öncélú hasonlatokban megfeneklett mennyei vizekben? Nem mondom, mert a leprás és a nótafa ellentmondana nekem. S nekik higgyetek, mert én már réges-rég nem létezem. A naptárak szerint leéltem már huszonegyezer napot, noha ez sokkal kevesebb, mint egy falat kenyér, egy szó, egy álom, vagy egyet-

lenegy hang a tornác tövében szunnyadó dallam-hegyekben. Ha valakinek most sírhatnékja támad, felejtse el a halottait, s köztük önmagát, aki már a régmúltból halottként szerepel az égi könyvvitelben, inkább a kezdetekre figyeljen, nem lelki szemekkel, mert ez az izé — lásd öncélú hasonlat — melodramatikus nyálka egy költői ürülékben, hanem a gondolat szemével (van ám neki olyan, mert mindene van, amivel csatát nyerhet, ha akar, még az öröktől fogva ránc borult napfogyatkozást is el tudja feledtetni; derülátásból adjatok piros pontot a nebulónak, megérdemli, hiszen néhány sor erejéig hurrákat ordít a koporsóban), szóval a kezdetekre, ahol — minek tagadnám — én magam is ott álltam a sorban, és egy jó kiállítású ima nyeregében, epekedve vártam az Úr szavára. Minden lélek ott volt, kicsik, nagyok, fiatalok, öregek. Annyi hit volt bennünk, hogy szikrákat vetett talpunk alatt a menny, pirosposztagások voltunk és tettekre készek, inkarnációra, reinkarnációra és re-re-reinkarnációra kiképzett alakulat, az égiek büszkesége. És szólt az Úr: "Aki leprás, jobbra, aki leprás lesz, balra. Nos?" És velem mi lesz? Neked már mindegy, mondta az Úr, és dute dracului. Valaki megfogta a karom, hátranéztem, kart karba öltve ott sorakoztak két millió. Áldott legyen az Úr neve. Tanuljuk a két ábécét és a szemfedőnkkel elhessegetjük a körülöttünk duruzsoló európai legyeket. Fantomok vagyunk, s néha azt álmodjuk, hogy ember formája van a testnek. Grandománia. A sirály is azt hiszi, hogy madár, az ég felé suhan, aztán alászáll, röptében nincs ésszerűség, geometria, útirány, végre valami, amit a Véletlenek Istene irányít, közben a szárnyakról a felhőkre prekel a tengervíz, s a kiszakított felhőfoszlányok fátyoltáncot lejtene a háborgó vizeken, ám a sirályok önfeledtségének árnyékos oldala is van: fehérbe öltözött keresztnek tűnik mindahány. Megint kereszt? Megint halál? Születhetett volna halhatatlannak, a Krisztus-arc jól állt volna neked, csak hogy ehhez hinni kellene. Például önmagadban. Ez olyan egyszerűnek tűnik, pedig önmagadban hinni sokkal nehezebb, mint százezer évig gályarabként szolgálni az eget. Vagyis a semmit, mondd? A semmit, mondom veled, semmi-ként és semmiért. Na, most repedjen meg az ég! De nem reped. Rugdoshatod kedvedre. Hal sem leszel, a felzabált kenyér-státust is ki kellett volna érdemelned. Lekésted a vonatot, neked már a vicinális is robogó szörny, az utolsó fiákert sem érheted már utól, darabokban hever a szeméttelen. Marad az alázat s a megbocsátásban való reménykedés, amely fillérekre váltható ugyan, de ebből csak arra telik, hogy sárból dagasszuk a mindennapi fekete kenyeret. Azt a mosolytalant. De hát mitől derüljön az árva? A sámán arcán sem talált otthont a vigyor, a rőzsén perzselődő boszorkányok sem daloltak tréfás népdalokat, s ki látott röhögő templomot, térdét csapkodó apácát és vihogó papot? Az imák viszont csodára képesek, különösen ha vulkánként döngtetik az eget. A leprás nagypapi olyan buzgón kérlete a Fentvalót, hogy a huszonegyezredik napon újra kinőtt a füle. Leellenőrizhető, ott áll szoborba öntve a leprásokkal díszített égi mezőben. Mi meg tovább cipeljük a batyuba kötött transzcendenciát. Letenni sosem lehet, mert a súly szétzúzná a tornác tövében szába szökött dallamot s a dallamból kivirágzott szellemet. Ezek volnának a mi szobraink. S ezekről lepereg a kutyaugatás.

PÁLL LAJOS VERSEI

Az első út

Meddő dolog jeleket keresni
Elfutott időnkől igazolásnak.
Hisz a kép így szép, színei megváltak,
Csoda volt, hogy megtörtént ilyesmi.

Mindent, mindent, még százféleképpen
El tudok képzelni, de ez volt az Egy,
A köves út, két toronymagas hegy,
S köhögős autók közepén.

"Ha tűz tüzet nem oltott ki eddig" —
Mit tudott katargó ellentűzekről,
Ki ezt írta. Mert martalékká válik.

És hamu lesz a lángúzenetből,
Mi ropogott, nyargalt szembe a síkon,
Ehhez az időt nem kell társul hívnom.

Van aki...

Van, aki regényeket mesél napszámmra,
Vagy szavakat jegyzetel egy nyelvből
A csajka hátára. S ki dörömböl
A vasazott ajtón, többször is megbánja.

Most minden nesztelen, sima, fojtogató,
Előírt, vak szavatozt szellemű,
Királynőnek kegyéből készült e mű,
Őt már nem érheti el az átkozó szó.

Nincs rá gyógyszer. S ma a reménységet
Fülénél fogva vitte ki az órség,
A szégyenem ki helyett éget,

Bár tudnám. Akárhogy forgatom a kérdést,
Sáros lesz az is, aki erre szült,
Megleltem így az eredendő bűnt.

Színtelen

Színtelen a mezők szövete
Ahhoz, hogy hányfélek vagyunk,
Mester volt, ki ezt egybeszötte,
S lett bolondos szabóurunk.

Finnyás tisztúr, lógó határos,
Vissza- s megtért prédikátor,
Van, aki álmában kiáltoz,
Hogy rajta a megváltó sor.

Vajon szebb-e a kinti világ,
Ha ennyi kórót idecitált,
S aki megúsza, mit tanult

Mert istenemre, hogy idebent,
Nincs út magasba, bukik a szent,
Itt nem tűrhetnek csodagurut.

Légszomj

"Boszorkányok pedig nincsenek" —
Valamikor így védekeztem,
Tiltó szóval ha incselkedtek
A rejtelmek képzeletemben.

A búbajos szorongathatott,
Kusza szemöldökrajzai mögött,
Tagadtam; hogy a volt, hol nem volt
Csak forma maradjon és semmi több.

Napok óta a nagy melegtől,
Pokol a vackom, félig éberem,
Vad rémsereg jön ki a résekből,

Mellemre gyűl, tiltásaim ellen,
Ha dobolnak a halántékomon,
Már visznek is, hiába tagadom.

Javíthatatlanok

Oly könnyen mondták a "hontalan" vádat,
Az érveléshez, a botsuhogáshoz,
Sokáig éget, mit az ember ráhagy,
Amíg belefásul, "vidul, ha toroz".

Akár a szél a száraz bogáncsokat,
Görgeti s lerakja egy-egy gödörbe,
Gyúlt a sok tanács, hogy min nem változtat,
Az a szellemünk jogtalan gyötörje.

De ha ők is vészbe keveredtek,
Testvérek lettünk, bár nem volt titok,
Hogy hol s mikor firták le nevedet.

Az emelet-lánghoz oltókéz kellett,
Mentő a gátra, s ti, kik még reméltek,
Csiriz-agyúak, nem is tanulhattok.

A galambok

Vértelen, átkozott nápolyi sárga
Volt a börtönünk. De ha mögötte
Máriás kékjét az ég kitakarta,
Aranyisak lett Hélios az éke.

Főnt a párkányok, tele galambokkal,
Akár a páholyból néztek a mélybe,
Tipegő tojóra, a kacér, kanccsal
sandított. Az Úr bűnömül ne vegye,

Nem tudtam betelni a látomással.
Úgy vártam a megriktult sítákat,
Mint részeges. Az idő lomhán szárnyal,

Hol a jövő semmit sem takargat,
Magas érdekből, mikor kiirtották
Őket, csak sivárabb lett megint a világ.

A másik én

Nem búcsúzom el többé senkitől,
Oly ravaszul építék fel mindent,
Mint Dájdálosz, aki bent dörömböl,
Szavára álom s visszhang felelget.

Az illatos olajfűz-virágok
Csallják a távozót a feledésbe,
Retteg, hogy minden elszivárog,
Pedig hogy volt, a bére megérte.

Vajon a százszor is megáldott fonál
Vezetett egyre mélyebbre ide
Az iszapba, hol a hajónk regnál,

A szabadság? Nem telt semmire,
Rokon, szerető, marad gond-örünk,
Ha szólogatjuk, beleőrülünk.

A legszebb

A legszebb az a sok, ötcentis darabka
Gyönyörű kék, melyek a szürke dobozba,
Ahová kieresztettek, reménytelen
Fölötted ragyognak, friss, havas keretben.

A legszebbek ők, a sziporkázó fények,
Zsalu réseibe csomózott szövőtnék
Indián üzenet a kinti tavaszról,
S a falon kökények visszfénye araszol.

Most, hogy évek múltán visszaderengnek
Lebomló tükrein az emlékeztetnek,
Tán azért került el a tékozló halál,

Hogy erőt vegyen a szomorúbb szegénység,
Mikor ezekből is annyi marad meg még,
Mint pilinke hóból, mely májusban szitál.

A szabadult

Ahogy a lakatlan szigetre kiteszik
Foglyaik a kegyes kalózkod,
Élete batyuba bogozott
Rongyoktól függ, s mindegy már neki.

Nem tudja gyűlölni a távozókat,
Szemét szoktatva a mérhetőn,
Toporog, s fáknak is köszön,
S végül a magány vassúlya rászakad.

Hát ilyen volt az az állomás,
És nem járt senki, senki a közelben,
Ősz volt, s a fény mézszínű, kásás.

Még az irányt is inkább csak sejtettem,
Merről a vonat jön, s merre megy,
Ennyi lett az örömegyveleg.

Az út

Minden állomáson megállt a vonatom,
S ha ment is, nála lassúbb nem volt,
A nap még ragyogott a kiégett dombokon,
Féltem, a mozdony búcsút sikolt.

Legalább a sötét, cinkosom rejtene
Gógós utasok szeme elől,
Cicomás világ ez, elkopott rejtjele,
Mit ki nem néztem mindenikiből.

Reggel, ahogy egyre közelebb jött Korond,
Megrövidült akkora az út,
Aki a VÁRTNAK végére jut,

Így szomorodik el minden boldog bolond,
S retteg, hogy az elvetett kocka
Miért nem fordul csupa hatosra.

Páll Lajos festményei

SZŐCS ISTVÁN

Hányszor ezerszáz? (I.)

"A korai emberhez kapcsolódó állati csontmaradványokból tudjuk, hogy őseink vadászok voltak. Eleget tudunk a nagyobb állatok vadászatáról ahhoz, hogy rájöhjünk: kooperatív becserkészésük-höz valamiféle nyelvre volt szükség... Holloway szerint az agy Broca-központként ismert régiója, a beszédhez szükséges több beszédközpont egyike, a fosszilis koponyabelsőkről készült öntvényeken már felismerhető; és úgy vélte, bizonyítékokat talált egy több mint kétféle millió éves *Homo habilis*-fossziliában a Broca-központ létezésére. Lehetséges tehát, hogy a nyelv, a szerszámok és a kultúra kifejlődése nagyjából egy időben ment végbe..."

Az egész kérdésnek talán az a legmeghökkenőbb aspektusa, hogy vannak az emberen kívül főemlősök, akik ott állnak szinte a nyelv küszöbén... Ám ez fölvet egy furcsa kérdést: miért vannak mind csak a küszöbén? Miért nincsenek az emberen kívül is főemlősök, akiknek megvan már a maguk komplex gesztusnyelve. Úgy érzem, erre az egyik lehetséges válasz, hogy az ember szisztematikusan kiirtotta mindazokat a másféle főemlősöket, akik az intelligencia jeleit mutatták... Talán a természetes szelekció eszközei voltunk, amikor elnyomtuk intellektuális versenytársainkat."

(Carl Sagan: *Az Éden sárkányai*)

"Az őskori emlősök némelyikének fönnyaradt csontjai azt bizonyítják, hogy közöttük egyes fajfeje a hasonló fajú mostaniakénál nagyobb volt... Mivel pedig az ősemmlősök a maiaknál sok esetben kevésbé voltak specializálódva... eszerint tehát azon ősszállatok testalkata még emberszerűbb volt."

Aminthogy sejtelmem szerint valamikor kellett is léteznie a maiaknál sokkal értelmesebb és az emberhez még közelebb álló emlősök, hüllők és kétlábú állatoknak is és hogy mindez állatok talán már millió évek óta folytonos szellemi hanyatlásban, de egyúttal folytonos testi specializálódásban vannak. Sőt nem hallgathatom el itt sem azon sejtelmem, hogy ami a szellemi hanyatlást illeti, ebben még az ember sem képez kivételt."

(Magyar Adorján: *Az ősműveltség*)

Egymástól szédítően távoli indíttatású gondolatok is kénytelenek találkozni "a mai világban"... Carl Sagan fizikus, úrkutató és modern darwinista. Magyar Adorján festőművész, néprajzos és modern antidarwinista. Mégis, könyveiket párhuzamosan olvasva, egyes fejezeteikben meglepő sok érintkezési pontot találni. Sagan könyve elő-

ször 1977-ben jelent meg, a Magyar Adorjáné, aki 1978-ban halt meg, kilencvenéves korában, csak 1995-ben — miután azonban előzőleg kézirata többször elveszett, megsemmisült, de első fogalmazványa, közjegyzői hitelesítés szerint is 1914-ben fródott; a jelenlegi harmadik, végleges változathoz 1958-ban látott hozzá a szerző, én magam 1970-ben olvastam bele a már majdnem végleges műbe.

A megjelenés időpontja mögül elősejlik, ahogy mondani szokás, a sors válogatottan különös fintora: a magyar honfoglalás ezerszázadik évfordulójának ünnepi hangulatában lát napvilágot, holott Magyar Adorján ezt az eseményt mindég csak államalapításnak nevezte, de nem honfoglalásnak; mivel ő volt a legkövetkezetesebb képviselője és a legmódszerűsebb kidolgozója azoknak a nézeteknek, hogy a magyarság őshazája a Kárpát-medence, azon belül is a legeslegősibb és legszűkebb őshaza a Kisalföld, középpontjában a Csalló-közzel; ott, ahol a bőszi duzzasztó-s erőmű teszi éppen jelenleg tönkre Tündér Ilona kertjét, az Aranyszigetet...

Töredékesen Magyar Adorján gondolatai a húszas-harmincas években kisebb könyvekben megjelentek (*A lelkiismeret Aranytükré* — amely a magyar ősvallást kísérel meg teljesen új nyomokon haladva rekonstruálni, és a *Kérdések*, amely viszont azokat a nyelvtörténeti jelenségeket és ellentmondásokat sorolja fel, amelyek összeférhetetlenek a honfoglalás "lovasnomád" elméletével), szétszórt tanulmányait pedig a második világháború után nyugati emigráns kiadók jelentették meg, köztük a jelenlegi művének rövid — és sajnos, szűkös! — kivonatát, az *Elméletem...* címűt, amely a hatvanas évek végén került a kezembe, az akkori cenzúra hanyagsága folytán.

Ez a szárazon, szakadozottan és valljuk be, kissé nehézkesen és hézagosan megírt összefoglalás számomra mégis a legnagyobb

meglepetést jelentette, amit valaha is történeti-művelődéstörténeti elképzelés kiváltott belőlem. Nem azért, mert az ősműltban több magyar népről beszél (noha csak őstörzseknek nevezi őket), hiszen e gondolattal már megbarátkoztatott Horvát István; nem is azért, mert a Kárpát-medencét tartotta a magyarság őshazájának (pontosabban a magyar parasztság őshazájának), hiszen ezzel az elképzeléssel találkozhattam már Marjalaki Kiss Lajosnál, de Móra Ferenc és Móricz Zsigmond néhány írásában is; nemcsak a hivatalosan besúlykolt embertani és őstörténeti nézetekkel szembenálló látomásszerű elképzelések miatt, miszerint az ember, azaz az emberi faj nem az emlősök, sőt egyáltalán nem a gerincesek fejlődési rendjének a vége felé, hanem sokkal előbb startolt, hiszen már évtizedek óta a Várkonyi Nándor buzgó népszerűsítője voltam (*Sziriat oszlopai*); nem is a Földgolyó oly nagy részére kiterjesztett magyar őstörténeti színtér ejtett ámulatba, hiszen akkoriban már nemcsak Csicsáky Jenő hosszújártú tengerészkapitányának a könyvében, a MU-n voltam túl, és Cserép Józsefnek, a legmerészebb és legzseniálisabb magyar délibábosnak, azaz romantikusnak csúfolt őstörténésznek a teóriáin, aki maja-atlantiszi-északafrikai útvonalon kereste az őshonfoglalókat; nem — ami a legjobban meglepett, a felsorolt őstörzsek nevei:

1. A tulajdonképpeni magyarok, 2. a fehér kunok, 3. a fekete kunok, a tulajdonképpeni hunok, 4. a szemere törzs, 5. a besenyők, 6. a jászok, 7. a székelyek és szikánok, 8. a kazárok, 9. a kabarok, 10. a török őstörzs, 11. egy Körös nevű őstörzs, 12. az avarok, 13. a palócok, 14. a pún vagy pannon (vend, vend) őstörzs, 15. a szolim vagy szarmata őstörzs, és végül 16. egy mal, maron, malaj, vagy marata, ram, rom vagy hasonló nevű... amit a véglegesített, most kiadott változatban marmar őstörzsnek nevez.

Azonban e felsorolás olvastán tévedés volna olyan arcúlatú népekre gondolni, amilyeneket a népekre kapcsán a későbbi korok vagy a népvándorlások történetéből megismertünk! Elképesztően mások a beidegzett történeti képzetekhez képest! Haladjunk végig legfontosabb jellegzetességeiken:

1. A magyarok "Magor napisten" utódai, mindig békés földművelők, az ugor, ungar stb. nevek ősidők óta mindig földművelőt jelentettek. E törzs nyelvében keletkezésekor csak G, GY, H, M, N mássalhangzók voltak, nyelvük a legrégebbi időkben csak ilyen szavakból állhatott, mint: MA NA AN AG AGY AH HA GAM MAG

MANG, természetesen bármely magánhangzóhoz kapcsolódva. Vallásos alapjelképüknek a gömböt tartották, szent gyümölcsfájuk a meggy, viráguk a gyöngyvirág, számrendszerük öt-tízes, vallásos tiszteletben tartották az aranyat.

2. A fehér kunok eredetileg hegylakók, vallásos alapjelképük az ék alak, ők a kutya megszelídítői, számrendszerük 3-6-10-es, szent növényeik a fenyő és narciszfélék, szent fémük az ezüst, nyelvük kezdetben csak azáltal különbözött a magyartól, hogy a lágy G, GY, D hangok helyett kemény K, T hangokat ejtettek.

3. A fekete hunok, Attila hunjai (?) homokos síkságokon alakultak ki, alapjelképük nem a hegyes, hanem a tompa ék volt, a lecsapott hegyű; fegyvereik kalapács, buzogány, mérgezett nyíl, korbács; szent állatuk a bulldog, a vipera, a vadkan. Mind a fehér, mint a fekete kunoknál fejlett kőkultusz volt, ebben különösen a kovának, tűzkőnek volt nagy szerepe...

4. A szemere törzs nőelvi, 3-6-12-es számrendszer, vallásbeli szócsoporthoz a SZ S Z C CS M N mássalhangzókkal volt képezve, legszentebb növényük a búza, melyet ők NIZA MIZA MIZSE néven neveztek. Vallásos alapjelképeik a szem alak, a halász és hullámvonal, szent állatuk a szürke galamb, vallásos kultuszukban nagy szerepe volt a méheknek, többek közt az amazonok is belőlük ágaztak ki és a már eltörökösödött szumirok is.

5. A besenyők is nőelvi; hatos számrendszer; hajós, halász (és kalóz) nép, vallási szócsoporthoz: SZEP PAS VAS VIZ BESZ FES SZAMB ZAB. Legfőbb jelképük a csöpp-alak (Csepp-Csup-Csép), de a szív s a vese alak is, és a hullámvonal. A ma ismert "magyaros" díszítmények tulajdonképpen a besenyőktől származnak, a szomszéd népeknél is. Szent állataik halak, kagylók, polipfélék, a vízistennőt tisztelték a legjobban, a napisten neve náluk Peszer, Beszer, Peter, Petur, Bátor...

7. Székelyek: vallásos jelképük a kacsaringó s egy örvénylő rózsaszerszerűség, a Kusza, amelyből a Ká-

osz szó származott, szent növény a szőlő és a székfű...

9. A kabarok szent állata a kecske, ércük a réz, kuprum, bakir, szent gyümölcsfa a kajsziarack, kobaktök, vízililiom, lóbusz; a kecske a kabar szimbolika vonalrendszert tartalmazza. Istenek: Bakkhusz, Kibele stb.

11. A Körös nevű őstörzs kultikus hangjai a K H G Y R L — a kör és a karikák összefonódásai az alapjelek, szent madár a sas, melyet KURUL, KAROL, KÁROLY, KARVALY, KERECSEN néven neveztek, oroszlan, Napimádát.

12. Az avarok tűzimádók, szócsoportjuk a P B V F R hangokból (a pártusok és barkók szintén hozzájuk tartoznak), négy-nyolcas számrendszer, csillag és osztott kör jelképek: a kereszt ábra is tőlük terjedt el, a tüzet Bar Par Für szavakkal jelölték.

13. A palócoknál tűz, víz és fatisztelet volt, tőlük származik a lengyelek, lívek, válok nagyrésze. A napisten náluk BÁL PÁL PELOPA BALISA, szent fáik a nyár, hárs és jegenye, ez utóbbit pálmának is nevezték. Fontos jelképük a villa alak; gölya, hatyú, liba...

14. A punok, pannonok kereskedők, hajósok, halászok, vallásos

jelképük a lencse alakú korong PEN PENEZ PUN — a pénzek későbbi nevei. Napistenüket NAP NAPATA BAN PÁN, földistennőjüket PANNA PANONA VANNA nevekkkel emlegették. Fő táplálékuk a hüvelyesek, szent fájuk a fenyő (Pinus Pinea), a PIP PAP PUP BAB szavak is tőlük erednek. Vitorláikat vörösre festették a pinia-fenyő kérgének levélével. (Finnül punane-piros)... És így tovább...

A tapasztalatlan vagy türelmetlen olvasót ezek az őstörzs-nevek nyilván zavarba hozzák, vagy ingerültté teszik, mivel a középkorból ismert népekről alkotott képzetek fűzi hozzájuk. Magyar Adorján szerint azonban őstörzseinknek ez a rendszere kb. a legfontosabb haszonállatok kitenyésztése és a "kultúrnövények" kialakítása táján már rég végbement, tehát évezredekkel az írott történelem kezdete előtt, legalább nyolc-tíz ezer éve. Ilyenformán ezeket az őstörzs neveket operatív jelöléseként kell elfogadnunk, szemantikai, fonetikai, ant-

ropológiai-alkattani és formatervezési jelképek gyanánt, amelyeket a szerző analógiaszerűen alkalmaz. A mai tudományos nyelvhasználat ezeket GvM avagy MxGn!...x populációknak, esetleg quasi-bessenid, esetleg "besenyőszerrű"-népességeknak nevezné... mivel több ízben is utal arra, hogy besenyő őstörzsünk, amely talán a legelőbb kialakult, nem is egy, hanem jónéhány volt.

A honfoglalóként számotartott hungarus-magyarok, avagy "turkok, szavartoaszfaloiak" szerint csak visszatért, sőt másodjára is visszatért, hajdani "emigráns" vezetőrétegek leszármazottai, ahogy Anonymus meghatározza, "Árpád és nemesei", keleti segédhadakkal; akik a római, majd a germán expanzió kifutása után jöttek vissza a "Kárpát-Pannon" térségbe, a hont rekonstruálni; mintahogy a török hódoltság után nyugati segédhadakkal rekonstruálták, és mint-hogy a XX. század második felében a 44-es és 56-os emigráció restaurációs hazatérését nyugati segítséggel, a közvélemény várta, és a kommunizmus rettegte; ami helyet azonban - megint a történelem örökös fintorgása - valami más, még nem is tisztázódott fordulat állott be.

Természetesen, e kijelentések engem is a legmélyebben megdöbbenetettek és zavarba hoztak. Írtam a Magyar Adorján kiadójának, Kovács Istvánnak Svédhonba, s megkérdeztem: mire alapozza Magyar Adorján ezeket az állításait? — Misztikus intuícióna, jött a válasz! A szerző címét nem volt hajlandó megadni. Mégis megszereztem és mohó levelezésbe kezdtem vele. (Dél-Dalmáciában, a Kattarói öböl torkánál lakott, azt hiszem, akkor már Crnagórához tartozott az öböl.)

Eleinte próbáltam ugratni, azaz tesztelni. Tapasztaltam ugyanis,

hogy nem egy műkedvelő, sőt hivatásos történész is, mennyire fogékony a sugallatokra, ha dicséri őket az ember; és ha ötleteink, valójában vagy látszatra, közel állanak az ő ideáikhoz. Leveleimben ezért különböző kiegészítésekkel, javaslatokkal, tördítésekkel álltam elő, és olyan "ugye- kérdésekkel", amelyekre mások "hát igen, lehetséges, jó hogy mondd, körülbelül" stb. fordulatokkal szoktak válaszolni. Magyar Adorján azonban mindig fürgén visszaverte e sugallatokat: "ilyesmiről sosem olvastam, erről még senki sem hallott, ennek bizony nagyon utána kellene járni, mi erre a bizonyíték?" — ilyesmikkel fizette ki alkotó hozzájárulási próbálkozásaimat.

Végül egy szerencsés véletlen folytán, az akkor már 83 éves tudóst meglátogathattam — de erről majd máskor...

Vissza kell térnem a sors fintoraira, mert ezek a legfelkavarób-

bak: Magyar Adorján kezdettől fogva hevesen támadta a Vámbéry Ármán féle törökös koncepciókat és mindig bőszesen hivatkozott finnugor rokonnyelvi adatokra. Ennek ellenére: a finnugorok nem választották szövetségeseik, mert a finnugor motívumokat — "indítékokat", ahogyan ő használja — nem az őскеzdetlegesség, a szegénység érzékeltetésére használja, hanem ellenkezőleg: egy különösen magasfokú hajdani ősműveltség bizonyítására.

Noha természetesen őt is lenacionalistázták — most megjelent főművét az első sajtóbeli szurkapiszka, éppen Debrecenben, pánmagyarista hőzöngésnek nevezi; de a nacionalisták sohasem vették át nézeteit, mivel ő a magyarokat jellegzetesen nem-katona népnek tartotta.

A romantikusok nem haraptak rá, mert a romantika szerint minél messzebből illik származni! Ő pedig azt mondja: nem származtunk; hanem tőlünk származtak — el! (Ezért emlegettem elméletét 1974-ben Szumir és Szemere c. cikkemben — Korunk — az excentrista őshazaelméletekkel szemben "ultracentrikusnak".) Ilyen fordulatok se vezessenek félre, hogy "Magor napisten utódai". Ő ugyanis Hunor és Magor alatt nem mitikus, hitregbeli személyeket ért, hanem a Nap pusztító tűzének a megtestesítését Hunorban, élető, életadó, növelő erejének a jelképét pedig Magorban.

Igen fontos tétele, hogy ezek az "ősemberek" e mitikus jelképeket nem transzcendens szimbólumoknak, nem is titokzatos "fennsőbb lé-

nyeknek" tekintették, hanem egyszerűen megismerésnek, egyáltalán: költői, művészi megfogalmazásnak... csak később vitt ezekben szerinte a tudatlanság, a fél-tudás, a babonássá züllött szellem misztikumot. Így tehát az "őstudás" híveitől sem nyerhetett felkarolást.

Az Ősműveltség az elhallgatás és legyintgetés ellenére páratlan vállalkozás a magyar művelődéstörténetben. Soha senki még meg sem kísérelt hasonlót: megkeresni nyelvészet, díszítőművészet, őslényt, biológia, vallástörténet, ősrégészet, technikátörténet és hermeneutika legnagyobb közös osztóit és — legkisebb közös nevezőit; éppen a magyar nyelv és a szomszédos, valamint a rokonnépek nyelveinek, nemcsak szótárilag páratlanul gazdag ismerete, hanem fáradhatatlan analízis képessége révén.

Legnehezebb, legvitathatóbb állításai az általa „vallásos szócsoportok”, vagy „kultikus hangok” kifejezéssel jelölt jelenségre vonatkoznak.

Arra a kérdésre, hogy a "többi őstörzsek" miért hagyták el eredeti, a magyarral egyfogantatású nyelvüket, így felel: eredeti vallásukat elhagyva, a különböző prófétai válásokra — mozaizmus, kereszténység, buddhizmus, mohamedánizmus — áttérve, az eredet feladásba merült és a szokások, hagyományok elváltozásával a nyelv is elváltozott. Ezzel kapcsolatban rendkívül érdekes gondolata, hogy már az őskorban is feltételez tudatos nyelvfejlesztést, s ezzel megint a legmodernebb, néha éppenséggel divat által felkapott teóriákhoz is kapcsolható: "... amíg ősnépeink a maguk természeti ősvallását el nem hagyták, addig a nyelv elváltozásának egyik legfőbb akadálya az volt, hogy nyelveik szavai szerves és a legszorosabb összefüggésében lévő vallási fölfogásukkal, ez a szavak elváltozását nem engedte meg, egyrészt; de másrészt egykori magas szellemi műveltségünk idején, bizonyára, az ősvallás frástudó és kiváló természetismerettel bíró tudós papjai... valószínűleg tudatosan is alkottak szavakat és fejlesztették a nyelvet. Különösen azáltal, hogy a válások fogalmak és az ezekkel összefüggésben lévő tárgyak, állatok és növények pontosabb megjelölésére szavakat képeztek és ezeket tanították is."

Ami viszont megintcsak izgalmas kérdés: Miként vált a tulajdonképpen magyar nyelv úgyszólván szintézisévé a rokon őstörzsek nyelvéné? Erre kell majd feleletet keresnünk az ő tétélei alapján

Magyar Adorján: Az ősműveltség 1995. Felelős kiadó Csontos Péter, nyomás a debreceni Kinizsi Nyomdában

Az illusztrációk Magyar Adorján rajzai

SÉRÉNY MÚMIA 55

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince '96

LÁSZLÓ NOÉMI VERSEI

Idő előtt, idő után

Körös-körül az égen
beér a felleg éhe,
bogozza rám a tájat
szelek viharverése.
Ezüstfonal keríti
a hajló almaágat;
barázda futja holdam,
felizzik, belesápad.

Hintáz a hold.
Barázda fut
körös-körül az égen.
Barázda fut,
szírom szakad
fehérben, feketében.

Hintáz a hold.
Idő előtt
beér a felleg éhe,
idő előtt
szakítja szét
szelek viharverése.

Hintáz a hold,
ezüstfonal
bogozza rám a tájat;
ezüstfonal
keríti el
a hajló almaágat;

barázda fut
körös-körül
idő előtti égen:
keretbe fogja holnapom
fehérben, feketében.

Számadás

Voltam.
Elvétve felbukkantam
nyíló-csukódó hátterekben,
egy ballada felezővonalán,
zenébeszórán.

Később szakadtan ottragadtam,
elrajzolt arcok egyre gyűltek,
és lestük egymást szakadatlan:
kiből lesz még több,

ha senkiből — ha mindig másból —
mozdultak ölbetett kezek
fehéren annyi könnyű gyásztól:
egymásért hogy feleljenek?

(Mostanság egy tenyérnyi vízbe
szédült ábrákat ró a nap;
nincs senki-semmi elvesztőve:
az ösztönök is alszanak.)

Jel

Bejárod-e a sorsom
befeled fordult ágát,
ha senki sem vigyázza
csukott szemek világát?
Felismered-e rólam
az idő érkezését,
meghallod-e a csontok
tömör és halk beszédét?
Lesz-e erőd, amely más
erők mélyét kutatja,
ha kipattant titoknak
gyengül a foganatja,
ha nincs már kitekintés,
sem visszaút a szóból,
temérdek bölcsességet
egy mozdulat ha pótol,
leszel-e a valóság,
a jel, ami marasztal;
újra teremtsz-e engem
egyetlen mozdulattal?

Szótlanul

Az első szó túlzottan fontos.
A másodikat szégyellem.
A harmadik túl messze száll,
a negyediket én sem hiszem;

ezért az ötödik tagad,
a hatodik félbeszakad,
a hetedik kifigurázza
a nagyképű nyolcadikat;

a kilencedik lámpalázos,
a tizediket rálapul,

ülők előtted tíz szavamban
javíthatatlanul — szótlanul.

Hibás-hamis

Hívolak, ha úgy hiányzom
neked, mint nekem senki.
Az vagyok, aki akkor
szeretnél volna lenni,
amikor az utolsó
történetet meséltem
magadról, s nem magadnak.
Amikor utolérted
az árnyakat. Azóta
az vagy, aki belőlem
tűnt el, mikor az első
történeteket szóttem,
az vagy, aki utánam
becsukott szemmel lépked,
vagyok az egyetlen, ki
nyomon követhet téged,
s mert egymás árnyékában
már nem tudunk csalódni:
sosem leszek hibátlan,
sosem leszel valódi.

Tegnaptól máig

Mutasd nekem, ha még lehet,
a szélsőpörte tág mezőt,
a mocsanó rezgőfüvek
legyezze lusta levegőt;
csak annyi áttetsző eget
mutass, amennyit játszó is
a földtől pár arasznyira
elbír kerengő ujjbegyed;
mutass páncélos mag körül
egymáshajló íveket,
az évszakot mutasd, amint
megérleli a díszletet;
egy képet adj, amit a szél
fejed fölött majd átszakít,
s csak szörjra rád pipacsmezők
elillant lepkeszárnyait.

Hajnali búcsú

Elalvásom éjszakáján
nesztelenül jött egy asszony,
hogy a pillák árnyékában
megnyúlt képeket fakasszon.

Bár csak illat volt, a teste
suhánását máig hallom,
máig fénylik álmos arcom,
ahol ujjá érintette,

ahol mégis tettenértem
káprázatos érkezésben;
csuklója köré csavarta
hajszálvékony ébredésem;

percre perc, az éo kilobban,
egyre tisztul arca bennem;
látom, amint visszapillant,
int, és viszi álmos testem.

A többi egyből

Azt mondta:
nincs egy vása se.
Efölött napirendre tértem.
Már semmi más. Seholy azóta.
Itt ülünk némán, tettenérten.
Csikkek, fél csésze fekete.
A félsz a tárgyak árnyékában.
Az évszak nem figyel ide;
erezet, hang, hiány hibátlan.
Valamit éppen kérdezett.
Nem azt.
Nem úgy.
Csak általában.
A kezét nézem. A kezét.
A többi egyből kitaláltam.

Duett

Sosem volt hangosabb szavam,
megfirták: nem lesz más soha,
csak ez: kipróbált-megkopott,
hozzámított, édes-mostoha.

S ahogyan én őt, engem is
valaki dúdol szüntelen,
nem ejti már zavarba, hogy
ugyanaz történik velem

újra és újra: ugyanazt
a keskeny ösvényt koptatom,
lépten-nyomon elámulok
jól ismert, apró dolgokon;

nem is figyel rám: ahogyan
lélegzik, úgy tart énekén,
és olyan volna nélkülüm,
mint versem hangja nélkül én.

Szótlanul

Az első szó túlzottan fontos.
A másodikat szégyellem.
A harmadik túl messze száll,
a negyediket én sem hiszem;

ezért az ötödik tagad,
a hatodik félbeszakad,
a hetedik kifigurázza
a nagyképű nyolcadikat;

a kilencedik lámpalázos,
a tizediket rálapul,

ülők előtted tíz szavamban
javíthatatlanul — szótlanul.

SZAKÁCS ISTVÁN PÉTER TITKOS ÉJSZAKÁBAN KUTATVA

Már esteledett, amikor megérkeztünk Salon de Provence-ba. Az ég vörösen hunyorgott a város fölött. Akár egy fáradt szem — szólalt meg tűnődve útítársam. Hangja idegenül csengett a félhomályban. Kétoldalt az olajfaligetek lassan elmaradoztak mögöttünk. A hosszú kocsisorban csak lépésben haladhattunk, s közben a fogyó fényben türelmetlenül kutattuk az előttünk megnyíló utcák mélyét. Már az óvárosban jártunk. Ódon kőkapuk előtt haladtunk el, amelyekre rég elporladt kezek véstek egykedvű szörnyfejeket. A szürkületben nem tudtuk eldönteni, hogy milyen nyelvű feliratok lapulnak a megbarnult köveken. Éppúgy lehettek ófrancia, provanszál vagy latin nyelven is. Az útkalauzba lapoztam és a műszerfal derengő fényénél olvasni kezdtem: — Michel de Nostradamus 1503-ban született Saint-Rémy de Provence-ban. Montpellier orvosi fakultásán tanult. A pestisjárványok elleni küzdelemben elért sikerei orvoskollégái féltékenységét és irigységét eredményezték.

Szórakozottan becsuktam a könyvet, és a jól felkészült turisták magabiztosságával folytattam: — S miután eltöltötték az orvostudomány gyakorlásától, az asztrológiának szentelte életét. Nevéhez számtalan jótékonyági cselekedet is fűződik. A Szent Lőrinc templomban van a sírja.

— Valahol itt kell lennie a központban, lépett vendéglátóm a fékre. Komor, középkori házak meredeztek körülöttünk. A félhomályban színes kirakatok izztak. Aztán az utca hirtelen kiszélesedett, és a kihunyó ég alatt ott magasodott előttünk gótikus kiszögelléseivel a titokzatos templom. Mire egy félreeső sikátorban találtunk végre szabad parkolóhelyet, egészen besötétedett. Megilletődve szálltam ki a kocsiból. Aznap több száz kilométert hagytunk magunk mögött, és mindaz, amit láttam, még nem találta meg a helyét bennem. Szóltalanul vágtunk át a környező utcákon. Hirtelen valami selymesen hozzámdörgölözött. Összereztem. A narancsszínű, kővér macska sértődötten iszkolt el a falak mentén.

— A mágus macskája, viccelődött társam, és bátorítóan hátra veregetett.

Magam sem tudtam pontosan, hogy mit érzek. Valahol az elragadtatás és józanság között botorkáltam abban az ismeretlen sikátorban, az égbe fúródó fekete torony tövében. Amióta csak először hallottam Nostradamusról, mindig valami mohó kíváncsiság és mélyéges áhítat kerített hatalmába, valahányszor kiejtették a nevét előttem. A latinosított szó mögött az emberi értelem számára fölfoghatatlan titkokat sejtettem. Iszonyatosnak találtam, és ugyanakkor kételkedtem is abban, hogy egy reneszánsz orvos a jövőbe láthatott.

Míntha csak a gondolatom találta volna ki, vendéglátóm megszólalt mellettem: — A mágusokkal két dolog történhet: vagy elégetik máglyán, vagy babonásan tisztelik őket.

— Vagy mind a kettő, egészítettem ki önkéntelenül.

— A helybeliek közül sokan úgy vélik — fordult felém —, hogy Nostradamus nem halt meg annakidején, hanem csak egyszerűen visszavonult földalatti műhelyébe, hogy zavartalanul dolgozhasson tovább. Állítólag néha egészen jól lehet hallani lúdtollának percegését a pergamenen, nézett rám cinkosan.

Közben odaértünk a templom főbejáratához. Óvatosan lenyomtam a karnyi kilincset, de az ajtó nem mozdult. Csalódottan fordultam vissza.

— Próbáljuk meg a másik oldalon, hátha ott nyitva hagyták, ajánlotta vendéglátóm.

Megkerültük a templomot. A gépkocsisorok világító folyamából fekete szigetként emelkedett ki a hatalmas épülettömb. Szerencsénk volt: a mellékbejárat nyitva volt. Előtte ősz hajú, szakállas vak koldus állott, egyik kezében fehér botot szorongatott, a másikban pléhdobozt. Amint elhaladtunk mellette, az aprópénz figyelmeztetően megszörrent a doboz mélyén. Beléptünk. És ekkor megmagyarázhatatlan szorongás kerített hatalmába: hátha nem is ide temették a provanszál jóst. A két város: Saint-Rémy és Salon neve megmagyarázhatatlanul és baljóslatúan összecsengett bennem. Estant assis de nuit secret estude..., jutott eszembe a könyv első sora. Tömjén, viasz és régi szövegek illata fogadott bent. Néhány villanyégő és gyertya világított csupán. A templom központi hajójában, az árnyékba vesző boltívek alatt olajosan derengtek a padok. A főoltár valahol messze előttünk fénylett a félhomályban.

Örülség volt idejönni, gondoltam. Egészen biztos, hogy nem itt van a sír.

Bizonytalanul megindultunk befelé. Baloldalt több díszes mellékoltár világított. Valamiféle jelt kerestünk, amely elvezetne célunkhoz. Egy figyelmeztető feliratot, egy képet, magunk sem tudtuk pontosan, mit. Kezdeti izgalmam lecsillapodott. Szégyenkeztem és ugyanakkor furcsa mód hihetetlen megkönnyebbülést is éreztem. Újból elmarad hát a már-már elkerülhetetlennek gondolt szembesülés. Tanácstalanul ödöngtünk a visszhangos kőkockákon, és már éppen vissza akartunk fordulni, amikor a padokon túl, a gyertyák remegő fényében

Sârghi Larisa grafikája

ROSTÁS ISTVÁN

Profanoid

*te, benned bíztunk ki tudja mióta
ránkharap, legott kicsorbul az átok,
álljuk a sarat ömlesztve, kilóra,
véreim, drága transzilvánok.*

*emberségből kvótát, virtussal meg, nohát
szanaszét bővíben szolgáltok
cifra nyereg alatt túrók lett a lóhát,
véreim, drága transzilvánok.*

*ezer mese múlt ezeregyre,
míg rémek vackolnak, talmi álmok,
"Holnap már..." , oh, semmi esetre,
véreim, drága transzilvánok.*

mozgó árnyat vettünk észre. Reménykedve indultunk meg feléje. Egy sötét felöltős, alacsony öregember állott a kifejezéstelen tekintetű, alabástrom madonna lábánál. Csendben figyeltük egy darabig. Az idős férfi révedezve nézte az imbolygó lángokat, s közben alig hallhatóan mormogott. Tapintatos köhintésünkre ijedten összerezgett, abbahagyta monoton morgását és bizonytalanul ránk nézett. Halkan, udvariasan megkérdeztük, nem tudja-e, hol van Nostradamus sírja. Az öregúr kissé süket lehetett, mivel megisméltette a kérdést, majd lassan, sajnálkozva ingatni kezdte a fejét. Zavartan babráltam a fényképezőgép szíjával. Már megbántam, hogy áhítatos, magányos szertartását otrombán megzavartuk buta, tolatkodó kérdésünkkel. Az öregember biccentett felénk, és elindult a kijárat irányába. Ekkor pillantottam meg a kőtáblát a falon. Megbabonázottan léptem közelebb és halkan fölolvastam a kőbe vésett írást, amely mindenki tudtára adta, hogy az Úr 1560. esztendejében itt temették el a tiszteletreméltó Michel de Nostradamust. Diadalmasan körülnéztem: mégiscsak nekem volt igazam.

Amikor közelebb léptünk a titokzatosan, idegenül és szépen hangzó latin szavakhoz, valahonnan halk kaparászást hallottam. Dermedten figyeltem, és amint az útítársam arcába pillantottam, tudtam, hogy ő is hallja az egyenletes percegést.

— Azt hiszem, most már indulhatunk, kockáztattam meg halkan.

Amint kifelé igyekeztünk, a márványtáblától nem messzire, egy padban megpillantottuk a vak koldust. Egykedvűen üldögélt, és miközben világtalan szeme a semmibe meredt, botjával láthatatlan ábrákat karcolt a kopott kőpadlóra. Közeledtünkre abbahagyta a kaparászást és lassan, nehézkesen felénk fordult. Ezúttal, hogy jobban megfigyeltük, még rongyosabbnak látszott, mint az előbb a bejáratnál. Ráncos, pergamenszín arca kifejezéstelenül meredt ránk. Tanácstalanul álltunk meg mellette. Miközben felénk nyújtotta alamizsnát kérő, koszos kezét, az volt az érzésem, hogy szeme könyörtelenül átvilágít. Zavartan bámultam kiszáradt arcába. Aztán, mintha mély álomból ébredtem volna, a zsebembe nyúltam, és egy kétfrankost nyomtam a markába. A koldus lehajította a fejét, és néhány szót mormogott.

Hogy mit mondott és milyen nyelven, sohasem fogjuk megtudni már.

*Titkos éjszakában ülven kutatok...

AMIT AZ ALVÓ NEM LÁT

Nehéz nekem erről a költészetéről, a Vörös István verseiről szólnom, mert olyan műveket ismertem meg ezúttal, melyek nagyon távol állnak az általam követett eszménytől. A magyarországi költő száraz tényeket sorol föl, s ezeket próbálja költőivé tenni, s éppen ez az, ami érzésem szerint gyakran nem sikerül neki. A vers ideiglenes romlására talán éppen a címadó költemény lenne a legjobb példa:

Jöjjetek közel,
fáradtság állatai.

— hangzik a rendkívül erős és szép indítás, mely után egyértelmű esés tanúi lehetünk:

Üdvözlő a remegést, kezem,
az erek lüktetését, homlokom.
Szemhéjam, te csukódj le,
fülem, te ne hagyj semmi zajt
még az álmomba se beleszőődni.
Ujjaim, ha kedvetek van,
néha meg-megránduljatok.

Figyeljük meg az érzélgősségbe hajló felszólításokat, a közhelyessé váló sorokat. És olvassuk tovább:

Jöjjön a fáradtság,
a fogcsikorgatás, az éjszakai
értelmetlen nevetés.
Jöjjön a nyitott ablakon
besütő lámpa, a falhoz
súrlódó függöny, a felriadás
hajnal előtt, és jöjjön a reggel.

Észrevehetjük, ahogy a végén ismét erőre kap a költő, aki ezúttal meg tudja teremteni a versszerűséget, szenvtelen sorokkal is. A nagyon jól eltalált tördelés éppen az iszonyatot, a rémületet hivatott kifejezni. A szókapcsolatokat megszakiító enjambement-ok a zihálás ritmusához igazodtak.

A *Hajtóvadászat az időre* című vers nehézkesen induló nyitánya után csodálatos képek következnek:

...Mintha a pezsgőspalackok
pukkanása régi emlékeket idézne,
vadászatok iramát. És
már az új év bokrai alatt
csörtet, (...) futni kell
a szag után, a zajok után,
a parancsszavak repülő botja után,
hidegen fröcsköl föl a
gilisztaszagú föld.

Aztán ismét gyengébb, megmagyarázni akaró sorok, és a "jól letett" befejezés. Vörös Istvánnak alighanem egyik legnagyobb érdeme, ahogy a szárazság és heves líraiság között egyensúlyozik.

A költő klasszikus értelemben is költő, hiszen nagyon szép képeket tud leírni, például A *türelמיד*-ben is: "Nem szeptember ez már és még nem november. / Maradék hónap, rosszul öltözött." Vagy az *Egy álom átrendezése*-ben, melyből kénytelenek leszünk hosszabban idézni:

Ami egyértelmű, az megoldhatatlan.
Elforog előled, hold elől a napraforgó,
széttergetett kékes fény, éjszaka
ezüstpapírrban, macskák felügyelete
az erdőn, és
szarvasoké, kaparászás a természetes határon
ébrenlét és alvás, erdő és bútorzott
szobák közt.

A képek érzékletessége mellett ki szeretném emelni Vörösnek azt a tulajdonságát, hogy nagyon kedveli az aforizmákat. Ez ugyan nem jelentene egyértelmű negatívumot, sőt, e költészet gondolati jellegét is kiemelné, ám úgy érzem, ezek a gondolatok — mint a fentebb idézett vers első sora is —

felettebb közhelygyanúsak, elkoptatottak. Lássunk néhány példát: "Tjesztő lehet egy bogyó is. / Egy koponya is lehet megnyugtató." (*Olajfa*); "Kinyitott könyvvel sosem lenne szabad / a szabad ég alá kiülni." (*A könyvek*). Nem is szólva Az ismeretlen tudós álmában beszél című költeményről, mely a frázispuffogatások valóságos gyűjteménye:

Az állatok, ha előbb pusztulnak is el,
rálátunk egész időnkre.
A fölébredés, a lét még nem siker,
ha estig elálmósodunk tőle.
Az állatok, ha elpusztulnak is előbb,
ott állnak ravaatalunknál.
Pillantásuk így már érthetőbb,
és nyugodtabban alhatunk már.

Figyeljünk föl a rendkívül gyenge rímekre. Mondhatnák persze, hogy ez egy rosszul sikerült vers. Ami igaz is, csak hogy költőnk nem tudja kezelni a formát. Szabadversei erősek, teltek, olykor antológiadarabok. Rímei viszont szinte kivétel nélkül pocsékok. Ez a szomorú tény okozza a *Franciakert* című szonettkoszorú vesztét is. Kár pedig, mert nagyszabású vállalkozás, Don Quijote-i erőfeszítés (a korszak, nem az alkotó miatt). Egy jól sikerült szonettkoszorú talán a kortárs magyar líra helyzetét is gyökeresen változtatná meg. De mit tegyünk, ha ilyen vigasztalan sorokra akadunk:

Ha elé jutok nagysokára,
a meg nem értett idő kifaggat.
Hivatkozzam bár a szokásra,
nem érti, mi a nap, mik az évek,
s a halálunkhoz mi köze annak.
Egy értelmetlen nyelven beszélek.

Sajnálattal kell kijelentenem, hogy ez nagyon rossz. A kötetet közepesnek nevezném, és köztesnek ugyanakkor: ebből kiderült, mit tud, illetve mit nem tud Vörös István. A következő talán azt fogja bizonyítani: mindent tud.

DEMÉNY PÉTER

BENCZE ANNAMÁRIA ÉJI VARÁZS

A lány nehezen aludt el. Sokáig arcán érezte a ritkás sötétítő résein átnyúló holdvilágot, az utcai lámpa imbolygó fényét, az ablak előtt mozgó rózsabokor túlméretezett, állandóan változó árnyait. Fülében galambrebbenésnyi zajok ébredtek. A szekrény idegesítően percegett. Még párnájában is titkos mozgolódásba kezdtek a tollpíhek.

Sok-sok forgolódás után szenderült el, az álom kicsavart testtel, hátrahajtott fejjel találta. Lába kilógott a takaró alól, arcát hajzuhatag borította el. Nehezen lélegzett, minden egyes szusszanás lassú másodperceken gördült alá. Időnként megmoccant a feje, a keze, egy-egy izom rándult, nyál csöppent a nyitott szája sarkából a pöttyös párnahuzatra.

A lány messze volt, egy tóparton üldögélt, sok-sok sás suhogott körülötte. A víz ezer meg ezer kis szikrát vetett. Óriási lenyűgöző tömb volt a tó, háta csupa fény, csupa kis láng. Távolabb fűzek és fehér törzsű nyírfák lengették karjaikat. Vízparti moszat, fű és eső utáni föld illata keveredett.

A fiú, aki a kezét fogta, álomszép volt. Az arca elmosódott, vonásai kusza de rengtek, minduntalan változtak, annyira, hogy lehetetlen volt kutatni szeme és haja színét. De nem ettől voltak mindketten oly csodálatosak. Földöntúli ragyogás áradt testükből. A testeik is, érdekes módon, el-elállottak, majd újra formálódtak, akár a tó apró hullámai. És mégis csodálatos szépség világított a fiúból, megfoghatatlan, elérhetetlen, tébolyítóan sugárzó szépség.

Egymás kezét fogták. Nem beszélgettek, nem csókolóztak, csak egyszerűen léteztek. Nem volt szükség szóra, hogy érthessék egymást, nem volt szükség érintésre, hogy összeolvadjanak. Testük összefonódott, szétvált. Néha annyira egymásba tapadtak, hogy a lány érezte, elveszti saját határait, teste nem az övé. Egyszerre ő a csodálatos fiú és önmaga is. Lelke hol itt, hol ott tanyázik. Kettejük között már semmiféle határ nincs, a formák és eszmélések körvonala teljesen feloldódott szerelmükben. A tó elhalt, vele együtt fák, illatok, fények. Már semmi sem létezett, csak ők, pattanásig telítve egymással, és mégis szabadon... csak így a valóság mezsgyéjén könnyedén túllépve — ez volt maga a teljesség.

Hirtelen sűrű sötétség ereszkedett alá.

A lány a fiú után tapogatózott, de csak távoli kutyaugatást hallott, tenyere a párná sima vásznát markolta görcsösen. Csaldottan felsóhajtott. Kinyitotta a szemét, és a derengő világosságnál az órát kémlelte, majd megfordult, dühösen fejére húzta a takarót. Makacsul hívta vissza az álmot. Kérte. Követelte. Kényszerítette pilláit, gondolatait, hogy ellazuljanak, eltávolodjanak. De nem ment. Kétségbeesetten ütött a párnájára, annyira fájta a vágy, hogy elszorult tőle a mellkasa is.

Nehezen tápáskodott fel, furcsa bódulatban mosdott, öltözött. Szinte öntudatlanul lépett ki a kapun. Még ködös homály burkolta a házakat, távoli hegyeket. Bolondos szél nyírt végig a járdakövön, felkapta a szoknyája alját. A lány arca földerült, és csak úgy, egy nagy elhatározással a szél nyakába vetette magát. Szaladt, szaladt, ahogy csak bírta lába, cipője sarka mind szaporábban kopogott a kövön... messze valahol az álomszép fiú intett... arca nem volt.

KAFKA

Kafka, Franz (Prága, 1883. 7. 3. — Kierling, Bécs mellett, 1924. 6. 3.) osztrák (?) regényíró és elbeszélő; szívtelen, tényközlő, kristálytiszt stílusával a legnagyobb hagyományörző a modernségben. Apja, Hermann Kafka, német nyelven beszélő, félproletár családból származott, szorgalommal és kitartással tehetséges kereskedővé küzdött fel magát. Bosszantotta fiának csenevészsége és félénksége, a strandon belökte a vízbe, hogy végre megtanuljon úszni, ráripakodott, hogy "széttépi, mint egy halat". Így kezdődik Franz elidegenedése a világtól. "Mint zsidó — jellemzi Kafka helyzetét G. Anders —, nem tartozott egészen a keresztény világhoz. Mint közömbös zsidó — mert ez volt eredetileg —, nem tartozott egészen a zsidókhoz. Mint német anyanyelvű, nem tartozott egészen a csehekhez. Mint német anyanyelvű zsidó, nem tartozott egészen a csehországi németekhez. Mint csehországi lakos, nem tartozott egészen Ausztriához. Mint munkásbiztosítási hivatalnok, nem tartozott egészen a polgársághoz. De a hivatalhoz sem tartozik, mert írónak érzi magát. Mégsem író, mert erőit családjának áldozza fel. De [mint maga mondja] »családomban idegenebbül élek, mint egy idegen.« Érettségi után a prágai német egyetemen jogot tanul, 1906-ban

szerzi meg a doktorátust 1908 és 1922 között a prágai Munkásbiztosítási Intézet alkalmazottja. Szűk baráti körét leszámítva, magányosan él. Többszöri jelessége ellenére sem házasságba lép. 1904-től kezdve a gyűlölt hivatali munka

mellett rendszeresen ír, többnyire éjszaka. Életében csak kisebb munkái jelennek meg, és nem keltenek különösebb feltűnést. Már a tízes évek elején kezeltetnie kell magát tuberkulózis ellen, szanatóriumban hal meg. Három regényét barátjára, Max Brod-ra hagyja, azzal a megbízással, hogy égesse el, Brod azonban Kafka halála után összerendezi és kiadja őket. Leghíresebb elbeszélései: Az ítélet, Az átváltozás, A fejecsgyarmaton. Az ítélet Georg Bendemannja, a fiatal kereskedő, levelet ír pétervári barátjának, majd bemegy apjához, beszélgetésük csúnya veszekedésévé fajul, az apa öröngve kitör: "Fulladásos vízhalálra ítélek!", s a fiú valóban a folyóba veti magát. Az átváltozásban Gregor Samsa kereskedelmi utazó egy reggel arra ébred, hogy óriási féreggé változott. Féregként sokat szenved családjától, egyedül húga visz néha ételt neki (nyilván féregledelt), de ez persze nem segít rajta: féregként pusztul el. A fejecsgyarmaton, egy távoli szigeten partra szálló utazó megszemléli a hely nevezetességét, az elmés szerkezetet, amellyel az elítélte beviszik az ítélet szavait. Az utazó tiltakozására a végrehajtó tiszt azzal válaszol, hogy saját magát veti alá a halálos tortúrának, s a "Légy igazságos" mondatot véseti testébe. Kafkának mindhárom regénye töredékes vagy lezáratlan. A kastély (1926) fészereplője, a keresztnevet immár elvesztett K. hóval takart, domb tövében fekvő faluba érkezik, a dombon kastély áll. K.

féldmérőként mutatkozik be, s azt mondja, hogy a kastélyban munkát kínálta számára. Nem derül ki, hogy állítása igaz-e, vagy sem, csak annyi bizonyos: K. mindenáron be akar jutni a kastélyba (mintegy életcélja ez), behatolási kísérletei azonban rendre kudarcba fulladnak. Az Amerikában (1927) a tizenhat éves Karl Rossmann szülei azért küldik tengerentúlra, mert odahaza az idősödő szakácsnő elcsábította, s gyermeket vár tőle. Kafka szándéka szerint a regény azt mutatná be, mivé lesz a 19. századi realista próza kedvelt hőse: a minden poklokot átvergődő gyermek-szereplő a modern világban.

A per (1925) elkészült vagy befejezetlenül is becses tíz fejezetű Max Brod sorrendbe fűzte, az apróbb töredékeket, a semmibe torkolló fejezetindításokat pedig függelékbe száműzte. A regénynek természetesen könyvtárnyi értelmezése van, itt érjük be két adalékkal: 1. Amikor Kafka az első fejezeteket felolvasta barátainak, azok harsányan hahotáztak. 2. Kafka egy időben vonzódott Kierkegaard teológiaellenes istenképzetéhez, de később így nyilatkozott: "Az életben nem a kereszténység már gyengülő keze vezetett be, mint Kierkegaard-t, de a tovaszálló zsidó imaköpeny csücskébe sem kapaszkodtam, mint a cionisták."

A PER (legombolyítás)

TÖBBSZÖRÖSEN
KIFEJTETT METAFORA

Ha, mint Vico mondja, a metafora mondatba sűrített mítosz, akkor A per mítosszá, mítoszregénnyé kifejtett, összeszövőddó metaforikus motívumok: mondatok, alakok, helyzetek, kapcsolatok, események sora. Vegyük szemügyre néhányat e motívumok közül.

TESTISÉG (túlásokkal)

A majd mindig kényszerű, megalázó, kétértelmű, zavarba ejtő személyes kapcsolatokat A perben majd mindig kényszeredett, viszolyogtató, illetlen, fonák testi érintkezés hordozza vagy kíséri; az erkölcsi erőviszonyok egyben testiek is; a szellemi-lelki élmény és csüggedés, szinte törvényszerűen, aránytalanul súlyos rosszulállattal jár: Willem, az otrombán kedélyes örökös vergeti, hasával bökdi az ártatlanul letartóztatott és állítólagos bűne felől soha fel nem világosított K.-t; miután feltáasztotta Bertholdot, a pimasz diákot (az meg foggal kapott az ő keze után, akár egy kutya), K. egy padra löki szolgálékú vádlott-társát; amint kivonszolja kutakodó szellemi lázongásának kudarcos színhelyéről, a törvényszéki folyosóról, a felújultságból hirtelen ocsúdó K.-ban felöltik a kérdés: "lehet, hogy most a teste lázad föl, s újabb pert készít elő?"; a pokolba kődnt olasz üzlettárs ismerkedés közben "... oly szorosan furakodott oda K.-hoz, hogy K., ha mozogni akart, kénytelen volt hátrább tolni karosszékét"; amiként a nagybácsi, a szintén kellemetlen vendég is erőnek erejével furakodik be két szolga közt K. hivatali szobájába; "Hogy ültök így együtt! — kiáltott fel Leni" (K. ügyvédjének ápolónője), és a peres ügyekről csevegő K. meg Block, a kereskedő (Leni szeretője) "csakugyan szorosan ültek egymás mellett, a legkisebb mozdulatra összekoccanhatott a fejük". (Minthogy a motívumok összefonódnak, további példák további motívumoknál keresendők.)

A szót sokszor jelbeszéd helyettesíti vagy ellen-súlyozza, az érvet mozdulat, az erősködést erősza, a meggyőzést megrohanás: elmulasztja a kézfogást a frissen letartóztatott, még ragályos K.-val (aki mégiscsak egy bank cégvezetője) a penziónbeli házasszony, az egyébként azelőtt is, azután is mézes-mázos Grubachné, továbbá a tüntetően jóindulatú (ha éppen nem morcos) felügyelő, viszont kezét nyújtja K.-nak az alamszói bírósági szolga; a letartóztatás "újrajátszása" során zajt csapva lakótársnője, Bürstner kisasszony szobájában, a mentegető K. felajánlja az ifjú hölgynek: értenekozzék a többi lakó előtt arra, hogy merénylet történt: érénye ellen, de az ajánlat visszautasítatik, így hát K. végső bizonyoságképp véltenségre valóban vadul csókolosni kezdi a lányt; a

bírósi ülés terem emelvényéről K. a tömeg közé csörtet, hogy rendet teremtsen a megbolydult fejekben és sorokban; Titorelli, a festő, az ágy szélén üldögélő K.-t — vendégmarasztalás öröme — mélyen benyomja a dunyhák és párnák közé; értesülve arról, hogy K. éppen felmondani indul az ügyvédnek, a kereskedő égnék emelt karral rohagál körbe-körbe, Leni pedig öklöbe szorított kézzel iromodik K. után és az ajtónyílásba akasztja lábát, mire a cégvezető hatásos csuklószorítást alkalmaz.

A számtalan sikamlós vagy kínos helyzet nemegyszer a kisiklatás vagy megkínzás helyzete; a képes kifejezések szó szerint értendők, sőt: a készületlen K. hallóinget visel, amikor rátörnek az örök, ő meg a feszelen Titorellit, majd a laza erkölcsű Lenit és kereskedőjét találja osztrák-magyar-cseh-zsidó lengében, amikor betoppan az ügyvéd lakásába, és az ügyvéd is ágyban fogad, miután szomszédja halókontönsben szemrevételezte a látogatókat — s az esetek többségében a napszaknak semmi jelentősége; a K. szemé láttára s épp az ő fehérneműjének elorzása miatt megvesszőzött öröknek, noha csak hátukat és végtagjaikat verik, meztelenre kell vetkezniük (hogy diadalmaszkodhassék a póre igazság); az örök, a vizsgálóbírók, a törvényszéki hivatalnokok és szolgák — mindenki, aki egy életen át tetlenkedik megfeszítve a perek körül, mindig halálisan fáradt és ágyba kívánczik; hogy egyezséget kötött magában a kiengesztelő halállal, K. olyan egységben összeforrua menetel hőhétraival a vesz-tőhely felé, amelyet "szinte csak élettelen tárgyak alkot-hatnak", és mihelyt megforgatják szívében a kést, csak akkor — csak a jelbeszéd felső fokán: az utolsó három szót megelőző némaságban — teljesül K. vágyálma: "...nem befolyásolni a pert, hanem kitörni a perből, kívül élni a peren", a peren, amely az életünk.

NŐK

Az eljárás minden szakaszában, vagy — mivel az eljárás tapodtat sem mozdul előre — mondjuk inkább így: a regény csaknem valamennyi fejezetében felbukkannak, hogy különféle rangú bírósági ismerőseikre (értsd: szert-tőkre) hivatkozva, esetleg e kapcsolatokat pusztá létevel-lehetőségével akaratlanul is reményt ébresztve, felkínálják kétes szerelmüket és még kétesebb segítségüket a perbe fogott K.-nak. K. persze azt hiszi, ő a kezdeményező: "Női segítőitársakat toborzok — gondolta szinte elámulva —, előbb Bürstner kisasszonyt, aztán a hivatalszolga feleségét és végül ezt a kis ápolónőt, aki, úgy látszik, érthetetlenül vágyódik rám." Az ügyvéd bölcsebb: "... Leni a legtöbb vádlottat szépek látja. [...] Arról van szó, hogy épp a vádlottak a legszebbek. A bűn nem lehet az, ami megszépíti őket, hiszen — legalábbis mint ügyvédnek ezt kell mondanom — nem is bűnösök, a megérdemelt büntetés sem szépségíti meg őket, mert hisz nem is kap mind büntetést, tehát ez csak az ellenük folyó s valahogy rájuk

tapadó eljárásról mulhat." Igen, ezek az ellenállhatatlanul vonzó, közönséges, romlott, ringyósan törleszkedő, de ugyanúgy tova is libbenő nőszemélyek, különösen Leni, a maga úszóhártys kézével, e "bájos karom"-mal (idézet K.-tól), voltaképpen önmagukba szerelmessék: démoni alantasságukkal, csáberejükkel és (K. számára) elérhetetlen asszonyiságukkal nemannyira közelítek, mint inkább (és itt fordul át a metonímia metaforába) megtesztik a ledér Törvényt — a Törvény önkielégítő. A pincér-lány Elza az egyetlen nő a regényben, akivel K.-nak viszonya van, és Elza nem is tud a perrel. Ezzel szemben Leni, aki a Törvény-kurók közül a legtöbb kegyben részesíti K.-t (csókolja, harapja nyakát, haját stb.) — Leni poétikai, dramaturgiai szükségszerűség és fordulópont e perben, A perben.

Az Úgy természete folytán K. mindinkább rászorul a bizalmas, lehetőleg négy szemközti beszélgetésekre, s ezeknek kitüntett alkalma a "légyott". Ennélfogva a többi nő is kitüntett szereplője a párbeszédnek (és a kínos jeleneteknek, a testiekkel játszó társadalmi érintkezés tünetének), ám épp a fehérmájú Leni az, aki a mindaddig nemcsak ártatlanságáról bizonykodó, de a bíróság illetéktelenségéről, a per semmisségéről és tulajdonon támadhatatlanságáról szaváló K.-ban elülteti a bűnösség bevallásának gondolatát, ha szándékát nem is. Így az a K., aki nemrég (a II. fejezetben) még nagy nyitvó-nosság előtt tündökölt az ártatlanok képviselőjeként, majd második törvényszéki tartózkodása alkalmával megingott önbizalmában, most (VI. fejezet) még a számára oly fontos szűk körű baráti tanácskozást is odahagyja Leni kedvéért — és dramaturgiai okokból —, hogy a továbbiakban a gyárossal, a festővel, a kereskedővel folytatandó négy szemközti eszmecserekre összpontosíton.

Bürstner kisasszony — nem úgy, mint a többi nő és a többi akarki — magától K.-tól szerzett tudomást a perrel, még a kezdet kezdetén, de elárulta, hogy roppantul érdekli a bírósági ügyek, és rövidesen belép egy ügyvédhez irodistának. E közlés akkor felszígazta K. tetterejét és eredendő magyarázkodási vágyát, midőn azonban a vég küszöbén, hőhérai kíséretében, rövid időre nyomába ered Bürstnernek (aki talán épp új munkahelyére siet), K. már csak azon morfondírozik, milyen intelem számára a lány: "Mindig húsz kézzel akartam belenyúlni a világba, s ráadásul nem is helyeselhető célból. Ez hiba volt."

BENT és KINT. Az AJTÓ

Kafkánál (akárcsak tájainkon) a felsőbbbbség, a hatalom, az államgépezet, a bűnüldöző hatóság — a metafora újabb diadalaként — nemcsak rendeleti úton és képletes értelemben avatkozik és hatol be alkotmányellenesen a polgári- és magánéletbe, ha-

>>>>> folytatás a 12., 13. oldalon

>>>>> folytatás a 11. oldalról

nem ténylegesen is; ezenfelül a benyomulás és kisa-játítás módja kacagtatóan és hátborzongatóan érzékeltes: Grubachné nappali szobájában az örök otthonosan falatoznak K. reggelijéből, egyikük olvasgat, a "vizsgálóbizottság" (mármint a felügyelő) Bürtner kisasszony szobájában üt tanyát, hogy megejtse a kihallgatást, a "tanúk": K. hivatali beosztottjai a fényképek közt matatnak szórakozásból; Franz és Willem megvesszőzése K.-ék irodaépületének lomtárában megy végbe, és legnagyobb meglepetésére K. másnap este ugyanott s ugyan-úgy találja a fenytűt meg a fenytűteteket (tartósan kifőnt berendezkedni a hatóság); törvényszolgáknak ülénapokon ki kell üríteniük lakosbútorjait, mert belőle nyílik a tárgyalóterem, a padláson pedig — s mint majd kiderül, csaknem minden ház padlásán, ott is, ahol Titorelli, a "törvényszéki festő" lakik — bírósági irodák vannak, vaddalokkal a folyosón.

Aki itt bent van, birtokon (hatalmon) belül van, és aki valamiképpen bent van, még bennebb akar kerülni, érthető hát a metaforikusan közvetlen köz-elharc a bejutásért: egy idős bírói hivatalnok, akit bosszantanak a szapora beadványok, lesben áll a kijárat ajtójánál, és sorra ledobja a lépcsőn a belépni kívánó ügyvédek (az alvettettek tényleg alvettettek e regényben!), de az ügyvédek felváltva addig ostromolják az öregurat, míg bele nem fárad a hajigálásba, és el nem vonul saját aijtája mögé; ajtóban tülekedik előszeretettel a nagybácsi és K. és Leni és minden sorstársuk; a festő aijtája előtt toporognak a házbéli vásott fruskák, akik "szintén a bírósághoz tartoznak", de nem annyira bennfentesek (még), mint Titorelli; a bíró az ágygal félig eltorlaszolt kisajtón (és az ágyon átmászva) jut be arcképfestőjéhez vagy inkább besúgóházhoz.

A bennlévők azonban egyszersmind bennre-kesztettek: a törvényszéki hivatalnokok nem csak teljes napjukat töltik irodájukban (farácsozaton tekingetve kifelé), hanem ott is alszanak: zárkájuk is e szentély — nincsen kapcsolatuk a lakossággal, olvassuk máshol.

Mert aki bent van, kívül is van: a regény alsóbbrendű bírósága (a felsőbbek láthatatlanok és kifürkészhetetlenek, akár Isten), ez a bíróság, külső munkatársával (ügyvéd, festő stb.) egyetemben, patkányjárta kültereken, magánházak nyomorúságos padlásszobáiban székel és honol, kívül a Törvény igaz ismeretén és hajlékán, kívül a valódi hatalmon és gazdagságon. Ezért kulcsszó A perben az ajtó, később a kapu is, a se künn, se benn helye. K., aki testileg-lelkileg undorodik a vesszőzéstől, testileg-lelkileg kívül-belül allva: az ajtóból nézi végig a vesszőzést. Azán majd az üres dóm iradatlan terében elveszve (benn is, künn is) kapja meg a végső kinyilatkoztatást, és kint: a városon kívül, egyáltalán bent: a kőbányánál végez-nek vele — képletes ajtóban.

FENT és LENT. PÁRA és HULLÁMVERÉS

A hullámverésbe került párálló trópus: a képza-var éppoly alapvető rendezőelv A perben, mint a tiszta metafora.

Leszámítva vádlottunk idővel amúgy is elcsapott jogi képviseletét, a hatalom, a törvény, az intézményes rend minden embere, akinek ügyében K.-nak folyamodnia kell — hűven a hagyományos többség-képzethez — a ma-gasban trónol: a hivatalszolgá a legfelső emeleten, a vizs-gálóbíró, a festő, az ügyvédek, de még K. rangban fölötte áll, mert idültébb vádlott-társai is a padláshelyiségek-ben, a pap nyúlva a szőcséken. A hatalom részeseiként és "szabad emberekként" még az "ostoba alsóbbrendű köze-gek" is, bár olykor tiszteletet és jószándékot mímelnek, természetsszerűleg leicsinylően bánnak K.-val: az ör le-gorombítja, a hatalom leereszkedően bizalmasává avatja (egymáshoz fűzi őket, ugye, már csak a menyecske is), a vesszőző letegezi, az "útbaigazító" hivatalnok érezteti vele: kegyet gyakorol, amikor kivezeti a törvényszéki fo-lyosóról, nehogy összeessék. Hiába az "aránylag magas állású" K. lépten-nyomon kimutatott osztálygőgje, hiába próbálja, folytonosan magyarázkodva, leplezni és eljelen-tékteleníteni belekeveredését az "ügybe" — önmaga előtt nem titkolhatja: ártatlansága dacára részt vesz a komé-diában, amióta lenyelte, hogy letartóztatója válasz nélkül hagyta a kérdést: "Maga kicsoda?" Hovatovább már amiatt is szégyenkezik, hogy nézik — attól tart (nem minden ok nélkül): mindenki a szereplőt látja benne. Többnyire veszettséggel kerül ki a tekintélycsatából, a ki kit aláz meg meccsból, mégis mindig újakezdi a harcot a főlény megszerzéséért.

Mert hát a párák, poros, félhomályos bírói üléste-remben a karzat népe feszengve görnyedezik az alacsony

mennyezet alatt, sokan párnát tesznek a fejükre, hogy meg ne sérüljön; ugyancsak görnyedezik vesszőző és vesszőzött a kintzokamrával szolgáló lomtárban; a szécsék fülkéje olyan kicsi, hogy a prédikáló pap egy lépésnyire sem hátrálhatna a mellvédől és kénytelen volna rágör-nyedni; az ügyvédek szűk, alacsony, füstikormos kamrá-jába fény csak egy kis padláslablakon át jut, de ez is olyan magasban van, hogy ha az ember ki akar nézni rajta, előbb egy kollégát kell keresnie, hogy az a hátraa vegye; a törvényszéki hivatalnokok csak a farácson át kapnak némi fényt a folyosóról trópusian fülledt padlásfülkéikben; és az útbaigazító csaknem összezsugorodik a lépcső felől beáram-ló aránylag friss levegőtől, amelyre K.-t kivezette.

K. persze odabent, odafent lett rosszul: "Tengeribe-tegnek érezte magát. Azt hitte, hajón van, nagy hullám-verésben." Feljutott a padlásfülkéhez — a Törvény legmagasabb szintjére, amely elérhető számára —, itt telőzik és török meg gőgje és fölényérzete a bírósággal szemben, innen csak lefelé vezet út: nemsokára felhagy a törvényszék illetékességének tagadásával, és a védekezés-re fordítja erejét. Még később pedig már kissé műtűz a felháborodás, amellyel az ügyvédek térdre esve kezét csókoló kereskedőre rásúti: "... nem ügyfél, az ügyvéd kutyája volt." K. nem borul térdre, nem csókol kezét, de — mint látni fogjuk — tagadhatatlanul hajlamos a sze-repjátszásra. Igaz, végül olyan szerepre talál, amelyet nem mások írtak elő neki. Élete utolsó pillanatában azért szégyenkezik, mert a két hóhér és, fájdalom, az ismeretlen férfi is a szomszédos ház legfelső emeletéről végignézi odalenti, kőbányai haláltusáját, akár egy kutyát — holott senki idegenre, senki másra nem tartozó belépés ez a kapun, amelyet csak neki szántak.

A termékeny képza-var forrása és működése pedig így fest: a társadalmi rangsor ősi képzetére (felül az úr, alul a szolga) rávetült a (polgári) bérház beosztásának tényle-ges értékrendje (alul az úr, felül a szolga). Így e függőleges tengely mentén hatalom, tekintély, vagyon hol lentről fölfelé, hol fentről lefelé növekszik. Innen az alá-föléren-deltségi viszonyok zúrvávara, innen a fölény árapályá, változó hullámverése. K. a hivatali pályá csúcsa előtt áll (közel ahhoz, hogy kitűnjön állásából közvetlen főnökét, az igazgatóhelyettest) — és "kénytelen teljesen prédálul vet-ni magát a bíróságnak", az alacsony magasságnak.

SZÍNJÁTSZÁS (Ügy tesznek, mintha mást tennének, pedig tényleg mást tesznek.)

A perben nézőként vagy jádzó személyként min-denki színházasdit játszik K. előtt és K.-nak; a gú-nyorosan előzékeny letartóztatók és kivégzők, az álnokul szolgálatkés ügyvéd, a szemérmetlenül felkínálkozó és tetszelegve hűtenkedő nők és mind a többiek egyaránt az "ügy" kerítői, alakoskodásuk akarva-akaratlanul arra irányul, hogy K.-t is bevon-ják az alakoskodásba: a letartóztatás napján tapintato-san távol marad a szakácsnő, aki a reggelit szokta behozni; a szemközti ház lakói a gyanútan meglepettek kíváncsi-sággal nézik K.-t, a taniként odarendelt hivatali kol-légák zavart nevetgélés közepette kezelnek K.-val, és versengve szaladnak a kalapjáért; "Mit hallok, Josef?" — méltatlankodik a nagybácsi, akit Erna, a leánya tájéko-zott egy irodai szolga közlése nyomán: "Önök pere van, ugye?" — penget érzelmes hírokat a gyáros, aki üzleti ügyben jött a bankba, csak hát ismerősétől, Titorelli festőtől egyet-mást hallott; az ügyvéd már javában tró-pusra a teendőkön, amikor fölkeresik, szerető ápolónője, illetve ápolónő-szeretője meg szemrehányásokkal halmoz-za el az először látott K.-t, hogy nem hajlandó beismerni vétkét; "Önről tudták, hogy vádlott" — árulja el vádlott-társairól a vádlott-társ Block; azért hívatta, hogy a perrel beszéljen vele, szól a pap K.-hoz, aki alkalmi idegenveze-tőként került a dómra; a törvényszéki hivatalnok "ügy tanácskoznak róla, mint egy tárgyról" — íme K., a re-ménybeli, remény előtti és remény utáni főszereplő, mint színpadi kellék.

Tudomásul kell vennie, hogy szűkebb és tágabb környezetéből majdnem mindenki beavatottja és beavatója, szereplője és az ő szereplését sürgető nézője a nagy színpadi szertartásnak. Block és Leni szóváltását hallgatva, "az volt az érzése, hogy betanult párbeszédet hall." "De hát kicsoda ön? Értelméről beszél, és megrendezi ezt a lehető legértelmetlenebb színjáté-kot?" — förmed a felügyelőre a regény elején, és a végén lemondóan állapítja meg: "Öreg segédszínészeket küldtek értem." Fanyalgása e rípcsoktól jogosult: ő maga vérbeli színész.

K. szerepjátszásának részben egymást követő, részben egymást átfedő szakaszai, fokozatai a kö-

vetkezők: 1.) rejtezkedve, föllentgetve, mesterkelt ma-gyarázkodásokba, tekervényes okfejtésekbe bonyolódva, és szinte keresve a kínos helyzeteket, leplezni igyekszik "ügyét", ami csak ritkán sikerül neki (például akkor, amikor a megvesszőzött ör üvöltését kutyavonításnak mondja a hivatalszolgák előtt); 2.) ártatlansága tudatá-ban és még bízva a jogrendben megpróbálja bebizonyítani (önmagának is) érinthetlenségét (Bürtner kisasszony számára például "újrajátssza" a letartóztatási jelenetsort — s ez már játék a játékban, vagyis a játék visszavonása); 3.) saját sérelme okán és ürügyen föllép az üldözött ártatlanok szószólójaként (beidéztetése színhelyén, az ülésteremben óriási szónoklatot vág ki a bíróság s a mögötte meghúzó nagy búnszövetkezet megvesztet-hetségéről és visszaéléseiről); 4.) társadalmi védettsége vetett hitében és magabiztosságában megrendülve, kény-telen vállalni a vádlotti szerepet, rászánja hát magát "az ügy szorgalmazására", a "személyes beavatkozásra", a védőirat megszerkesztésére; 5.) a pap intelmeinek és az általa elbámult kapu-példázatainak hatására pedig leg-végül — de erre még visszatérünk — rátalál egyetlen hiteles, színházon kívüli szerepre: hallgatólagosan elis-meri vétkességét, amely nem egyéb, mint az eredendő bűn, a megismerésre vágyó ember okatlan lázadása a kifürkészhetetlen és közömbös Törvény (Világegyetem, Végtet, Isten vagy amit akartok) ellen.

Szemben az összes többi szereplővel, akikről Kafka — a töle megszokott módon — portrévázlatot ad, K. "arctalan". "Arctalan" a magánéletben, mondják, a jó színész is, hogy a színpadon bárkinek az arcát magára ölthesse. Hasonlóképpen áll a dolog magával a perrel. A perben, jöllehet egyébről sem beszélnek benne, per az nincs. Nincs, azaz semmilyen, mert mindenkié.

MAGASÍTOTT SZÍNPAD

K.-nak megadják ugyan utca és szám tekintetében a címet, ahol meg kell jelennie a vizsgálóbizottság előtt, de a több lépcsőházas, sokemeletes bérház folyosón bolyong-va, ingerülten a segítőkész házbeliék hiábavaló erőfeszítései láttán, végül vaktában kopogtat be annak a lakásnak — egyéb lakásoktól miben sem különböz — aijtáján, amelyből az ülésterem nyílik; mi több: a zargatás ürügyé-ül kiöltött kérdését — "Itt lakik Lanz asztalos?" — mint-egy jelszóként fogadja az ajtónyitó fiatalasszony, aki nem más, mint a bírósági szolga felesége; a teremben aztán, belelapozva füzetébe, és olyan hangszúllyal, mintha tényt állapítana meg, a vizsgálóbíró a következő kérdést — az első és egyben az utolsó — intézi K.-hoz: "Ön szobafes-tő?"; "Ez az egyetlen út" — mondja szemrehányóan a törvényszék labirintusában a hivatalszolga a kijárat felől érdeklődő K.-nak, s az "egyetlen út" mintha a példázat-beli személyre szóló kapuhoz vezetne; "közösben semmit sem lehet elérni", mert a vádlottak keveset érintkeznek, "hisz oly sokan vannak" — világosítja fel K.-t az általá-nos helyzetről Block, a mindentudó kereskedő.

Mindez azt sugallja, hogy a világ elutasítóan közöm-bös, felfoghatatlanul rejtelmes, és nem is nagyon akarja, hogy fölfedjék titkait, sőt, talán bűnnek tartja a kutako-dást, de valami ugyancsak homályos s néha lassan, el-el-akadva üzemelő elrendelés vagy gondviselés mégiscsak eligazítja a világban az embert, föltéve, hogy nem közöm-bódik másokkal, és bízik az egyéni megváltásban.

"Josef K.!" — a pap a harmadik, akitől e megszólítást halljuk (először a felügyelő ajkáról röppent föl a K.-féle "újrajátszás" szerint). Márpedig a 3 bűvös szám A per-ben: hárman veszik őrizetbe K.-t, három tanú jelenléte-ben, hárman figyelik az eseményt a szomszéd ház ablakából, hárman kísérik figyelemmel K. végvonaglását stb. Minden egyébről eltekintve — és helyszűke miatt sok körülménytől tekintünk el —, már ez is jelzi, hogy a színpad megemelkedett, s hogy amit a pap ezeken a desz-kákon mond K.-nak, a kinyilatkoztatás erejével nyomató-kosítja az említett sugallatokat, ha egybecseng velük. Egybecseng. "Legalábbis egyelőre — így a pap, aki mel-lesleg börtönkaplán — bizonyítottan tekintik a bűnö-det." (Mire K.: "Hogyan lehet egyáltalán bűnös az ember?") "Félreérted a tényeket — folytatja a pap — [...], az ítélet nem egyszerre jön, az eljárás maga válik lassan-ként ítéleté." [...] "Túlságosan sok idegen segítséget keresel..." [...] "Márpedig a férfi valóban szabad, mehet, ahova akar, csak a Törvény hajlékába tilos belépnie..." [...] "A bíróság semmit sem akar tőled. Befogad, ha jössz, és elbocsát, ha távozol."

K.-t azonban továbbra is foglalkoztatja a kérdés: "... hogyan lehetne, mondjuk, nem befolyásolni a pert, hanem kitörni a perből, megkerülni, kívül állni a peren." Nos, talál rá módot: siettetni halálát. Immár nem metaforiku-san.

A PER

(részletek)

HARMADIK FEJEZET

Az üres ülésteremben

— A diák — Az irodák

K. a következő héten napról napra várt valami újabb értesítést, nem hitte, hogy lemondását a kihallgatásokról szó szerint fogták fel, s amikor a várt értesítést csakugyan nem kapta meg szombat estig sem, feltételezte, hogy hallgatóságosan most is hivatalos ugyanabba a házba, ugyanabban az időpontban. Vasárnap tehát ismét odament, ezúttal egyenesen haladt végig a lépcsőkön és folyosókon; az ajtóknál állók közül néhányan emlékeztek rá, köszöntek neki, de most már senkitől sem kellett kérdezősködni, s hamarosan a megfelelő ajtó elé ért. Kopogtatására azonnal ajtót nyitottak, s ő nem is törődött tovább az ajtóban megálló ismerős asszonnyal, tüstént be akart menni a szomszéd szobába. — Ma nincs ülés — mondta az asszony. — Miért ne lenne ülés? — kérdezte K., és nem akarta elhinni. De az asszony meggyőzte: kinyitotta a szomszéd szoba ajtaját. A terem valóban üres volt, s ürességében még siralmasabban hatott, mint a múlt vasárnap. Az emelvényen változatlanul ott volt az asztal s rajta néhány könyv. — Megnézhetem azokat a könyveket? — kérdezte K., nem mint ha különösebben kíváncsi lett volna rájuk, hanem hogy ne járt legyen teljesen hiába itt. — Nem — mondta az asszony, s újra becsukta az ajtót —, nem szabad. Azok a vizsgálóbírói könyvei. — Vagy úgy — mondta K. és bólintott —, nyilván törvénykönyvek, s az is jellemző erre a bíróságra, hogy nemcsak ártatlanul, de tudatlanul is ítéli el az embert. — Valahogy így — mondta az asszony; nem értette pontosan, mit mond K. — Nos, akkor elmegyek — mondta K. — Jelentsek valamit a vizsgálóbírónak? — kérdezte az asszony. — Ismeri? — kérdezte K. — Persze — mondta az asszony —, hisz az uram bírósági szolga. — K. csak most vette észre, hogy a szobából, ahol legutóbb csupán egy mosdódézsza állt, teljesen berendezett lakószoba lett. Az asszony látta, hogy csodálkozik, és azt mondta: — Igen, itt szolgálati lakásunk van, de ülésnapokon ki kell üríteni a szobát. Az uram állásának hátrányai is vannak. — Nem is a szobán csodálkozom annyira — mondta K., és haragosan nézett a nőre —, hanem inkább azon, hogy maga férjnek van. — Talán arra az esetre céloz, a legutóbbi ülésen, amikor megzavartam a beszédét? — kérdezte az asszony. — Természetesen — mondta K. — Jó, hisz ez már elmúlt, s csaknem elfeledtem, de akkor valóságos felbőszített. És most azt mondja, hogy férjes asszony. — Nem vált hátrányára, hogy félbeszakadt a beszéde. Utána még nagyon kedvesen ültél meg. — Lehet — mondta K. elhárítva —, de ez nem menti magát. — Mindenki felment, aki ismer — mondta az asszony. — Aki akkor átölelt, már régóta üldöz. Lehet, hogy általában nem vagyok vonzó, de az ő számára az vagyok. Nem védekezhetek ellene, s már az uram is belenyugodott; ha meg akarja

tartani az állását, túrníe kell, mert az az ember diák, s előreláthatólag nagy hatalomra jut majd. Folyton a sarkamban van, épp az előbb ment el, mielőtt maga jött. — Ez jól illik minden egyébhez — mondta K. —, nem lep meg. — Nyilván javítani akar itt egy s más? — kérdezte lassan, óvatosan az asszony, mintha olyasmint mondana, ami számára is és K. számára is veszélyes. — Már a beszédéből is erre következtettem; nekem nagyon tetszett, amit mondott. Persze csak egy részét hallottam, az elejét elmulasztottam, a végén meg a padlón feküdtem a diákkal... Olyan undorító itt — mondta némi szünet után, és megfogta K. kezét. — Azt hiszi, sikerülni fog valami javulást elérnie? — K. mosolygott, s kissé megrögzte kezét a nő puha kezében. — Voltaképp — mondta — nem az én dolgom, hogy itt bármin is javítsak, ahogy maga mondja, s ha ezt például a vizsgálóbírónak mondaná, kinevetnék vagy megbüntetnék. Valójában szabad akaratomból bizonyára sosem keveredtem volna ezekbe a dolgokba, és sosem zavarta volna meg az álmodat, hogy ez a bírósági gépezet javításra szorul. De állítólagos lefolytatásom — ugyanis le vagyok tartóztatva — arra kényszerített, hogy beavatkozzam, és pedig a magam érdekében. De ha közben valamiképp magának is hasznára lehetek, természetesen nagyon szívesen megteszem. Nem csupán felebaráti szeretetből, hanem azért is, mert maga is segíthet nekem. — Hogyan segíthetnek? — kérdezte az asszony. — Például úgy, hogy megmutatja azokat a könyveket ott az asztalon. — Hát persze! — kiáltott fel az asszony, és sietve maga után húzta K.-t. Ócska, kopott könyvek voltak, az egyiknek a fődíszszövegét kettőtört középen, darabjait csak a szálak tartották össze. — Milyen piszkos itt minden — mondta K. fejcsóválva, s az asszony, mielőtt még K. a könyvekhez nyúlhatott volna, kötélyével, legalábbis nagyjából, letörölte a port. K. fellelőzte a legelső könyvet, s egy illetlen kép ötlött a szemébe. Egy férfi és egy nő ült meztelenül egy kereveten, világosan felismerhető volt a rajzoló alantas szándéka, de a rajz annyira ügyefogyott volt, hogy végül is csak egy férfi és egy nő látszott, testileg túlságosan kiemelkedve a képből, amint túl egyenesen ülnek, s az elhibázott távlat folytán nehézkesen fordulnak egymás felé. K. nem lapozott tovább, hanem csak a másik könyv címlapját nézte meg, ez regény volt, s a címe: "Milyen kínokat szenvedett el Grete a férjétől, Hans-tól". — Hát ezeket a törvénykönyveket tanulmányozzák itt — mondta K. —, ilyen emberek ítélkeznek fölöttem. — Segítek magának — mondta az asszony. — Akarja? — Valóban megteheti anélkül, hogy veszélybe kerülne? Az ímént azt mondta, hogy az ura teljesen az előjáróktól függ. — De én mégis segítek magának — mondta az asszony —, jöjjön, ezt meg kell beszélnünk. Ne emlegetse többé a veszélyt, én a veszélytől csak akkor félek, amikor akarom. Jöjjön. — Az emelvényre mutatott, s megkérte K.-t, üljenek le a lépcsőre. — Szép sötét szeme van — mondta aztán, mikor már leültek, s alulról nézett föl K. arcába —, azt mondják, az én szemem is szép, de a magáé sokkal szebb. Egyébként ez rögtön feltűnt nekem, amikor először belépett. Ezért is jöttem be később ide a gyűlésterembe, különben sose szoktam, sőt ez úgyszólván tilos is. — Ez

hát az egész, gondolta K., felkínálkozik, romlott, mint itt körül mindenki, torkig van a bírósági hivatalnokokkal, no hisz érthető, és ezért üdvözlő így bárki idegent, ezért mond bókot a szeméről. És K. szólanul fölállt, mintha hangosan kimondta volna gondolatait, s így megmagyarázta volna magatartását az asszonynak. — Nem hiszem, hogy segíthet nekem — mondta —, ahhoz, hogy igazán segíteni lehessen rajtam, kapcsolatok kellenének magas rangú hivatalnokokkal. Maga azonban biztosan csak az itt tömegesen nyüzsgő alacsony beosztású alkalmazottakat ismeri. Ezeket bizonyára nagyon jól ismeri, s egyet-mást el is érhetne náluk, nem kétlem, de bármit érne is el náluk, a legnagyobb eredmény is jelentéktelen lenne a per végső eredményét illetően. Viszont eljárásán néhány barátja jóindulatát. Ezt nem akarom. Maradjon továbbra is jó viszonyban ezekkel az emberekkel, ugyanis úgy látom, ez magának nélkülözhetetlen. Kissé sajnálkozva mondom ezt, mert — hogy némiképp én is viszonzzam a bókját — maga is tetszik nekem, különösen ha, mint most, ilyen szomorúan néz rám; erre egyébként semmi oka sincs. Abba a társaságba tartozik, amely ellen küzdenem kell, de maga itt nagyon jól érzi magát, sőt szereti a diákok, vagy ha nem szereti, hát legalábbis jobban kedveli a férjénél. Szavaiból ez könnyen kiderült. — Nem! — kiáltott fel a nő, ülve maradt, és K. keze után kapott; K. nem húzta el elég gyorsan a kezét. — Nem mehet el most, nem mehet el így, ilyen hamisan ítélve rólam! Csakugyan megtenné, hogy most elmegy? Hát igazán annyira értéktelen vagyok, még azt a szívességet sem teszi meg nekem, hogy kis ideig itt maradjon? — Félreért — mondta K. és leült —, ha magának valóban fontos, hogy maradjak, szívesen maradok, hisz ráérek, azzal a várakozással jöttem ide, hogy ma tárgyalás lesz. Azzal, amit az előbb mondtam, csupán arra akartam kérni, hogy semmit se tegyen értem a peremben. De ezen sem érdemes bánni, ha megmondolják, hogy engem egyáltalán nem érdekel a per eredménye, és csak ne vetek rajta, ha elítélek. Feltéve, hogy a per valóban befejeződik, de ebben nagyon kételkedem. Inkább azt hiszem, hogy az eljárás a hivatalnokok lustasága, feledékenysége, sőt talán féltelme miatt máris abbamaradt, vagy a legközelebbi hetekben abbamarad. Az is lehet persze, hogy látszólag folytatják majd a per, valami nagyobb megvesztegetés reményében; de hasztalan, ezt már ma megmondhatom, mert én senkit sem vesztegetek meg. Mégis, annyi szívességet tehetne nekem, hogy közli a vizsgálóbíróval vagy bárki mással, aki szeret fontos híreket terjeszteni: ezek az urak, bár nyilván remekül értenek hozzá, soha, semmiféle felfüggetlenség nélkül rá megvesztegetésre. Semmi reményük rá, ezt nyíltan megmondhatják nekik. Egyébként talán ők maguk is észrevették már, de ha nem, nekem igazán nem olyan fontos, hogy már most megtudják. Hisz ezzel csak munkát takarítanak meg az uraknak, persze magának is néhány kellemetlenséget, de azt szívesen vállalom, ha tudom, hogy egyúttal mindegyik egy csapás — nekik. S hogy az legyen, arról majd gondoskodom. Tulajdonképp ismeri a vizsgálóbírót? — Persze — mondta az asszony —, sőt épp órá gondoltam először, amikor feljárnál-

tam magának a segítségemet. Nem tudtam, hogy ő csak alacsony beosztású hivatalnok, de mivel maga ezt mondja, valószínűleg így van. Mégis azt hiszem, fölterjesztett jelentésének van valami hatása. És töméredek jelentést ír. Maga azt mondja, hogy a hivatalnokok lusták, de nem mindegyik az, különösen ez a vizsgálóbíró nem az, rengeteget ír. Múlt vasárnap például estig tartott az ülés. Mindenki elment, a vizsgálóbíró azonban a teremben maradt, lámpát kellett bevennem neki, csak egy kis konyhai lámpás volt, de ő azzal is beerte, és nyomban írni kezdett. Közben megjött az uram is — akkor vasárnap épp szabadnapos volt —, behoztuk a bútorokat, újra berendeztük a szobánkat, aztán átjött még néhány szomszédunk, gyertyafényben beszélgettünk sokáig, egyszóval elfeledkeztünk a vizsgálóbíróval, és lefeküdtünk. Éjszaka — ez már jó későn lehetett — fölébredtek, hát a vizsgálóbíró áll az ágyamnál, kezével eltakarja a lámpát, nehogy fény essék az uramra, fölösleges óvatosság, az uram úgy alszik, hogy a fényre sem ébredt volna föl. Annyira megrémültem, majdnem fölsikoltottam, de a vizsgálóbíró nagyon barátságos volt, óvatosságra intett, odasúgta, hogy mostanig írt, s most visszaadja a lámpát, és hogy milyen felejtéketlen látvány volt, ahogy aludtam. Mindezzel csak azt akartam mondani, hogy a vizsgálóbíró igazán sok jelentést ír, főleg magáról, mert a vasárnapi ülés fő tárgya bizonyára maga kihallgatása volt. Az ilyen hosszú jelentések pedig mégsem lehetnek egészen jelentéktelenek. Ezenkívül pedig azt is láthatja ebből az esetből, hogy a vizsgálóbíró szemet vetett rám, és hogy épp most, ebben az első időszakban — hisz csak mostanában figyelt föl rám — nagy hatással lehetek rá. Hogy nagyon a kedvemben akar járni, erre most már más bizonyítékaim is vannak. Tegnap selyemharisnyát küldött ajándékba a diákkal, akikben nagyon megbízok, s aki a munkatársa; állítólag azért küldte, mert kitakarított az üléstermet, de ez csak ürügy, mert hisz ez a munka kötelessége, s ezért fizetik az uramat. Szép harisnya, nézze meg — a nő kinyújtotta lábát, a szoknyáját térdig felhúzta, s ő maga is megnézte a harisnyát —, szép harisnya, de voltaképp túlságosan is finom, és nem nekem való.

Hirtelen elhallgatott, kezét K. kezére tette, mintha meg akarná nyugtatni: — Csitt — suttogta —, Berthold idénéz. — K. lassan pillantott föl. Az ülésterem ajtajában egy fiatal ember állt, kis termetű, a lába sem volt valami egyenes, és hogy tekintélyesebbnek hasson, rövid, gyér, vöröses körszakállt viselt, ujjával folyton azt babrálta. K. kíváncsian nézte, hisz ő volt az ismeretlen jogtudomány első hallgatója, akivel jószerint emberileg találkozott, egy férfi, aki egyszer valószínűleg felsőbb hivatali állásba is került. A diák viszont láthatóan nem is hederített K.-ra, egy pillanatra kihúzta szakállából ujját, így, egy ujjal intett az asszonynak, és az ablakhoz ment; az asszony K.-hoz hajolt: — Ne haragudjék rám — súgta —, nagyon kérem, ne is gondoljon rosszra rólam, most oda kell mennem hozzá, ehhez az ocsmány emberhez, nézze csak, milyen görbe a lába. De rögtön visszajövök, s akkor elmegyek magával, ha elvisz, megyek, ahová akarja, tehet ve-

>>>>> folytatás a 14., 15. oldalon

sák a színjátékot. — A lányok ugyanis azt hiszik — mondta a festő —, hogy lefestem önt, és ezért vetkőzik le. — Úgy — mondta K. nem valami vidáman, mert most sem érezte sokkal jobban magát, mint az előbb, noha most ingujban ült. Szinte mogorván kérdezte: — Hogy nevezte a két másik lehetőséget? — Már megint elfelejtette a kifejezéseket. — A látszólagos felmentés és a perhalasztás — mondta a festő. — Öntől függ, melyiket választja. Segítségemmel mindkettő elérhető, persze nem egykönnyen, a különbség az, hogy a látszólagos felmentés összpontosított időleges erőfeszítést igényel, a perhalasztás pedig kisebbet, de tartósat. Előbb tehát a látszólagos felmentés. Ha ezt óhajtaná, felírom egy ív parírra ártatlansága igazolását. Apám rám hagyott egy ilyen, teljesen megtámadhatatlan igazoló szöveget. Ezzel az igazolással sorra járom az ismerős bírakat. Például azzal kezdem, hogy a bírónak, akit most festek, ma este, ha az ülésről jön, előterjesztem az igazolást. Elébe terjesztem az igazolást, közlöm vele, hogy ön ártatlan, és kezeskedem az ártatlanságáért. Ez azonban nem csupán formáság, hanem valódi, kötelező kezeség. — A festő tekintetében szemrehányás bujkált, hogy K. ilyen kezeséggel akarja megterhelni. — Igazán baráti tett volna — mondta K. — És a bíró hinne önnek, és mégsem mentene föl végleg? — Ahogy már megmondtam — válaszolta a festő. — Egyébként korántsem bizonyos, hogy mindenki hinne nekem, némelyik bíró például azt követeli majd, hogy vigyem el hozzá önt. Akkor hát egyszer velem kellene jönnie. Persze ilyen esetben félig már nyert ügyünk van, főleg azért, mert én természetesen előbb pontosan kioktatom, hogyan viselkedjék az illető bírónál. Rosszabb az olyan bíró, aki — és ez is elő fog fordulni — eleve elutasít. Az ilyenekről, még ha bizonyára nem is mulasztom el a többszöri kísérletezést, le kell mondanunk, de ezt meg is tehetjük, mert itt egyes bírák ügysem dönthetnek. Ha aztán már elegendő számú bíró aláírás van az igazoláson, elmegyek ezzel az igazolással ahhoz a bíróhoz, aki az ön pörét vezeti. Lehet, hogy ő is aláírta már, akkor valamivel még gyorsabban megy minden, mint egyébként. Általában azonban akkor már nincs sok akadály, a vádlott számára ez a legnagyobb bizakodás időszak. Erdekese, de így van, az emberek ebben az időben bizakodóbbak, mint a felmentés után. Most már semmi különös fáradozásra sincs szükség. A bíró kezében ott van az igazolás, számos bíró kezesége, nyugodtan felmentheti önt, s a kedvéért és más ismerősei kedvéért kétségtelenül meg is teszi, persze különféle formások elintézése után. Ön pedig kilép a törvényszékről, és szabad. — Akkor tehát szabad lesznek — mondta K. tétován. — Igen — mondta a festő —, de csak látszólag, vagy helyesebben: ideiglenesen szabad. A legalsóbb bírónak ugyanis, és ezek közé tartoznak az én ismerőseim, nincs joguk a végleges felmentéshez, erre csak a legfőbb, önnek, nekem és mindnyájunknak teljesen elérhetetlen bíróság jogosult. Hogy ott mi a helyzet, nem tudjuk, és, mellékesen szólva, nem is akarjuk tudni. A vád alóli felmentés nagy joga tehát nem a mi bíránké, de ahhoz joguk van, hogy megszabadítsák a vádtól. Ez azt jelenti, hogy ha ezen a módon felmentik, akkor pillanatnyilag meg-

szabadul a vádtól, de az továbbra is a feje fölött lebeg, és ha felsőbb parancs jön, azonnal hatályba léphet újra. Mivel ilyen jó kapcsolatban vagyok a bírósággal, azt is elmondhatom, hogyan mutatkozik meg — merőben külsőlegesen — a különbség a valódi és a látszólagos felmentés közt a bírósági irodák előírásaiban. Valódi felmentés esetén teljesen félreteszik a per aktáit, egészen eltűnnek az eljárásból, nemcsak a vádat, de a pert, sőt a felmentést is megsemmisítik, mindent megsemmisítenek. Más a helyzet a látszólagos felmentés esetében. Az aktával nem történt semmi további változás, csak annyi, hogy az ártatlanság igazolásával, a felmentéssel és a felmentés indoklásával gyarapodott. Különben pedig az eljárás folyamatban marad, ahogy a bírósági irodák szakadatlan ügymenete megköveteli, továbbítják a felsőbb bíróságoknak, visszakerül az alsóbbakhoz, és kisebb-nagyobb kilengésekkel, kisebb-nagyobb elakadásokkal le-föl járja ingajaratát. Ezek az utak kiszámíthatatlanok. Kívülről nézve néha úgy is látszik, hogy rége elfelejtettek mindent, az ügyirat elveszett, és a felmentés tökéletes. A be-

zötlenül befolyásolja ítéletükben a vádlott ellen? Ez nincs így. Hisz a bírák már a felmentéskor előre látták ezt a letartóztatást. Ez a körülmény alig játszik közre.

De számtalan egyéb ok miatt megváltozhatott a bírák hangulata vagy az eset jogi megítélése, s ezért az erőfeszítéseknek a második felmentésért alkalmazkodniuk kell a megváltozott viszonyokhoz, s általában éppoly hathatósan kell lenniük, mint az első felmentés előtt. — De az a második felmentés megint csak nem végleges — mondta K., és elutasítólag fordította el a fejét. — Természetesen nem — mondta a festő —, a második felmentésre a harmadik letartóztatás, a harmadik felmentésre a negyedik letartóztatás következik és így tovább. Ez már benne van a látszólagos felmentés fogalmában. — K. hallgatott. — Úgy látszik, a látszólagos felmentés nem éri előnyösnek — mondta a festő —, talán jobban megfelel önnek a perhalasztás. Elmagyarázzam a perhalasztás lényegét? — K. bólintott. A festő elterpeszkedett és hátradől székében, hálógépe szétnyílt, s ő fél kézzel benyúlt alá, a mellét és az oldalát

sok rémületétől, és nem kell félnie, hogy esetleg épp akkor kényszerül a látszólagos felmentéssel járó erőfeszítéseket és izgalmakat vállalni, amikor egyéb körülményei erre a legkevésbé kedvezőek. Persze a perhalasztásnak is vannak bizonyos hátrányai a vádlott nézve, s ezeket nem szabad lebecsülnünk. Nem arra gondolok, hogy itt a vádlott sohasem szabad, hiszen a szó voltaképpen értelmében nem az a látszólagos felmentés esetén sem. Más hátrányról van szó. A per nem maradhat abba úgy, hogy legálább látszatok ne lennének rá. Ezért kifelé valaminek történnie kell a perben. Időnként tehát különböző rendelkezéseket hoznak, a vádlottat ki kell hallgatni, vizsgálatokat kell folytatni és így tovább. A pernek mesterségesen korlátozott kis körben, de folyvást forognia kell. A vádlottnak ez persze némi kellemetlenséget okoz, de ezt sem kell túlságosan rossznak elképzelnünk. Hisz mindez csak formáság, a kihallgatások például egészen rövidek, ha valaki nem ér rá, vagy nincs kedve hozzá, hogy oda-menjen, ki is mentheti magát, sőt némelyik bíróval meg lehet állapodni hosszú időre előre a rendszabályokban, lényegileg csak arról van szó, hogy mivel az ember vádlott, időnként jelentkeznie bírójánál. — K. már az utolsó szavak közben karjára vette zakóját, és felállt. — Már feláll! — kiáltották tüstént az ajtó előtt. — Elmegy? — kérdezte a festő, és ő is felállt. — Bizonyára a levegő úzi el innét. Nagyon kínos számomra. Még sok mindent mondtam volna önnek. Egészen rövidre kellett fognom mondanivalómat. De remélem, érthetően beszéltem. — Ó, igen — mondta K., és belefájdult a feje, olyan erőfeszítéssel kényszerítette magát, hogy odafigyeljen. Az igenlő válasz ellenére a festő még egyszer összefoglalta szavait, mintha vigasztaló útravalót akarna adni K.-nak: — Mindkét módszerben közös, hogy meggátolja a vádlott elítélését. — De meggátolja a valódi felmentést is — mondta K. halkán, mintha szégyellné, hogy rájött. — Ön fején találta a szöveget — mondta gyorsan a festő.

KILENCEDIK FEJEZET

A dombon

K. lent a lépcsőnél várta. A pap lefelé jövet már egy felsőbb lépcsőfokról a kezét nyújtotta feléje. — Van egy kis idő a számomra? — kérdezte K. — Annyi időm van, amennyit akarsz — mondta a pap, s odaadta K.-nak a kis lámpát, hogy ő tartsa. Lényéből közelről sem tűnt el bizonyos ünnepélyesség. — Nagyon barátságos vagy hozzám — mondta K., s le-föl járkáltak egymás mellett a sötét oldalhajóban. — Kivétel vagy azok között, akik a bírósághoz tartoznak. Jobban bízom benned, mint bárkiben közülük, pedig sokukat ismerem már. Veled nyíltan beszélhetek. — Ne ámítsd magad — mondta a pap. — Mivel ámítanám magamat? — kérdezte K. — A bíróságot illetően ámítod magad — mondta a pap —, a Törvény bevezető irataiban ez olvasható erről az önámításról: "A Törvény kapujában ő áll. Ehhez az órhöz eljő messze földről egy férfi, s bebocsátást kér a Törvény hajlékába. De a kapu őt azt mondja, hogy most nem engedheti be. A férfi gondolko-

>>>>> folytatás a 16. oldalon

Hoffmeister karikatúrája Kafkáról

avatott ezt nem hiszi. Egyetlen akta sem vész el, a bíróság nem felejt. Egy napon — senki se várja — valamelyik bíró figyelmesebben veszi kezébe az aktát, észreveszi, hogy ebben az esetben a vád még érvényes, és elrendeli az azonnali letartóztatást. Itt feltételeztem, hogy a látszólagos felmentés és az új letartóztatás közt hosszú idő telik el, ez lehetséges, és tudok ilyen esetekről, de éppígy lehetséges az is, hogy a felmentett hazaérkezik a bíróságról, és otthon már várják a megbízottak, hogy újra letartóztassák. Akkor persze vége a szabad életnek. — És a per újakezdődik? — kérdezte K. szinte hitetlenül. — Persze — mondta a festő —, a per újakezdődik, de ismét megvan rá a lehetőség, éppúgy, mint előbb, hogy látszólagos felmentést érjünk el. Megint össze kell szednünk minden erőnket, és nem szabad megadnunk magunkat. — Az utóbbi szavakra talán az indíthatta a festőt, hogy K. egy kicsit magába roskadt. — De vajon — kérdezte K., mintha meg akarná előzni a festő valamiféle leleplezéseit — nem nehezebb-e megszerezni a második felmentést, mint az első? — Erre nézve — válaszolt a festő — semmi határozottat sem mondhatunk. Nyilván arra gondol, hogy a bírakat a második letartóztatás kedve-

vakarta. — A perhalasztás — mondta a festő, s egy pillanatra maga elé nézett, mint aki teljesen találó magyarázatot keres —, a perhalasztás abból áll, hogy a pert huzamosan a legalsó perszakaszban tartják. Ennek az eléréséhez az szükséges, hogy a vádlott és segítőtje, de főleg a segítőtje állandó személyes érintkezésben legyen a bírósággal. Ismétlem, ehhez nem kell olyan nagy erőfeszítés, mint a látszólagos felmentés eléréséhez, de sokkal nagyobb figyelemre van szükség. Nem szabad szem elől veszteni a pert, szabályos időközökben s azonkívül különleges alkalmakkor el kell járni az illetékes bíróhoz, és minden módon próbálni megőrizni a barátságát; ha az ember nem ismeri személyesen, akkor ismerős bírák révén kell befolyásolnia a bírót, de azért a közvetlen tárgyalásokról sem szabad lemondania. Ha ebből a szempontból semmit sem mulasztunk el, akkor kellőgő határozottsággal feltételezhetjük, hogy a per nem jut túl első szakaszán. A per ugyan nem szűnik meg, de a vádlott csaknem oly biztosan elkerüli az ítéletet, mintha szabad lenne. A látszólagos felmentéssel szemben a perhalasztásnak az az előnye, hogy a vádlott jövője kevésbé bizonytalan, megmenekül a váratlan letartóztatá-

>>>>> folytatás a 15. oldalról

zik, s aztán megkérdezi, hogy hát akkor később beléphet-e majd. — Meglehet — mondja az őr —, de most nem. — Mivel a Törvény kapuja nyitva áll, mint mindig, a férfi lehajol, hogy belessen a kapun. Amikor az őr ezt észreveszi, nevet, és azt mondja: — Ha annyira csábít, kísérel meg, eredj be a tilalmam ellenére. De jegyezd meg: én hatalmas vagyok. S nem vagyok más, csak a legkisebb kapuőr. Am temről teremre örök állnak, egyik hatalmasabb a másiknál. Én magam sem bírom elviselni már a harmadik őr látványát sem. — Ilyen nehézségekre nem számított a messziről jött férfi, hisz a Törvénynek, gondolja, mindig és mindenki számára elérhetőnek kell lennie, de amikor most jobban megnézi a szörmebundás kapuőrt, nagy sorsorát, hosszú, gyér fekete tatár szakállát, mégis úgy dönt, hogy inkább vár, amíg engedélyt kap a belépésre. Az őr leülteti egy zsámolyra, oldalt a kapu mellé. Ott ül napokig, évekig. Sok mindent megpróbál, hogy bebocsássa, s kifárasztja az őrt könyörgéseivel. A kapuőr gyakran kisebb kihallgatásokon vallatja, szülföldjéről és sok egyébről kérdegeti, ám ezek részvétlen kérdések, mint a nagyurak kérdései, és a végén újra és újra azt mondja neki, hogy még nem engedheti be. A férfi, aki útjára sok mindennel felszerelte magát, arra kőlti mindenét, a legértékesebb holmiját is, hogy megvesztegessen a kapuőrt. Az ugyan mindent elfogad, de közben azt mondja: — Csak azért fogadom el, hogy azt ne hidd: valamit elmulasztottál. — A sok-sok év során a férfi szinte szakadatlanul figyeli az őrt. Megfeledeznek a többi őről, s úgy érzi, csak ez az első őr akadályozza meg belépését a Törvény hajlékába. Az első években hangosan átkozza a szerencsétlen véletlent, később, ahogy öregszik, már csak magában dünnyög. Gyerekkéssé válik, s mivel éveken át tanulmányozta a kapuőrt, s már szörmeallérja bolháit is ismeri, még a bolháknak is könyörög, hogy segítsenek rajta, bírják jobb belátásra az őrt. Végül meggyengül a szeme világa, s nem tudja, valóban sötétedik-e körülötte, vagy csak a szeme káprázik. Ám most egyszerre fényt lát a sötétben, kiolthatatlan fény árad a Törvény kapujából. Most már nem sokáig él. Halála előtt kérdéssé sűrűsödnek agyában az itt töltött egész idő tapasztalatai; ezt a kérdést eddig még sosem tette föl a kapuőrnek. Int neki, mert merevedő teste már fölegyenesedni sem tud. Az őrnek mélyen le kell hajolnia hozzá, mert a nagyságkülönbség nagyon megváltozott a férfi kárára. — Mit akarsz még most is megtudni? — kérdezi a kapuőr. — Telhetetlen vagy. — Mindenki a Törvényre törekszik — mondja a férfi —, mi az oka, hogy e sok-sok év alatt senki sem kért rajtam kívül bebocsátást? — Az őr látja, hogy a férfi már a végét járja, s hogy elhaló hallását még elérje a szó, üvöltve mondja: — Itt nem mehetett be senki más, mert ezt a bejáratot csak neked szánták. Most megyek, és becsukom. — A kapuőr tehát rászédte a férfit — mondta K. rögtön; a történetet lenyűgözte. — Ne hirtelenkedj — mondta a pap —, ne fogadj el kritikátlanul idegen véleményt. Én az Írás szóhasználatával meséltem el neked a történetet. S abban szó sincs csalásról.

TIZEDIK FEJEZET

Vég

A harmincegyedik születésnapját megelőző estén — este kilenc óra tájt lehetett, az utcák épp elcsöndesedtek — két őr állított be K. lakására. Hosszú kabátban voltak, sápadtak és kövérek, cilinderük szinte a fejükhöz nőtt. A lakás ajtaja előtt kissé udvariaskodtak, ki lépjen be először, s ezt az udvariaskodást huzamosabban megismételték K. ajtajában. Bár nem jelentették be a látogatásukat, K. szintén feketébe öltözött, az ajtó közelében ült egy karosszékekben, s mint aki vendégeket vár, lassan húzogatta föl új, szorosan ujjaira feszülő kesztyűjét. Nyomomban fölállt, és kíváncsian nézett az urakra. — Tehát önöket rendelték ki hozzám? — kérdezte. Az urak bólintottak, egyik a másikra mutatott, kezében a cilinderrel. K. magában beismerte, hogy más látogatókra várt. Az ablakhoz ment, és még egyszer kinézett a sötét utcára. Már az utca túlsó felén is sötét volt szinte minden ablak, sok helyütt a függönyöket is leengedték. Az emelet egyik kivilágított ablakában kisgyerekek játszottak a rács mögött, s mert még nem tudtak arrébb mászni helyükről, kezecskéjükkel tapogatóztak egymás felé. "Öreg segédszínészeket küldenek érttem — mondta magában K., és körül nézett, hogy még egyszer meggyőződjék róla. — Olcsó módon próbálnak végezni velem." K. hirtelen hozzájuk fordult és megkérdezte: — Melyik színházban játszanak? — Színház? — nézett az egyik úr tanácsot kérőn a másikra, s a szája széle megrándult. A másik úgy viselkedett, mintha néma lenne, s szervezete makacs ellenállásával kellene megküzdnie. — Nem készültek fel rá, hogy kérdéseket kapnak — mondta K., és kihozta a kalapját.

Az urak már a lépcsőn bele akartak karolni, de K. azt mondta: — Csak az utcán, nem vagyok beteg. — Ám rögtön a kapu előtt úgy fogták karon K.-t, ahogy K. még sohasem ment senkivel. Vállukat a vállához szorították, karjukat nem hajlítoták be, hanem egész hosszában átfönték vele K. karját, a kezét pedig iskolázták, gyakorolt, ellenállhatatlan fogással ragadták meg. K. feszesen kiegyenesedve ment közöttük, ők három most olyan egyseget alkottak, hogy ha valaki agyon akarta volna verni egyiküket, mindhármutak agyonverte volna. Ilyen egyseget szinte csak élettelen tárgyak alkothattak.

K., bármennyire nehéz volt is ez ilyen szoros összetapadásban, a lámpák alatt többször is megpróbálta jobban szemügyre venni kísérőit, mint ahogy szobája félhomályában tehette. "Talán tenoristák" — gondolta, látva súlyos tokájukat. Undorodott tiszta arcuktól. Még valósággal látni lehetett a tisztogató kezét, amint a szemük sarkát törölgeti, a felső ajkukat dörzsölgeti, és a ráncokat kapargatja az állukon.

Amikor K. ezt észrevette, megállt, következésképp azok ketten is megálltak; szabad, üres, virággyakkal díszített tér szélére értek. — Miért küldték éppen önöket! — K. kérdése inkább felkiáltás volt. Az urak látszólag nem tudtak felelni, szabad karjukat lelógatták, úgy vártak, mint a betegápolók, ha a beteg pihenni akar. — Nem megyek tovább — mondta K. kísérletképp. Erre válaszolniuk sem

kellet az uraknak, elég volt, hogy nem lazítottak fogásukon, és megpróbálták K.-t elmozdítani helyéről, de K. ellenállt. "Nem kell már sok erőt kifejtenem, inkább most feszítem meg minden erőmet" — gondolta. Alegyek jutottak eszébe: apró lábuk kiszakad, de levergődnek a légycfogóról. "Az uraknak nehéz munkájuk lesz."

Ekkor egy mélyebben fekvő utcáról jövet, egy kis lépcsőn Büstner kisasszony bukkant ki eléjük a térre. Nem biztos, hogy ő volt, persze nagyon hasonlított rá. De K. nem is tartotta fontosnak, hogy valóban Büstner kisasszony volt-e, csak épp rögtön ráébredt, hogy ellenállása mit sem ér. Nincs abban semmi hősiesség, ha ellenáll, ha most nehézségeket okoz az uraknak, ha védekezésében még élvezni próbálja az élet utolsó felvillanását. Elindult, s ezzel akkora örömet szerzett az uraknak, hogy ebből valami még rá is átragadt. Az urak most már ráhagyták, határozza meg ő az útírányt, és ő arrafelé ment, amerre előtűnik a kisasszony, nem azért, hogy utolérje, nem azért, hogy lehetőleg sokáig lássa, hanem hogy ne feledkezék meg róla, milyen intelem számára a lány. "Most már csak egyet tehetek — mondta magában, s lépteinek és a másik kettő lépéseinek egyöntetű ritmusa megerősítette gondolatait —, most már csak egyet tehetek: mindvégig nyugodtan megőrzöm mérlegelő értelmem. Mindig húz kézzel akarom belenyúlni a világba, s ráadásul nem is helyeselhető célból. Ez hiba volt. Most mutassam meg, hogy még az egyéves perből sem okultam? Nehéz felfogású emberként távozzam? S utóbb tán azt mondják rólam, hogy a kezdetén be akartam fejezni, s most a végén újrakezdeném a pert? Nem akarom, hogy ezt mondják. Hálás vagyok érte, hogy e félig néma, értetlen urakat adták mellém erre az útra, és rám bízta, hogy elmondjam magamnak, ami szükséges."

A kisasszony időközben befordult egy mellékutcába, K.-nak azonban már nem hiányzott, s kísérőire bízta magát. Most már teljes egyetértésben haladtak át mind a hárman egy hídon a holdfényben; az urak készségesen ráhagyták K.-ra minden kis mozdulatát, s amikor egyik kissé a korlát felé fordult, ők is egész testükkel arra fordultak. A holdfényben csillogó, remegő víz kettévált egy sziget körül; a szigeten fák és bokrok torló lódbajai zsúfolódtak össze. Köztük, most láthatatlanul, kavicsos utak kanyarogtak, kényelmes padjaikon K. sok nyáron át nyújtózott, pihent. — Nem is akartam megállni — mondta kísérőinek, mert készségességük megszegegyntette. Az egyik erre K. háta mögött mintha szelíd szemrehányást tett volna a másiknak a féreérhető megállás miatt, aztán továbbmentek.

Néhány fölfelé kaptató utcán mentek át, itt-ott rendőrök álltak vagy járkáltak; hol távolabb, hol meg nagyon közel. Egyikük, egy bozontos bajuszú, szabályos markolatát fogva szándékosan közelebb jött a némileg gyanús csoporthoz. Az urak megtorpantak, a rendőr már-már megszólalt, ekkor K. erőszakkal húzta magával az urakat előre. Többször is óvatosan hátranézett, nem követi-e őket a rendőr; amikor pedig egy házsarok került közéjük és a rendőr közé, K. futni kezdett, s az urak kénytelenek voltak vele futni, bár nagyon kifulladások.

Igy gyorsan kiérték a városból, amely ebben az irányban szinte átme-

net nélkül torkolt a szántóföldekbe. Az egyik, még egészen városias ház közelében elhagyatott, kopár kis kőbánya volt. Az urak itt álltak meg, tán mert kezdettől fogva erre a helyre igyekeztek, vagy mert nagyon kimerültek, s nem akartak tovább futni. Most elengedték K.-t — ő némán várt —, levették cilinderüket, zsebkendőjükkel az izzadságot törölgették homlokukról, s körülnéztek a kőbányában. [...]

Némi kölcsönös udvariaskodás után — arról volt szó, ki hajtja végre az elkövetkezendő feladatokat, mert ezt, úgy látszik, nem osztották meg az urak közt — az egyik úr odament K.-hoz, lehúzta róla a kabátját, mellényét és végül az ingét is. K. akaratlanul is megborzongott, s az úr erre könnyedén, megnyugtatóan hátra vágta. Aztán gondosan rendbe rakta K. holmiját, mintha még szükség lenne majd rá, ha nem is a legközelebbi időben. Hogy K. ne álljon mozdulatlanul a hűvös éjszakai levegőn, karon fogta s egy kicsit föl-le járkált vele, míg a másik úr valami megfelelő helyet keresett a kőbányában. Amikor megtalálta, intett, és a másik úr odakísérte K.-t. A szakadékos fal közelében egy leomlott kődarab hevert. Az urak leültették K.-t a földre, a kőnek döntötték, és föltámasztották a fejét. Minden erőfeszítésük és K. minden előzékenysége ellenére: nagyon kényszeredett és hihetetlen volt a testtartása. Az egyik úr ezért megkérte a másikat: bízta rá egy időre K. lefektetését, de ettől sem javult a helyzet. Végül is olyan helyzetben hagyták K.-t, amely a már eddig elért helyzetek közül sem volt a legjobb. Ekkor az egyik úr kigombolta a kabátját, a mellényén feszülő öv tokjából hosszú, vékony, kétélű mészároskést húzott ki, magasra emelte, és megvizsgálta éleit a fényben. Újrakezdődtek az ellenszenves udvariaskodások, egyikük a másiknak nyújtotta K. fölé a kést, s az K. fölé újra visszanyújtotta. K. most pontosan tudta, hogy az ő kötelessége lenne megragadni és magába döfni a föléte lebegő kést. De nem tette meg, hanem még szabadon hagyott nyakát forgatta, és körülnézett. Nem viselkedhetett tökéletesen, nem vállalhata magára a hatóságok minden munkáját, ezért az utolsó hibájáért az felel, aki megtagadta tőle az ehhez szükséges erő maradékát. Tekintete a kőbányával határos legfőbb emeletére tévedt. Ahogy a fény villan fel, úgy csapódott szét egy ablak szárnya, vézna, szikár férfi hajolt ki a párkányon, távol a magasban, s karját még messzebbre tárta. Ki volt az? Barát? Jóllelkű ember? Valaki, akiben részvét élt? Valaki, aki segíteni akart? Egyetlen ember volt? Vagy mindenki? Volt még segítség? Volt még valami elfelejtett ellenérv? Nyilván volt. A logika ugyan rendíthetetlen, de nem tud ellenállni annak, aki élni akar. Hol a bíró, akit sohasem látott? Hol az a felső bíróság, ahová sohasem jutott el? K. fölemelte kezét, s szétártta minden ujját.

De már a torkára fonódott az egyik úr keze, a másik pedig mélyen a szívébe döfte s kétszer megforgatta a kést. K. szeme megtört, de még látta, hogy a két úr szorosan az arca előtt összedugja a fejét, s az ő végvonaglását figyeli. — Akár egy kutya! — mondta K., s úgy érezte, szégyene talán még túléli őt.

SZABÓ EDE fordítása

BÖLÖNI DOMOKOS

Kirla Mária hozzászólása

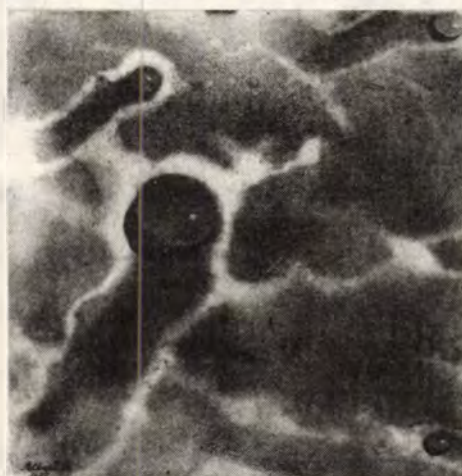
Tisztelt elvtársnők és elvtársak a megyétől! Szeretettel üdvözljük a körünkben megjelent felsőbb hatóságot úgy is, mint a nőbizottság nevében, és kívánjuk tiszta szívből a jóisténtől hasonló jó egészséget, igaz, hogy engem most operáltak, de a doktor úr... izé, a doktor elvtárs azt mondta, hogy minden jó lesz, de nem árt, ha megcsináltatom a koporsót, egy az, hogy ha megvan, abban is nő a pénz, mert mindig kerül valaki, aki meghal, s ha én, hát nem kell költségbe verni a családod, képzeljék el, mennyi lesz egy koporsó, ha csak kétezerben halok meg. Tudják, még azt is gondoltam, nem volna-e mindjárt kettőt vagy hármat venni, csakhát nincs nekem elfekvő pénzem, tudják, az a részeges uram mind elissza, hogy nyuvadna meg, mikor hajnalban az első kortyot leereszti a torkán. Értem én, kérem, hogy maguk miért vannak itt, de más ebben a kicsi faluban nincs, aki a nőbizottság ügyeit, hát nekem még megvan a doszárom is, én kérem szépen, tisztességesen vezetem minden elvtársnőt a faluból, még azt a bűdös kurvát, a Csiribá Lujzát is felvettük tagjaink sorába, de nem harcolt a békéért, nem tett egy szalmazsálát se keresztbe, csak azt a duvadt nagy cubákjait, a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építése érdekében, pedig meghagytam neki, mikor itt járt a gázigazgató a megyétől: Lujza, Lujza, úgy vesd szét nekije, hogy esztendienkor éjjen a metán a plattenbe. Gondolják, hogy fejlesztette magát az öntudatosodás rögzös, de a pártdokumentumok szellemében dicső útján? Egy f...! Azt tanulmányozta ő. Hát most, tisztelt elvtársnők és elvtársak... Tessék? Hogy eztet már nem így kell mondani? Hát nekem rájár a szám, tisztelt elv... Izé, na, kedves hölgyek és urak, így már jobban van? Jobban van, mint a Pityiri lova, ha urazni kezdik. Hát én igazán nem is tudom, mit mondjak, mert én biza a komonizmus alatt is jóban voltam a tiszteletes asszonnyal. Ugyé a falut a kolhozba nem én vittem bé, hanem Nyekuláj, Csalóka Nyekuláj, ahogy mű mondjuk, s hát én pártvonalon s nőbizottsági vonalon megálltam a helyem, s szerdán a dicső, csütörtökön a medgyesi piacra, s avval a jegyzőkönyvek legyenek rendben s a kotizáció bégyűjtve, szóval, hogy mindent összezeleljek, hát a helyzet az, hogy itt más nem volt jó párttitkárnak se, csak Bóvuji Somi, de mikor egyszer elvesztette az egész dokumentációt, amibe a pártkönyvek és a kotizációk voltak, bérúgtak volt a kultúrizgatóval, és még a sárban is hemperegtek, összehányták magukat, hogy a kutyák nyalták az ajakukat a sánc martján, na, ezt a Somit megtartották, mert az egészséges proporció követelte, de én vezettem azokat a nyilvántartásokat is, az evidenciát nem dobtam el, hogy még az unokák is legyenek büszkék rá, hogy kik voltak itt az első párttagok. Mert az nem egy szégyen, kérem, az egy dicsőség. Mert vegyük csak az elnek elvtársat, Puput. Mindenki úgy mondja neki, Pupu. Na hát Pupu először is nekem sógorom, úgyhogy elhihetik. Na hát ő a presbiter, ő mondta meg mindét, hogy melyik papot fogadjuk meg. S neki voltak a legjobb lovai itt, falusi viszontagságban. A Pupu szilvapálinkája most is a legtisztább. Hát mit akarnak, ő tartotta el a kicsi papot is, aki most

a holland csomagot hozta az ottvalókkal. Nála lakott a kicsi pap tiszta ingyen, mert ő ügyis kollektívnő volt, hát minek menjen másnak a házára. Ez olyan igaz, hogy ne menjek el innét még a temetőbe se, ha nem úgy van. Szóval nekem ne mondják, hogy ki a nómenklaturista, mert azokat én az evidenciából megmondom. S azt is, hogy ki csinálta meg, hogy nem vitték el innét az iskolát. Amikor el akarták venni, hát hiába jártunk a néptanácshoz, a megyei pártbizottsághoz, pedig minket feliratközös nélkül is fogadtak, amikor megsúgtam a kapusnak, hogy mi van az átalvetőben! Akkor mi kiválasztottuk magunkat négyen, s fel abba a helybe Csáuseszkuhoz, Bukurestbe. Vettünk magunkhoz mindent, ami kell, demokratikusán, melyik a tyúkot, melyik a ludat, melyik a récét, melyik a kolbászt s az oldalast, s mind a pálinkát s a bort, de úgy, hogy adtunk mindegyik Pupunak egy-egy literrel, s ő a helyett adott mind az övéből, hogy egyforma ekstra legyen, s tettünk mindenfélét, terítőket, varrottast, még törökbúzahajból font lábtörölt is, akkora nagy lett a pakk, mintha refudzsiaátok lettünk volna. De már mikor elindultunk, telefonáltak a cséntrutól, meg voltak ijedve. Hogy műk olyan bátran menjünk Csáuseszkuhoz.

Hát mű igen, mert vitt a vonat. Aztán a gárádenordba bétettük a bágázsba a csomagokat, és mentünk, hogy írjanak fel áudencára. S ott aztán fel is írtak, nem mint ezek most.

Mert a megyénél azok megijedtek, s telefonáltak bé, hogy né, innet s innet mennek valami parasztok, elnézést, a fejünknek grácia, nem bírtunk velük, izé. S hogy valamit ígérjenek nekünk, aztán fordítsanak meg, vissza. Mert amiért mi menjünk, már nem aktuális. Hallották?

De az áudencán mondják, hogy a négyből csak egy mehet bé. Hát mondom, akkor demokratikusán csak én mehetek, mert nekem van a legnagyobb régiségem a munka mezején. Már úgy mint a pártmunka mezején. S a más hármat bé az autóba, s el a bágázs után. S aztán látták volna, hogy én ott mejek nagy pentyesen, mint egy konfirmáló nagylány, s mellettem az elvtársak hozzák az átalvetőket, a trájciókat a tyúkokkal, libákkal, récékkel, ezek éltek hát! S akkora lármát csaptak, hogy otthon nálam nem csatarásznak akkorán! S vonultunk békébe. De igazán

Albert László festménye

tessenek használni, kínáljad őket, komám-asszony, s tölts abból a pálinkából. Aztán mentem én ugyé népviseletben, büszkén, gangosan, igaz, hogy a Szecsel Trifán Szávász-ticájától kértem a kretincát, de ebben is úgy mutattam, hogy aztán még sokáig kaptam az invitációkat a portulpopulár fesztiválra.

De ahogy mejünk-mejünk, hát egyszer csak egy díszkapu tiszta bronzolos vasból, s fényőgásan, mint a lakodalmas kapuk ott-hon. S én azon méltóságosan bé, s hát a két tank, amelyik azt őrizte, még szalutált is a csövével.

Büszke is voltam s szép is, nem féltem biz én.

S hát a második kapu, az tiszta ezüstből s májusfából. Hogy még a gerlék is ott hitványkodtak rajta, másztak egymásra na, a jó-dolgukban.

Itt két akkora szekustiszt volt, mint az ávrámjanku. S hát ezek is, úgy szalutálnak, nem is pillog a szemek egyiknek se.

Szép voltam, büszke s mejjes, mint egy elsőéccakás.

A harmadik kapu, az egy nagy arany glória volt. Ott már a kabinet kettő állott, a damna, s intette, hogy csak tessék, tessék. S hogy adjam át neki, amit hoztam, mert a továrasu nem foglalkozik. Na, én leadom a tyúkokat s a többi, de már a pálinkát nem. Hát aztat a férfiak isszák, nem? Debiza műk is, azt mondja a damna. Na, akkor kiegyeztünk, hogy iszunk egy kicsit, s aztán felit ő, s felit én az urának.

Az úgy béverte a kontya alá, hogy még precskelt!

Aztán elmaradt, mert ott ült egy fényes trónon az ura, Csáuseszku. Nagy volt a széke, de ő is gúnározott, hogy ne látszodjék olyan törpének. Na, az nem is hagyta, hogy kinyissam az átalvetőt, csak intett, bójött két háziszekus, mint pincér, s azok vitték bé, aztán már jöttek is vissza egy kicsiszekérrel, mint amilyen a kórházban van, csak ez aranyból való, s azon mind efféle italokat, hogy konyak s viszki s effélék. S mikor kocintnak, hát hozzák a tortát s rá a fagyalajt. Én biza megettem s megittam mindent, amit adtak, mert azt mondták, hogy ha megharagszik, hát levágja az embernek a fejit, vagy a kutyáival tépeti szét. De a kutyák csendesek voltak, az egyiket megsimogattam, rámszőkött egy bolha, a kupében egész hazáig ette a véretem.

Na, azt mondja Csáuseszku, mikor elfogyott minden. Hát Mária elvtársnő, jó, hogy személyesen tetszett elfáradni ide. Csak tessék s tessenek szépen hazamenni, mert jól tudom, hogy ott magáéknál Lepényesen mi a helyzet, ne búsuljanak, mert meglesz az iskola.

Na, s hát már a taxi várt a palota előtt, s a vonat hat percet késett, hogy felülhessünk. Amikor hazaértünk, innen a zsudécnál a prím már le volt cserélve. S az iskolában mind új ruhákban a gyermekek.

Na, én csak eztet akartam mondani. Tessenek használni, itt nincsen más szála a gyűlésnek, nálam gyűl össze a falu, s ha maguk azért jöttek, hogy csináljunk iskolát, nekem ez volt a véleményem s a hozzászólásom.

Másképp itt nem is lehetne iskolát csinálni. Hát tudják magáék, hogy hány gyermek van itt, Lepényesen?

Isten engem el ne mozdítson innét. Öt!

S abból is négy román, egy magyar. A többi — cigány! Na, ez a helyzet. Én köszönöm, hogy meghallgattak.

ELTEMETETT IRODALMUNKBÓL KOSZTOLÁNYI DEZSŐ ÉGI JOGÁSZ

Kaszás-Kis János világeletében napszám volt. Reggeltől estig talicskázott a határban.

Úgy sírt ez a talicska, mint valami két-éves, beteg gyerek, panaszosan, nagyon szomorúan. Folyton földet vitt benne, kövér, zsíros agyagot, a tanyák alatt, mintha az egész földgolyót föl akarná forgatni és egyik helyről a másikra cepelni, soha véget nem érő, végtelen, kilátástalan munkával.

Ő maga nem vágyakozott többre. Egészséges arca pirosan virított. Azt se lehetett látni rajta, hány éves. Akadtak, akik negyvenötnek nézték, akadtak, akik huszonötnek. Olyan időtlen volt, mint a föld.

Háborúban katonának állt. Kétszer megsebesült, egyszer idegsokkot kapott egy gránáttól. Sokáig remegett ettől a hideg csók-tól, mellyel a halál megérintette csöndes parasztfejét.

De mikor leszerelt és visszatért falujába, arca kinyílott, kék szeme nyájasan mosolygott. Akár az alföldi ég, zivatar után.

János talicskázott, mint annakelötte. Várossal, zöldszürke katonanadrágot hordott, gyűrött civilkalapot. Agyaráról pipa lógott és kedélyesen füstölt.

— Merre járt? — kérdezték tőle.

— Hát amerre a többiek — mondotta.

Acélos, kemény férfitestén nyoma se látszott a fáradalmaknak. Csak éppen hogy nem hízott meg, soha. Szikár maradt a folytonos testi munkában, több száz év alatt — nemzedékeken át — se tudott magára szedni egy latnyi zsírt. Szöghaja dúsan koronázta fejét. De bajusza már nem volt tömött, mint-ha húsának szikes, kavicsos talajában nem lenne elég életerő, hogy ilyen úri dísz is nagyranövesszen.

— Mégis — erősködtek — mit csináltak ott, János bácsi? Hiszen ott vót, vitézségje is van.

— Lúvdöldöztünk — szólt és mosolygott.

Nem szerette a sok szót. Dolga-végeztén hazament, viskójába, feleségéhez, meg két kisleányhoz.

Közben a falu házaira vörös zászlót aggattak, rossz papírszövegetből.

Egy augusztusi délután, hogy künn hajladozott a földeken, porfelhőben lovasokat látott feltűnedezni, kik vassisakokat és hosszú, zászlós pikákat viseltek. Más oldalról már hallatszott is a recsegő, kietlen trombitaszó, mely valahogy az idegenség és téboly lázát szórta szét az alföldi porba, az akácfák közé.

— A románok — suttogták.

Húsz-harminc ember jöhetett mindössze, egy tiszt vezetésével, meg két szekér, ládával, holmikkal.

Bámész emberek, asszonyok, pendelyes gyerekek állodogáltak a községháza előtt, és nézték, amint a cigányos, fekete katonák elhelyezkedtek a faluban. Nehány katonaszuronyt szegezve megtisztította a teret.

János pipázgatott, a tér oldalán, talicskájára telepedve. Onnan szemlélte nagybőlcsen a nép szétszéledését.

Akkor vette észre, hogy feléje is két szuronyos közeledik. Egyik valamit kiabált, ro-

mánul, nem értette, mit. Aztán mind a kettő hadonászni kezdett, dühösen. János erre lassan, de tisztességtudóan fölkel, már nyúlt talicskája után, hogy tovább kászálódjon.

De következő pillanatban arculcsapta, teljes erejéből, a román katonára.

Kalapja leesett eléje, a porba.

Óriási riadalom támadt. A falu népe hanyatt-homlok szaladni kezdett, ki merre látott. Az asszonyok sírtak.

— Kaszás-Kis Jánost megütötték — mondták.

— Ájnye — csóválta a fejét egy öreg paraszt — pedig katonára vót, katonamezőre...

— Az — mondta a másik — négy évig. Szögény.

Jánost egy perc alatt öt katonára vette körül, s máris kísérték befelé, a községházába.

Várt az udvaron, csöndesen, katonák őrzete alatt. Estefelé vezették a tiszta elé.

A tiszt — nagyon fiatal, ápolt hadnagyocskára, aki a forró délutánon se vette le vastag, fehér kesztyűjét — egy asztalka előtt ült, egymásra vetett lábakkal, és cigarettázott. Tolmács útján hallgatta ki.

— Volt nála fegyver? — szólt a tiszt.

— Nincs kérem nálam semmi — és már nyúlni akart zsebébe, hogy mutassa.

Most hirtelen lefogták.

— Motozzák meg — mondta a tiszt katonáinak.

Kivettek zsebéből egy pipát, egy piros és szennyes parasztszobakendőt, egy össze- gyűrt szovjet huszonötkezeset.

— Otthon sincs fegyvere?

— Nincs.

A tiszt két vassisakost küldött lakására, hogy tartsanak nála házkutatást, majd a tolmács felé fordult és hadarva adta ki utasítását:

— Mondja meg neki, ha fegyvert rejteget, azonnal agyonlövök. A történeteket is ki kell szolgáltatni. Ha puskát, revolvert, kardot tud valaki másnál, árulja el, különben... ljesszen rá.

Künn a falu már eltemetkezett a nyári éjszakába, katonák jártak szerteszét. Senki se tudta, mi lesz.

A járőr visszajövet jelentette, hogy nem lelt nála fegyvert. Erre a tiszt mondott valamit a tolmácsnak, s Jánost hazaengedték.

Fejére nyomta kalapját, és szédülve, lesunyit fejjel bakalázott a sötét utcán, hazafelé. Nem volt italos ember, de most úgy érezte, hogy részeg, és lába tántorog. Mindenki aludt már. Fekete ablakok meredeznek rá. Csak fönna az augusztusi csillagok szikráztak, villamos fénnel.

Sápadtan állt meg a küszöbén. Az asszony sírva borult rá.

— Hát möggyütt?

— Mög.

János leült az asztalhoz. Az asszony eléje tette a vacsorát.

— Ögyön.

De nem tudott enni. Félretolta a tálat, leborult az asztalra.

— Önni se tud — mondta az asszony.

— Világi szégyen ez — szólt János.

Akkor fölnyitotta ingét. Mellére mutatott.

Szörös parasztmellén egy forradás rózsaszín nyoma látszott.

— Itt mönt be a golyó — mutatta.

Újra az asztalra dőlt, és száraz, könnytelen sírás rázta hatalmas mellét. De nem tudott sírni. Csak fogát csikarította, és valami

ugatásféle hallatszott gégéjéből.

— Ne vögye annyira szívére — vigasztalta az asszony. — Örűjön, hogy nem vitték el, rabnak.

— A nyavalyás — zúgta János.

— Óccsa el mán a világot — kérlete az asszonyt, aki közben vetkőzött — még meglátják és begyűnnek.

Hallgatóztak: a csöndes éjszakában járőrök cirkáltak.

János sokáig nem tudott elaludni, vonyítani szeretett volna a fájdalomtól. Ide-oda hanykódott nyoszolyáján, arcát párnájához szorította. Soha életében nem ütötték meg, katonáknál sem. Pörlekedésnél pedig mindig a másik húzta a rövidebbet. Egyszer, hogy vitája akadt egy legénnyel, és már majdnem öltre mentek, úgy nézett rá, hogy az inkább elsomfordált. Rettenetes szeme volt.

Most két érdes tenyerét, mely a földmunkától kicserepesedett, arcára borította, megalázva. Jaj, milyen jó, hogy éjszaka hullt rá, sötét, takaró éjszaka. Ez hűtötte szegényét, mint a hidegborogatás. Körültekintett, és boldogan látta, hogy körös-körül minden fekete, az asztal is, a szék is. Csak néha süvített távolból egy puszkagolyó.

Reggel kiment a kúthoz. Sokáig mosakodott egy vödör vízben. Még fejét is belemártotta.

A bal orcámat ütötte mög — mondta az asszonynak — itt — és hozzányúlt, mint egy sebhez.

— Mög se látszik.

— Nem?

— Nem a — erősítette az asszony, és összevont szemöldökkel vizsgálta a bal arcát, közlőre. — Csak mőnjön a dőgára.

Újra sírt-rítt a talicska. A falu tudta, hogy rendbe jött minden.

Erős nap tűzött a földre, éles, agyvelőthasogató fény. Ezek azok a reggelek, mikor a pusztának már hajnalban láza van. Ameddig a szem ellát, por és fakóság, csak itt-ott kiált véreset egy-egy pipacs. Meztelbasok kapkodják lábukat a tüzes buckákon, akár parázson táncolnának. Messziről rekedt lárma hallatszok, egy parasztszekér csörömpöl, egy vödör lánc zörög, mely sokáig ér a szomszéd kúthoz. Mintha a homoknak is delíruma lenne, félrebeszélnek a zajok. Sehol egy foltnyi árnyék a végláthatatlan sárgaságon. A komondorok már délelőtt nyelvelnek, lehengerednek a földre, mérgesen ráják a sövényt, vagy véres szemmel, behúzott, lompos farokkal sompolyognak, mint az örültek. Ők is betegek a fénytől.

János egykedvűen ballagált. Szemére húzta kalapja karimáját, a földre nézett.

— Aggyon lsten — köszöntötte egy ember.

Ő azonban félretekintett, pironkodva. Rejtegette gyalázatát.

— Mer nem vót igazsága — magyarázta az asszonynak —, ha ő román, én magyar, azér nem szabad megütnie. Nála fegyver, én mög pusztá kézzel. De azért szömébe néztem. Meg is mondtam neki, nem bánom, vezessön a fejedelme elé, akár az tögyön igazságot...

— Minek emészti magát. Ami vót, az vót.

Kaszás-Kis János nem mutatkozott emberek előtt. Híre futamodott, hogy mindenkire haragszik.

— Ojan büszke lött — mondogatták a falujabéliek sértődötten — talán bizon arra

ojan nagyon büszke — és nevettek.

— Min épekedik mindig? — kérdezte este az asszony.

— Csak úgy gondókozikom.

Sokáig hallgattak, mind a ketten. János szólalt meg.

— Te anyja, hány magyar löhet a világon? Azt mongyák, van tizenkétfélmillió is.

— Nem kendre tartozik az.

— Román, az nincs annyi — mondta János.

— Löhet.

— De francia az sok van. Nagyon sok. Az löhet húszmillió.

János megint elgondolkozott.

— Mőg az angol — tette hozzá. — Az is sok van. Nagyon sok. Abbú van legtöbb.

— Látott kend angolt?

— Nem láttam egyet se. Csak taliánt. A fronton. Annyi vót, mnt a nehézség. Azok a nagy hegyek tele vótak velük. Haj, ha eccőr...

— Mit bánja kend a más dógát. Maj eligazítják az urak.

Később nem bolygatta ezeket. De azon gondolkodott, mit tegyen, hogy valamiképp elintézzé az ügyét, a szégyent, mely rágódott rajta, akárhogy is beszéltek a többiek. Azóta többször találkozott a katonával. Közönyösen sétifikált, hosszú szuronyával, a község-háza előtt, vagy ült a földön, és fehér fogával zöld almát rágott. Értelmetlenül tekintett rá a román, a havasi pásztorok nagy nyugalmaival. Talán azt se tudta, ki ez a magyar talicskás. János elképzelt, hogy nekirohan, és arcul üti... kétszer... jobb oldalt is... bal oldalt is... hosszú, gyapjas, fekete hajába csimpaszkodik és rángatja... ordít... üvölt... vagy kést szúr gégéjébe... s a piros vér magasra buggyan... mint a szökőkút... Aztán — mit bánja — mellébe bökheti ő is a szuronyát. Vagy fölkötheti arra az eperfára, mely mellett áll.

Ájulatos gyönyörűség környékezte meg a bosszú gondolatára, úgy, hogy szédülni kezdett s a fához támaszkodott.

Dehát eltűnteti-e ezzel az ő világi szégyenét?

Vállat vont, és köpött a porba.

Nem érdemes ez se.

Hanem nagyon szeretett egyedül lenni, távol az emberektől, akiket gyűlölt, és ha csak tehette, elkerülte őket, hogy ne vallasák, mint is volt az. Legjobban érezte magát künn a tarlón, a dűlőutakon, hol csak a fagyal nyílt, céltalanul, meg a lila számartövisek.

Amint csorgott arcáról a verejték és leheveredett — pilledten — egy kazal árnyékába, egyszer-másszor az is megfordult fejében, hogy elutazik innen. Világgá megy, Amerikába, vagy még messzebb. A világ végére, túl az Operenciás-tengeren, hol már nincs semmi sem, és le lehet lógatni lábát ebbe a semmibe. Milyen nagyszerű is lenne az. Csakhogy ehhez pénz kell, aztán a románok miatt senki sem mozdulhatott.

— Haj, haj - sóhajtozott János, amint talicskája ütemesen nyikorgott.

Aztán hozzátette magában:

— Mőgesött a baj.

Egyszer Péter is vele talicskázott, a félszemű rokkant.

Mendegéltek egymás mellett.

János egyszer felkiáltott boldogan:

— Haj, haj, haj, mőgesett a baj, baj, baj —, és majdnem kielégülten nevetett.

Péter ránézett. Aztán megkérdezte:

— Hogy van az, János?

— Hát csak úgy, ahogy mondom.

— Hogy te?

— Hát csak úgy. Haj, haj, mőgesett a baj, baj.

— Micsoda baj, te?

— Hát csak az. Mint a mesében.

Péter elvicsorította száját. Látni lehetett csempe fogait, meg vértelen ínyét. Ez nála a nevetést jelentette.

— Rámőgy — mondta és ismételte —, haj, haj, baj, baj.

— Az ám — intett János —, rámőgy az.

— Aztán tucc másat is?

János megvakarintotta fejét:

— Tudok biz én.

— Hol tanúttad?

— Nem tanúttam sehol. Csak úgy eszömbe jutott.

— No ez jó — szólott Péter —, ojan, mint a

Az illusztrációként mellékelte Pérely Imre-rajznak is megvan a maga különleges és fontos filozófiai jelentősége: a rajz alatt olvasható "háromsoros" olyan eredeti Kosztolányi vers, amely mindeddig nyomtatásban nem jelent meg. Nem vették fel még a legújabb kiadású gyűjteményes Kosztolányi-verseskötetek kiadatlan, kötetekből kihagyott, illetve kéziratban, hagyatékából utólag előkerült versszövegeket közlő fejezeteibe sem. A háromsoros vers szövege, amely nyilván a rajzzal egyidejűleg, tehát 1922-ben íródott, a következő:

De nézem a sűrűket és a könnyűket,
és gyászolom elrepült bánatom,
ezt a nehéz és mágikus kösöntyűt.

Kosztolányi Dezső

könyvbe —, s vigyorgott és bólintott reszketős fejével, mert ő is hideg-csók-ot kapott a harctéren.

Ennek is híre terjedt. A gazdák körülverték Jánost:

— Hogy is van az, te?

János katonásan haptákba vágta magát, hangosan, szégyenkezés nélkül fújta a rigmust.

A parasztok mosolyogtak.

— No ez jól adja — szólott egyik asszony —, versőkbe beszél.

— Még mongyon János bácsi, még — unszolták.

János föl húzta szemöldökét:

"Piros rózsá, bazsa rózsá,

Juj de ronda, jud de cefet ez az egész világ!"

Röhögés harsant föl.

— Ez mán nem gyün ki — okoskodott egy paraszt, mikor kissé elcsöndesedtek.

— Nem a — mondta János, összeráncolta szűk homlokát.

Olyan gyötrelmesen szomorú volt arca, mintha fájna a feje.

De aztán nekidurálta magát:

"Széna-, szalma-koszorú,

Bolond az, ki szomorú..."

Ennek volt legnagyobb sikere. Tapsolták, és utána ordították:

"Széna-, szalma-koszorú,

Bolond az, ki szomorú..."

— Igassága van — bólintottak —, minek is bánkódni ammiat..

— Csakhogy elfelejtötte — tette hozzá a kasznár.

János csakugyan megengesztelődött, csillapult indulatja. Már olykor szóbaelegyedett másokkal is. Elmesélte, mit művelt az olasz fronton, betért a kocsmába, a parasztok szerették őt, mert szóval tartotta a társaságot, és mindig tudott valami szívderítőt, mulatságost, képtelent mondani, hol verset, hol találós-mesét. Aztán, mikor felöntöttek a garatra, és szemük babonásan parázslott a pálinka mérgétől, megkérték, hogy énekeljen. Pogány-rossz hangja volt. Sápító és ércetlen, mint a repedtfazéké. Hallása meg semmi. De úgy tudott figurázni, hogy kész multság volt hallgatni. Félrecsapta kalapját, arcát csúfságból feszítette, szemével orrahegyére bandzsított. Így gajdolta.

"Száz az tónak nedves partján

Döglött béka kuruttyol,

Mőghallja egy süket embő,

Ki a vízben lubickol.

Ej-haj denevér,

Hármat rikkant az egér."

A parasztok szájába kövér hahoták puffadoztak, mint óriás gombócok. Dülöngéltek a nevetéstől.

— Még eccőr — ordították.

János rekedten kiabált:

— Száraz a torkom.

— Hát kend mőg —, és a gazdag paraszt odabökött a pálinkásüveg felé — fizetöm —, mondta önérvényesen.

János föl hajtotta a pálinkásüveget, egy kortyra.

— Ne te ne! — rikácsolt János —, ez volt a szavajárása, hogy vadítsa magát — ne te ne —, és botjával végigvágott a kocsmasztalon. Az üvegek csörömpöltek, lehulltak a földre.

Fölmászott az asztalra, és úgy bögte torakszakadtából.

Ilyen multságok után hajnaltajt vetődött haza, holtrészegen.

Egy éjszaka az asszony hiába várta. Megvirradt, és még mindig nem jött. Csak délfelé állított be. De nem volt részeg, csak komor és fontoskodó.

— Hát ken hun kuncsorog egész éccaka?

Nem felelt, hanem aggodalmasan körültekintett. Bezárta maga mögött a konyhaajtót.

>>>>> folytatás a 20. oldalon

>>>>> folytatás a 19. oldalról

Csak aztán mondta az asszonynak, titkolózva, majdnem sűgő hangon:

— Möghíttak.

— Ugyan hová a csodába hítták vóna magát? — fanyalgott az asszony. — Talán a kocsmába, hogy egész éccaka devernýázzon?

— Nem — szólta János —, nagy rangot kaptam én asszony, nagy tiszteségöt.

És két kezével nyomkodni kezdte homlokát.

— Az úgy esett — folytatta —, hogy künn útem a tarlón. Csöndes szép este vót, pipázgatók, és nézőm a csillagokat. Úgy hulldogáltak azok, mint az esső. Hát mit látok? az ég csak kinyílik, háromfelül, olyan világosság támad, mint fényös nappal, és fönn a felhőkbe muzsikát hallok, de ojan erőssen, mintha hús banda húzná eccőre. Akkó nevemen szólítottanak: "Kaszás-Kis-János" mongya valaki. "Jelön" — mondom én, regula szerint. "Te majd a magyarok dógát igazítod, már mint égi jogász" mongya az a hang. "Igónis" — mondtam én, és akkó leburúttam a földre.

Az asszony szája tátva maradt a csodálkozástól.

— Miket beszél?

— Az ám. Még a szent Dávid is hegedűt a hódban. Mivelhogy kihirdették, törvényesen. Kaszás-Kis János ezentúl maga konfiskálja a szögény nép érdökét.

Az asszony letette a kést, mellyel krumplit hámozott, beengedte a konyhába a gyerekeket. Vállat vont, és régi, kelletlen hangján szóló urához:

— Kend is jobban töszi, ha másra áll a gondja... Nézze a gyereköket. Az a kisiú is milyen mazna. Inkább kerősne rá —, és könnyet itatott fel köténye szélével.

János nézte a kisiút:

"Kisiú, nagyfiú,

Bolond az, ki szomorú."

— Szavallni, mög cifrázni a szót, azt érti — pirongatta az asszony. — De az is bolond ám, aki ilyen marhaságokat beszél.

Az asszony szavának lett némi foganatja. János újra szorgalmasan járt napszámba az urasághoz, az uradalomba, hol ebédet, vacsorát is kapott. Ősz felé elszakadt régi katonanadrágja. Ekkor a kasznártól szerzett viseltes fekete nadrágot, mely magyaros is volt, meg uras is, és kabátot, mely térdét verte. Roppantul kiöltözködött. Paraszt testén olyan furán állott ez a maskara, hogy akik meglátták, először elnevelték magukat. Ahhoz a madárijesztőhöz hasonlított tudniillik, mely a cseresznyefáktól riogatja a torokos madarakat.

János nem sokat törődött ezzel. Mindig újságot silabizált. Nehezen ment az olvasás, de ebbe is belejött. Otthon munkához látott. Katonaládájára papírokat teregetett, ácsplajbászát, mely évek óta hevert az asztalfiában, meghegyezte konyhakéssel, és ákombákom betűkkel leírta azt, ami fejében motoszkált. Többnyire versek voltak ezek, meg rajzok. Nagy papirosra külön lerajzolta az Égi Jelenést, a Nap-ot, a Hold-at — ezeket sárga ceruzával kiszínezte —, aztán piros sávot pingált, mely a magyarokat, kéket, mely a románokat, és zöldet, mely a cseheket és szerbeket jelképezte, az egész fölé pedig hatalmas piros-fehér-zöld Ászlót remekelt.

Tél derekán cihelődni kezdtek a faluból a románok. Hogy kivonultak, a megszállás

után, megoldódott a nyelve:

— Már most mi lösz? — kérdezték tőle, mert tudták, hogy bötiüs ember és úgy szolnokol, mint egy képviselő.

Kaszás-Kis János Attiláról, Szent Istvánról, Mátyás királyról beszélt, de Wilsonról és Clemenceauról is tudott mindent.

— Csak az lösz majd — folytatta —, hogy összegyűn mindön magyar. De mindön magyar, aki csak él a föld hátán. Oszt mögalakítják közös határozással a népek ligáját, vagyis hogy a fő-fő törvényt. Népszavazás lösz. Demokrácia, az is lösz. Akkó kiderül a magyarok igassága, már hogy nem ők vótak a hibásak, és elkövetkezik az igazi háború, ami még nem vót. Mindönkinek része lösz benne. Még a kismagyar gyerekek is ott ügyenek maj, de csak hátú. Azok szödik föl a golyót, amit kilú az ellenség, mög a kapszlit, ami a födre potyog, mer akkó semminek se szabad kárbaveszni!

— Hunnét tudja ezt, János bácsi?

— Mögjelentették neköm, már mint égi jogásznak, hivatalossan. Bólintottak az emberek.

Felhozták, hogy most már igazságot kérhet, azért, amiért arcul ütötte az a román katona. De ő úgy tett, mintha nem hallotta volna. Vagy talán már nem is értette. Olyan messze volt. Túl az óperenciákon, a semminél, mely megvigasztalta.

Februárban a felesége sírva járt a község-házán. Azon panaszkodott, hogy az ura eltűnt, katonaládájával, meg félretett pár koronájával együtt. A faluban azt beszélték, hogy megháborodott az elméje. Már holt híret is költöttek.

Úgy esett, hogy egy reggelen — se szó, se beszéd — gyalogszerrel az állomásra ment. Pörge kalapja mellé árvalányhaj-bokrétát tűzött, kezében rövidszárú fokost szorongatott. Harmadosztályú kocsiba szállt, és szónoklatokkal, tréfás versezettel Budapestig mulattatta útítársait, kik ökredeztek a nevetéstől.

Budapesten egy hét múlva a pályaudvarok táján tűnt föl. Itt árulgatta verseit, zöld, piros szalmapapíron, az Égi Jelenés és a Hazám címűt, de nemigen volt keletjük. Csak menekültek vásárolták, akik — szegények — mindent megvettek, amitől jó hírt reméltek.

János arca most is pirospozsgás volt, szemé zavartalanul-kék, szava ejtése paraszti és ízes, példaképe a fajtájának, mely annyira bölcs és józan, hogy szenvedésében is úri mértéket tart, örületében is ügyel méltóságára.

Kabátjára, baloldalt — a szíve fölé — nemzetiszín szalagot varrt keresztalakban.

Ha kérdezték, miért, ezt felelte:

— Mivelhogy Krisztus urunkat is körösztre feszítették.

Délelőttönként nyakába vette a várost. Válláról foltos, ütött-kopott paraszttarisznnya lógott, melybe kenyeret tett, papírokat és a Rajz-ot, melyen oda van írva a Nap, a Hold és az Ászló. Ezt akarta bejelenteni mindenütt, minisztériumokban, hivatalokban, lapok szerkesztőségeiben, "miszerint hivatalosan is vögyék tudomásul", és "tétessék határozatba mindön magyarok ártatlansága".

— Begyakoroltatván az igasságtövésbe, mint hitelös, égi jogász hirdetem és perhoreszkálom a népek törvényeit — mondotta.

De amint kiteregette írásait, és tovább beszélt, kedves alföldi szavain átütöközt va-

lami idegen és lidérces láng, melytől a hallgatók megdöbbenek. Pár koronát vetettek neki. Később azt se adtak. Szolgák, ajtóállók karjánál fogva vezették ki ezt a magyar parasztot, és sarkára csapták az ajtót.

Akkor bolyongani kezdett a városban. Mint a bitang kuvasz, a parasztkutya, mely kócosan-borzason, a megveszéshez közel fut-fut hazátlan, és nem találja helyét sehol, csatangolt az idegen város aszfaltján. Kalapját elhagyta valahol. Hajadonfőtt járkált, és utcapadokon hált. Egy éjszakai hajszán elfogta a rendőrség, s mert nem tudta magát igazolni, két napig fogva tartotta. Haza akarták toloncolni. János, mint menekült, vagonban kapott szállást. Itt irkált mindenféle szomorú és vidám versezeteket, melyeket utcán jártában hangosan mondogatott.

Ruhája hónapok múltán cafatokban lógott testéről, hajtókéjét belepte a piszok. Egyszer egy kispesti kocsmában megverték és kirúgták az ajtón. Orrán sokáig látszott két véres csík. Az emberek megálltak a fűzfapóéta előtt, aki valamit hasonlított Hazafi Veral Jánoshoz, és nézték.

Körötte pedig folyt az élet. Szónokoltak, loptak, raboltak, irigykedtek és rágalmaztak, üzeleteket kötöttek, a valutaüzérek feleségei díszelődásra hajtottak az Operaházba, a pöffedt igazgatók szájukban füstölő szivarral vágattak gépkocsijukon, a vendéglőkben cigányoztak, a kávéházban tortákat ettek, a bárban a város ringyó-színésznői angol és francia tisztekkel pezsgöztek, az orfeumban csiklandós kuplékat daloltak és foxtrottot lejtettek, a klubban százezer-koronás bankókat húztak ki egy tétre, a tőzsdén hausse és baisse volt, a márka árfolyama emelkedett és esett, és csaltak liszttel, zsírral és cukorral, selyemmel, gyémánttal és szesszel, szerelemmel, művészetrel és politikai jelszavakkal, kabáttal és gubával, magyarsággal és nemzetköziséggel egyaránt.

János minderről semmit sem tudott.

Amint esténként zúgó parasztféjét egy gázlámpához nyomta, és nézte a reménytelen kavargást, ő volt ebben a hűtlen országban a hűség, ő volt ebben a rothadt városban a megalázott szenvedés, a pokolba hullajtott ártatlanság, a jogász-fajta szent prókátora, a leggyilkosabb világtörténelmi pör égi fiskálisa, a vértanú, kürtös és apostol, a dalolni és szólni nem tudó igris, aki csikorgó-ízetlen rigmusokban jajgatja ki barbár fájdalmát, a századokig parlagon hagyott parasztság magára ocsudását, az eltékozolt napkeleti gazdagság, egy évezredre nyúló sajtó visszaemlékezés, Komárom, Kassa, Pozsony, Eperjes, Losonc, Szabadka, Temesvár, Arad, Nagyvárad, Kolozsvár, Marosvásárhely keserve, egy nép ki nem szakadható halálordítása.

Ő volt a magyar költő.

(1920)

NB! Halbfeti!

Kosztolányi Dezső (1885-1936), az ízig-vérig városi író — kerek 75 esztendővel ezelőtt — 1920 nyarán írta ezt a — talán egyetlen — falusi környezetben játszódó, s paraszti hőst szerepeltető novelláját, amelyet hasztalan keresnők valamennyi eddig megjelent Kosztolányi-kötetben (még másodikkiadásáról sincs tudomásunk). 1920 kora őszén jelent meg a Kosztolányi szerkesztette *Vérző Magyarorszag* című antológiában.

BUSTYA ENDRE

TOMPA ISTVÁN

RÉGI RITMUSOK KÖZÖTT

A fényképen tíz — tizenegy éves kislíú gordonkázik. Ünneplő ruhában van, nyilván a készülő felvétel kedvéért öltöztették így. Hosszúka, szép kis arca töprengő. Úgy tűnik, nem a fényképezőgép lencséjébe pillant, mintha a hangokat figyelné, melyeket vonójával játék közben a húrokból kic-
csal.

Az emeleti szalon karosszékeit, az üveges szekrény csecsebecseit fedezi fel a képen. Az ablakok onnan a térre nyíltak, a fényképezést bizonyára áthívták a felvétel elkészítésére, műhelye amúgyis közel volt, néhány lépéssnyire a tekintélyes, nagy épület-től, melyben Csernátfalusi piacán a főszolgabíró lakott.

Ez a legelső felvétel, ami Laciról maradt. Úgy látszik, kislíú korában még gordonkázott, később kezdett el zongorázni. Arcán szelíd, belenyugvó vonások, talán bújkáló szomorúság, akárcsak később, felnőtt férfi korában.

Ő a legfiatalabb a főszolgabíró három fia közül. Legidősebb bátyja délcég orvosanhallgató, középső bátyja jogot hallgat, szigorlatok helyett inkább a viharos kártyapartik vonzzák. Laci már gyerekkorában szelíd és visszahúzódó. Tanárai, oktatói lelkes beszámolóiból az derült ki, egészen rendkívüli hallása van és kiváló zenei tehetsége. Bizonyára azért ad már gyermekkorában kezébe hangszer a főszolgabíró édesapja. De sem kislíú korában, sem fiatalleberként Laci nem szeretett szerepelni. Lelkiismeretesen, de szerényen megtette, amit éppen elvártak tőle, de igyekezett minél hamarabb elhúzódni a figyelem és dicséretet előteréből.

Érettségi után a budapesti Zene-művészeti Főiskolára iratkozik be. Ez már az első világháború esztendeiben történik. A brassói főgimnázium osztályai, a csernátfalusi piactéren álló épület csendes szobái után bizonyára nehezen szokott hozzá a budapesti diákközhözok viharos életéhez. De mindenki buzdította, mindenki nagy művészi pályafutást jövendőlt a brassói hegyek aljáról odavetődött fiatallebernek.

A világháború véget ért, Brassóban és Csernátfaluban más idők következtek. A főszolgabíró — mint magyar úrhoz illik — nyugalomba vonult. Feleségével azon töprengtek, marad-e annyi pénzük, hogy Lacit taníttassák a budapesti Zeneművészeti Főiskolán, vagy próbálkozzanak majd Kolozsváron. Ám Laci egy csapással véget vetett bármilyen tervezgetésüknek. Kijelentette, sem Budapestre nem megy vissza, sem Kolozsváron nem fog tovább tanulni.

— Néhány héten, legkésőbb egy-két hónapon belül — jelentette ki váratlan határozottsággal — munkába álllok. Apám, anyám legyen biztos abban, nem szorulok majd arra, hogy maguk tartsanak el!

A régi, nemes családból származó hajdani főszolgabíró nemsokára némi döbbenettel tudta meg, legkisebb fia miként szándékszik megkeresni a kenyerét. Egy zenekarban fog zongorázni.

De nem hangversenyeken játszik majd, nem klasszikus zenét ad elő és nem fiatalokat tanít zongorázni. Hanem éttermekben lép majd föl egy ze-

nekarral, hol jóképű urak és hölgyek esznek, isznak, szórakoznak. Nem ismeri az ilyen szerű lokálokat, régebben sem látogatta őket a főszolgabíró. De kevesebb olyan foglalkozást tudna hirtelenjében felsorolni, ami távolabb állna az ő világától.

Laci igyekszik megnyugtanni a szüleit, rendes úrifíúkból áll majd a zenekar, olyanokból, akik nem tudtak, vagy nem akartak háború után a Főiskolára visszamenni.

Komoran, mély sóhajtások között veszik tudomásul Laci magyarázatait. A vesztes háborút követő csapások után ilyen személyre szóló következményeket is el kell viselniük. Jó néhány esztendő telt el azóta. Zsolt már tizenegy-tizenöt éves kamasz, amikor nagybátyja, Laci, különös alakjával kedvencévé lép elő. Nyaranként találkoznak, mikor egész éves utazgatás fáradalmi után egy hónapra a zenész édesapja, a volt főszolgabíró és felesége Brassó közelében lévő villájában tölti egy hónapos nyári pihenőjét.

Kezdetben Zsolt még tart egy kicsit nagybátyjától, aki arra kéri, délutánoként ne szaladgáljon, zajongjon az ablakok alatt, mert a kora délutáni órákban lefekszik, aludni akar.

De aztán Zsolt nagy lelkesedéssel felfedezi, milyen kitűnően játszik La-

te már a képzeletben dübörög tova, a főmotívum, mint kigyó tekeredik rá a sivatagi Éjszakát jelző melódiára. Laci keze alatt minden alkalommal új és új arcot ölt Ellington jól ismert dzsessz-költeménye. Aztán egy-egy "blues" következik: "I my Solitude", "Night and Day" — lassú elnyújtott dallamok, sok keserűségről, magányosságról zokogó melódiák, disszonáns akkordok. Mély, dörmögő hangon Laci halkán éneklí hozzájuk a szöveget.

Az eljátszott számok szünetében Zsolt igyekszik tapintatosan minél többet megtudni arról, miként alakulnak egy ilyen "nagy menő" dzsesszzenés hétköznapijai. Kiderül, vannak a zenekar számára jó városok, ahova szívesen kötnék szerződést, sehol sem maradnak három-négy hónapnál tovább, így többet keresnek. Ilyen jó város Bukarest, Temesvár, Kisenév vagy Nagyvárad. Kolozsvár gyengécske, az embereknek ott nincs pénzük, Brassó közepes...

Így telnek el a nyár délutánjai. Zsolt számára felejthetetlen zongora-, vagy harmonikaórákkal.

A következő esztendő nyarán Laci már feleségével együtt látogat haza a szüleihez. Kedélyes, bőbeszédű aszszony Anci, apósa, anyósa azt remélik, komor, szótlan fiúknak bizonyára

zenekar többi tagjával. Nagyon divatos, világos kávébarna ruhába öltözött fiatal férfiak. Nyilván ez az egyenruhájuk, Laci is ilyen öltönyt visel.

— Nagyon szereti a srác a dzsesszt, kíváncsított, hogy egyszer meghallgathasson bennünket — mutatja be unokaöccsét a kollégáknak.

Az emelvényen felállítják a hangszerüket. Villogó szárszámok egész sora, mint kiderül, minden zenész legalább két hangszeren játszik.

Zsolt Anci mellett, a terem egyik sarkában foglal helyet. Megtudja, a mulatóhely főnöke a zenészfélesek számára tartja fenn azt az asztalt. A zenekar rázendít, "kafékoncert", keringők a szórakoztató szalonzene szokásos számai. Mire bealkonyodik, tele a terem. Rövid indulóval befejeződik a szalonzene. Várakozóan zsong a terem, míg a zenészek "fegyverzetet", hangszer cserélnek. Gyorsan kiosztják maguk között a kottákat; amint kiderül — minél jobban tudnak kívülről minden számot, annál gondosabban, lelkiismeretesebben teszik maguk elé a szám gondosan hangszerelt "stimmjét".

Felharsan a dzsessz. Kristálytisztán és tömören.

Hét tagból áll a zenekar, de mintha többször annyian lennének, mintha csak a filmrevüből ismert "big band", valóságos "nagyzenekar" töltené be harsogva az izlésesen berendezett mulatóhelyet.

Fúvóskórus, szaxofonok, trombita, harsona zengi egyszerre, szoros tercekbe fogva a vezérdallamot, apró szünetek után parányi késéssel, de hajszálpontosan egyszerre lépnek be, folytatják a dallamot. Aztán minden hangszer külön életre kel, egymást váltva a legkülönbözőbb változatokkal adják egymásnak az ütemes dallamot. Most a zongoraszóló, Laci következik. Szálguldoznak a tömör akkordokkal megszakított futamok, hol a magasban csiripel, hol a mélyben döng visszhangosan a melódia, az egész zenekar helyett bámulatosan újra színezett mondatokban fogalmazná meg a zuhanó ütembe öntött dallamot.

A parkett már tele fiatalabb, vagy érettkorú, elegáns táncosokkal. Amint egy zeneszám befejeződik, az úri társaság szokásos tartózkodását meghazudtoló, viharos taps következik, harsány "brávó" kiáltásokkal megfűszerezve. Tanulmányt lehetne szerkeszteni róla, hét fiatal férfi zeneszámaival miként tud ilyen viharos jókedvtől kicsattanó hangulatot támasztani.

Csakhamar a pincérek a zenekar háta mögé gurítanak egy asztalt. Aztán szertartásosan, de a kötelező diszkrécióval, letakart üvegekben hozzák és állítják egymás mellé a drága italokat. A mellékelt névjegyekről leolvasható, melyiket milyen nevű asztaltársaság küldi hálás köszönnel a minden várakozást "túlszármaló" zenekarnak. A frakkos pincérek csakhamar ki is bontják a palackokat, számok közötti szünetben a zenészek bele is kóstolnak a poharakba. De a zenekar háta mögött álló asztalon nem fogynak el az üvegek. Újabb és újabb palackokban érkeznek a pincérek által hozott "figyelmességek".

Egymás után ragyogóan előadott számokat most kicsit hosszabb szünet követi. Majd a dzsesszhármason a sor. Zongora, szaxofon, dob.

Mintha a három zenész be akarná

>>>>> folytatás a 22. oldalon

Ughy István: Dobos

ci, ha zongorához ül, vagy harmonikáját veszi kézbe. A kamasz lelkes híve Duke Ellington, Gershwin meg a többi "nagy néger" zeneszámainak. Felfedezi, ha halkszavú, csendes nagybátyja kipiheni magát és zongorához ül, vagy kiveszi tokjából nagyméretű tangóharmonikáját, kedvenc dallamainak valóságos özöne következhet. A hallgatag, szinte komor Laci pedig mintha kicsérélődne a nagy, régi slágerek ütemére.

Így kialakul az egyre sűrűbben összeülő "együttes". Laci az egyszemélyes zenekar, keze alól ömlenek a színes, kifogyhatatlan változatokkal előadott dallamok — Zsolt pedig a lelkesedésből ki nem fogyó, egyszemélyes hallgatóság.

"Caravan". Gyors, lüktetően sodró számok, a dallam széttöredezik, az ütem egyre bonyolultabbá válik, szín-

gondját viseli. Örömmel veszik tudomásul, bár csak két hetet maradhatott ott pihenni, de a következő hónapokra épp egy brassói mulatóhelyre szerződött a zenekar, így Laci és felesége sűrűbben látogathat haza.

Zsolt számára pedig lehetővé válik, hogy régi kívánsága valóra váljon, végre Lacit és egész zenekarát "előben", a mulatóhely forgatagában láthatja és hallgathatja. Némi kérések után a hajdani főszolgabíró és felesége beleegyeznek, hogy unokája bemehesen Brassóba, s egy este, most már Anci felügyelete alatt — bár még csak tizenhat éves — záróráig ott lehessen a lokálban.

Felejthetetlen augusztusi este, minden részletére pontosan emlékszik. Kora este érkeznek, akkor, amikor a szerződés szerint a zenekarnak kezdenie kell. Zsolt megismerkedik a

>>>>> folytatás a 21. oldalról

bizonyítani, ők magukra is többet, elragadóbbat tudnak, mint az egész zenekar. Sisteregve követik egymást a ragyogó számok.

Újra elragadtatót tapssal, dicsőítő bekiáltásokkal jutalmazza a hármasteljesítményét a közönség. Ha fiatalokból álló hallgatóság ünnepelné ilyen viharos lelkesedéssel valamelyik divatos táncczenekar játékát, ezen nem volna semmi csodálónivaló. De egy drága, éjjeli mulatóhely vendégei, nagypénzű hölgyek és urak teszik mindezt — ez szinte hihetetlennek tűnik.

Újabb szünet után teljes létszámmal folytatja műsorát a zenekar. Késő éjszaka halkra fogott, lassú, doromboló számok következnek, a táncparkett félhomályában egymáshoz tapadva ringanak a párok.

Harsogó jókedvtől az álmodozó melankóliáig a hangnemek és hangulatok minden árnyalatát elővarázsolja a hosszú éjszaka folyamán a mindent tudó zenekar.

Mire elérkezik a záróra, már hasad a hajnal. A kijárat mellé szemérmesen, fehér terítővel letakart tálcát tettek, a zenekarnak szóló borraival. Mikor a díszes nagyteremből kiléptek az utolsó vendégek, teljesen elborítják a tálcát a bankók.

Újabb félóra telik el, míg helyükre kerülnek a hangszerek, s a "questornak" megválaszott trombitás és dobos összeszámolja s a zenekar tagjai között szétosztja a vastag, "gázsín kívül" járó összeget.

Végre elindulhatnak, a belvárosi bútorozott szoba felé tartanak, ahol most a nagybátyja lakik a feleségével.

Zsolt most, a hajnali menet közben veszi észre, hogy a vidám csevegés közben Laci dőlingézik. Semmi kétség, nagybátyja alaposan becsípett. S Laci már mondja is az alkalomhoz illő szöveget:

— Ha szüleimnek mesélsz a mai estéről, azt ne említsd, mennyi italt küldtek a vendégek. Még azt hiszik, minden este nagyokat iszom...

Zsolt szigorúan betartja nagybátyja kérését. Csak azt mondja el, milyen ragyogóan játszott a zenekar, mennyire ünnepelték őket. S hogy Laci a többi zenésszel együtt milyen sokat, nagyon sokat keres...

Még a nyár folyamán jó néhány-szor alkalma nyílik a terem sarkában álló asztal mellé húzódva végighallgatni, végignézni a sziporkázóan játszó zenekart. Arról is meggyőződik, a vendégek mindig busás borraivalótt tesznek a tálcára, s elismerésük jeléül nagyon sok italt küldenek a zenekar mögött álló asztalra.

És minden alkalommal Laci még többet és mind többet iszik...

Amint eltelik a nyár, a következő hónapok folyamán Zsolt nem találkozik nagybátyjával, ő több mint háromszáz kilométer távolságban lakik Brassótól. Laci pedig az ország egyik végétől a másikig zenél az előkelő mulatóhelyeken.

Telik egyik esztendő a másik után. Sejtí, hallja, Anci egyre keményebben, kétségbeesettebben küszködik azért, hogy zseniális zongorista férjét valahogy távolabb tartsa az éjjeli mulatóhelyeken a zenészeknek bőségesen felkínált italtól.

1940 őszén a házasságát, férje életét féltő asszonynak sikerült, ami a legnehezebbnek tűnt: meggyőznie Lacit, lépjen ki a zenekarból, mondjon

le az éjszakai mulatóhelyek egész-ségtelen életéről, íme, a többi magyar fiú is ezt teszi most, amint lehet, a szaxofonos, a trombitás...

A székely kisváros egyik üzemében Laci feleségével együtt tisztviselői munkát vállal. Szép, kétszobás lakást kapnak a gyár közelében. A nappaliban ott áll a zongora.

Ha nyaranta a városban tölt néhány hetet, Zsolt is gyakran megfordul a lakásukban. Különösen, ha régi vagy új barátokkal Laci és Anci rendez néha esténként egy kis összejevetelt. Ilyenkor a hajdani nagy zongorista kezei alól dübörögnek a régi dal-lamok. Ha közben a régi zenélőóra mutatója tizenkettesre jutva épp elda-lolja a maga kis dallamát, Laci ösztö-nösen beledolgozza hangjait az eljátszott "swing" szövegébe, a meló-dia nem maradhat hamis, nem lóghat ki az ütemből...

Hétköznap délutánonként Zsolt unatkozva az utcákon kószál, távolról látja, amint Laci gondosan hátrafésült hajával, divatos nyári ruhájában, komoly, szinte komor arccal, hátratett kézzel sétál a túlsó járdán. Aztán hirtelen betér a mellékutcaiba, majd gyors léptekkel beoson egy italboltba. Ott távoli sarokba ül le egy asztal mellé. Halkan, rekedtes hangon szól oda a pincérhez:

— Fél litert szódával.

Aztán nemsokára a második félli-ter következik...

Zsoltnak úgy tűnik, nem sok si-kerrel folyik Anci küzdelme, hogy La-cit leszoktassa az italról. Nyugalmas délutáni pihenés órái helyett, ha fele-sége nincs otthon, gyorsan szerét ejti kis sétának, ami a mellékutca kis koc-s-májában ér véget...

A következő év őszén Anci kijárja, hogy a kolozsvári klinika ideg-elme-osztályára vegyék fel a férjét. A né-hány hetes beutalás másfél hónapra nyúlik. Laci furcsán viselkedik. Szó-kásos szótlan komolysága helyett in-dokolatlan, kurta kis kacagásokat hallat néha...

Egyetemi vizsgák kötik le Zsoltot s a történelmi sorsfordulók. A követ-kező néhány esztendő folyamán nem találkozik a nagybátyjával.

Úgy tudta, a legutóbbi hónapok-ban Laci feleségével együtt a Brassó közelében levő faluban, apja, anyja villájában lakik. Bizonyára szülei An-cival együtt azt remélik, távol bará-toktól és zajos társaságtól, Laci pró-bára tett idegei megpihennek.

Onnan jut el Zsolthoz a fájdalmas hír.

Azon a vasárnap délelőttön anyó-sával együtt Anci istentiszteletra ment a falu kis evangélikus templomába. A hajdani főszolgabíró és fiát szende-regve otthon hagyták.

Mikor az istentiszteletről hazatér-tek, az agg főszolgabíró zokogva jött elébük az udvaron.

Lacit nem tudták többet felébresz-teni.

Ott nyugszik a templom közelé-ben, az evangélikus temetőben.

Mint sírfeliratából kiolvasható: "Élt 46 évet".

Akárcsak kamaszkorában, Zsolt most is felkapja a fejét, ha felharsan egy lendületes "swing", vagy megszólal egy elmerengő "blues" a régi, nagy dzsesszszámok közül. De kesernyész marad az elhangzó dallamok után. Bármilyen tökéletesen játszik a zene-kar, az utolsó akkordok után fájdal-masan jut eszébe: úgy senki sem ját-szik, mint Laci s az ő akkori csapata...

JANUÁRI ÉVFORDULÓK

- 1 - 120 éve született Milan Begovic horvát drámaíró
- 75 éve született Valeriu Gafencu román költő
- 50 éve halt meg Ugo Ojetti olasz író
- 280 éve halt meg William Wycherley angol drámaíró
- 2 - 75 éve született Nagy Olga romániai magyar író
- 3 - 90 éve született Roman Brandstaetter lengyel író
- 80 éve született Ada Orleanu román író
- 4 - 210 éve halt meg Moses Mendelssohn német filozófus
- 5 - 75 éve született Friedrich Dürrenmatt svájci író
- 6 - 525 éve halt meg Antonio Beccadelli olasz költő
- 230 éve született Fazekas Mihály magyar költő
- 740 éve született Gertrud von Helfta német költő
- 7 - 125 éve halt meg Immanuel Bekker német filológus
- 150 éve született Jékey Aladár magyar költő
- 80 éve halt meg Mocsáry Lajos magyar újságíró
- 8 - 20 éve halt meg Pierre Jouve francia költő
- 100 éve halt meg Paul Verlaine francia költő
- 9 - 20 éve halt meg Hámos György magyar író
- 10 - 125 éve született Enrica Handel-Mazzetti osztrák író
- 70 éve született Eino Leino finn költő
- 175 éve született Ján Matuska szlovák költő
- 150 éve halt meg Étienne Pivert de Senancour francia író
- 11 - 70 éve született Leonid Dimov román költő
- 12 - 20 éve halt meg Agatha Christie angol író
- 120 éve született Jack London amerikai író
- 250 éve született Johann Heinrich Pestalozzi svájci pedagógus
- 90 éve született Szabó T. Attila romániai magyar nyelvész
- 13 - 50 éve halt meg George Bengescu-Dabija román író
- 14 - 100 éve született John Dos Passos amerikai író
- 15 - 130 éve halt meg Massimo D'Azeglio olasz író
- 130 éve született Nathan Söderblom svéd író
- 16 - 390 éve halt meg Baltasar del Alcázar spanyol költő
- 110 éve halt meg Jovan Subotic szerb író
- 17 - 60 éve halt meg Mateiu I. Caragiale román író
- 290 éve született Benjamin Franklin amerikai filozófus
- 18 - 60 éve halt meg Rudyard Kipling angol író
- 19 - 175 éve született Ferdinand Gregorovius német történész
- 75 éve született Mészöly Miklós magyar író
- 420 éve halt meg Hans Sachs német költő
- 20 - 280 éve született Jean-Jacques Barthélémy francia író
- 100 éve született Einar Diktonius finnországi svéd költő
- 21 - 140 éve halt meg Benedictus Gotthelf Teubner német kiadó
- 22 - 75 éve született Krzysztof Kamil Baczyński lengyel költő
- 23 - 30 éve halt meg Jo van Ammers-Küller holland író
- 130 éve halt meg Thomas Love Peacock angol író
- 24 - 5 éve halt meg Bajor Andor romániai magyar író
- 10 éve halt meg Deák Tamás magyar író
- 1920 éve született Hadrianus római költő
- 220 éve született E. T. A. Hoffmann német író
- 130 éve halt meg Aron Pumnul román filológus
- 25 - 170 éve született Gyulai Pál magyar kritikus
- 630 éve halt meg Heinrich Seuse német író
- 26 - 175 éve született Teleki Sándor magyar író
- 27 - 170 éve született Mihail Jegorovics Szaltikov-Scsedrin orosz író
- 28 - 270 éve született Christian Felix Weisse német író
- 29 - 130 éve született Romain Rolland francia író
- 30 - 125 éve született Gheorghe Braescu román író
- 31 - 40 éve halt meg Alan Alexander Milne angol író
- 125 éve halt meg Pierre Alexis de Ponson du Terrail francia író
- ? - 440 éve halt meg Tinódi Lantos Sebestyén magyar költő

KÓDEX —

KÖNNYEZŐ SÍRKÖVEK

AZ ÖRÖK megállapodás kertjei gyertyafényben úsztak a napokban. Régen láttam ilyen rendezett kis túlvilági településeket, talán mert az elmúlt négy esztendő borzadalmának hatására az élőknek nem futotta sem energiájukból, sem idejükből arra, hogy az öröklét hantjait díszítsék virággal és gyertyával. Ám az is lehet, hogy nekem nem volt szemem erre a léleknyugtató szépségre. Most már akkor is látom a sírt borító vasrózsákat, amikor éppen a Lánchíd oroszlánjainak árnyékából szemlélem a Duna csillogó víztükrét, vagy a Halászbástyáról, kedvenc helyünkről egykoron apámmal...

De itt vagyok most a csendes faluszéli temetőben, ahonnan a völgyben elterülő falut néztük kinyíló lélekkel, amikor a nagyanyám sírját zsaluztuk és öntöttük ki betonból, mert márványra vagy gránitra nem volt pénzünk. Mégis ellene fordultunk a pusztító évtizedeknek.

És a századok, és az ezredek? Azokkal a még megmaradóknak lesz-e erejük megküzdeni? Átmenteni rajtuk egy fogyatkozó, éppen az ifjúságától és értelmiségétől megfosztott, önmegszólás nyomorította kisebbségi népet. Ha márványunk nem is, hogy talpa alá helyezzük a vártán, de cementünk lesz-e hozzá vajon, hogy idekössük vele, ehhez a völgyhöz, sorjázó nemzedékeken át?

A mindenszentek és a halottak napjának üzenete hazahívta a messzire távozottakat is, akiknek megüresedett helyén szívós tarack nő, míg bakancsos lábak le nem tapossák.

Aki pedig megjött, az velünk együtt töpreng az érthetetlen csodán, amit életnek nevezünk, és ellentétpárjáról, a holtak nemlétén és létén... A simogató kézzel felvirágozott sírok előtt ha felegyenesedünk ugyanis, nem le, hanem fel, a fénylő nap koronája felé tekintünk, és az igazi ragyogást még valahol mögöttes sejtjük.

Ugyanazokkal az emberekkel találkozom a falu mindkét temetőjében: a keletiben és a nyugatiban. (Hogyan is lehet egy sírkertet keletinek elnevezni?) Lám, egy közösség vagyunk, és fájdalmaink színhelye is azonos. Kövek itt is, ott is... Mindenütt, amerre lépünk.

A márvány-, gránit-, beton- vagy egyszerű fakeresztekben pedig ott a bölcsök kövének legyőzhetetlen tudása: megmaradni ezeregy nemzedéken át úgy, hogy megteremtett szellemi javainkat becsületesen megőrizve adjuk át az örök túlélőknek. Hogy ne kelljen mindig mindent előlről kezdeniük. Hogy egy gazdag nép örököseinek tudhassák magukat.

Vajon képesek vagyunk-e erre, vagy kételenek, megosztottságunk miatt? Tudunk-e óvakodni azoktól a "nemzetfiaktól", akik úgy óhajtanak nagobbakká válni, hogy a náluknál különbeket bemocskolják, kiközösítik. Nem a történelem malmára, hanem a maguk akadozó-csikorgó malmocskájára hajtják a vizet.

Nézem a köveket. Lehetnek a történelem tartópillérei? Az esti gyertyafényben meg-megycsillan rajtuk egy-egy esőcsepp. Könnyeznek talán?

CSORDÁS MIHÁLY

INDEX —

REFLEXIÓK 14.

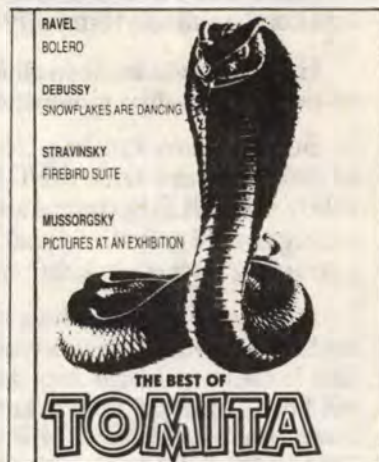
AZ ÓRIÁS CSÖRGŐKÍGYÓ

Haladjunk a korrall. Majdnem hosszú ó-val írtam le a szót. A régi zene elektromos "áttétele" manapság valóban kóros jelenség.

Kezdetben csak afféle új ruhába öltöztetés volt a szándéka az ötletes és a modern készülékekhez férköző átdolgozóknak. Tetsetős desingnú zenét akartak adni az ilyesmire éhes vevőknek. A DESIGN mindenekelőtt, volt az ő jelszavuk is, meg a modern konzumcikkek gyártóié. A zene szövegéhez nem nyúltak, csak "elszínezték" azt.

A Swinger Singersek, amelyek negyed századdal ezelőtt — ha jól emlékszem feltűnésük idejére — csodálatba ejtették a világot virtuozitással, a finoman alkalmazott swinges, jazzütős kísérettel és bátorságukkal, mellyel sorba vették a zongorairodalom, majd az egyszerűbb zenekari betétek birodalmát. Nemrégiben Bocherini Menüettjét hallottam előadásukban egy francia adóról. Mondhatom, nagyon szépen szóltatták meg a művet. Kristálytisza intonációval. Gyönyörű hangszínnel. Kifogástalan pontosságú ritmusban. Még az énekhangokhoz idomított új hangzásletét sem volt így zavaró. Bár valljuk be: az ilyen átirások mindig elvesznek valamit a mű értékéből, amit aztán egyébbel kell pótolni. Például az énekes abszolút hallásából fakadó csodával. Akárhogy is forgatjuk, vizsgáljuk a dolgot, zenei pótermékről van szó. És persze zenei pótcselekvésről is. A veszély ott kezdődik, amikor ezt a pótlékot az eredeti, az igazi fölé emeljük — már aki emeli, mert minden igazi zenerajongó tudja, hogy miről van szó: kellemes, pillanatnyi luxuscikkről.

Az elektronikus zene eszköztára új, soha nem remélt lehetőségeket nyitott az átdolgozók előtt. Elsőként felmentette őket minden fáradságos betanítás, begyakorlási munka alól — és az ezzel járó ezernyi szervezési, anyagi gondtól is megszabadította őket. Az átdolgozás teljes egészében gépi munka lett. És ezzel együtt persze tökéletesebb is, mert megszabadult az előadók minden lehetséges emberi esetlegességétől, hibájától. Sokkal színesebbé is vált, hiszen olyan hangszínek kombinációkat lehetett létrehozni, amelyek a "természetben" elő sem fordulnak. A zene térben is kitágíthatóvá vált a különböző ekhó-effektusok révén: az előtértől a nagy messziségbe kitolt hangzsháttérig ezernyi köztes

térsíkot is tetszés szerint lehet alkotni. Ezzel együtt a fent és lent is nagyon kitágult, messze túlhaladva a megszokott hangszer- vagy zenekari kereteket.

A NAGYMESTER: TOMI T A Elektronikus átdolgozásai világsszenzációt jelentettek feltűnésük idején. Mi, szakmuzeológusok is ámulva hallgattuk teljesítményeit: Muszorgszkij: Egy kiállítás képei, Stravinsky: Tűzmadár-szvit, stb.

A Tomita-"művek" újrakhallgatása során kiderült, hogy a belük gyömöszölt design hatása hamar elpárolog, és a hangzásruhát már nem tölti ki élő, lüktető zenei tartalom. Alig lehet e műveket kétszer, háromszor egymásután meghallgatni: miközben színes, elektromos ruhát kaptak, teljesen kiüresedtek.

Mindezt tudva, vallva mégis megvettem egy zugkiadó zugaudió-kazettáját. Csupa zeneegyveleggel Raveltől Debussyn át Muszorgszkijig, sőt Sibelius Valse Triste-jéig. Ez utóbbit egy nagybetűs címféle előzi meg: A WORLD OF DIFFERENT DIMENSIONS. Azért címféle, mert ilyen betűkkel nyomtatták a többi zeneszerző művének minden egyes címét, csak itt, Sibeliusnál szedték csupa kisbetűvel az igazi címet. Nos, mi tagadás, felkeltette a figyelmemet ez az apróság: valóban különböző dimenziók világában élünk?! Hallgatom Sibelius szomorúság zenéjét, vajon vannak, akik e furcsa elektronikus változat dimenziójában élnek? És mellettük ott vannak mások, a visszaálmodott, simogatónak édes romantika dimenziójának lakói? Földöntúli, UFO-zene ez? Az elveszett emberiség hangja a kozmoszból? Halottak kórusa?

Ez már nem JÁTÉK! Napról napra mind több "dimenzióra" bomlik szét az emberiség. A különböző dimenziók lakói immár alig értik egymás nyelvét.

TERÉNYI EDE

HOL-

Budapesten 1995. december 16-án 55 éves korában elhunyt Simonffy András író.

Hatvanöt éves korában elhunyt Pór Judit József Attila-díjas műfordító.

Sulyok Vince, Oslóban élő költő, műfordító, egyetemi tanár UNGARNS HISTORIE OG KULTUR címmel adta ki az első norvég nyelvű művet, melynek tárgya Magyarország története és kultúrája.

A budapesti Littera Nova Könyvkiadó eredményt hirdetett egy orvosok számára kiírt irodalmi pályázat kapcsán; a nyertesek között szerepel többek között Kovács Péter (Marosvásárhely) és Puskás Klára (Marosvásárhely) is. A legjobb művekből 95 karácsonyára *Sorsfordítók* címmel antológia jelenik meg.

Ugyancsak a Littera Nova önálló kötetel eddig nem rendelkező tehetségeknek

kiírt pályázatára jelentkezett 1216 szerző legjobbainak verseiből adott ki antológiát. Erdélyből Balázs Adina, Dénes László, Kinde Annamária, Szűcs László, valamint Barabás István, György Attila és Lakatos Mihály szerepel a nyertesek között. A versantológiát, melynek címe *Menedékjog 95* — Tandori Dezső, a prózaantológiát *Magánbirodalom 95* címmel Csiki László jegyzi szerkesztőként.

Új arcuattal jelent meg az *Előretolt Helyőrség* legújabb száma. Verset közöl Bíró László Ferenc, Lászlóffy Csaba, Reinhold Alfréd, Gergely Edit, Farkas Wellmann Endre, prózát és esszét Feket Vince, Visky András, Láng Zsolt, Salat Levente, Kelemen Hunor.

Írott szóval a megmaradásért címmel a lendvai MAGYAR NEMZETISÉGI MŰVELŐDÉSI INTÉZET, melynek igazgatója Göncz László, november végén kétnapos találkozót szervezett Szlovéniában, melyen a muravidéki irodalmi műhelyek képviselőit többek között Bence Lajos és Szunyogh Sándor, a Vas megyei lapszerkesztőségektől Pete György és Ambrus Lajos, Kárpátaljáról Dupka György és Kőszeghy Elemér, Szlovákiából Gál Sándor és Dobos László, A Vajdaságból Tari István,

Horvátországból Csörgits József, Erdélyből Gálfalvi György és Lászlóffy Aladár vett részt. Bevezette Pomogáts Béla, az Anyanyelvi Konferencia elnöke.

A Burgenlandi Magyar Kultúregyesület szervezésében 1995. november 25-én az Alsóőri magyar könyvtárban Lászlóffy Aladár tartott irodalmi estet, melyet Radics Éva gráci főiskolai tanár vezetett be.

Október 25-én a stockholmi Magyar Házban Petkes József Szatmárnémetiből Nyíregyházára elszármazott festőművész kiállítását nyitotta meg Veress Zoltán.

Dr. Balázs Lajos *Menj ki én lelkem a testből* című könyvét a csíkszentdomokosi halottas szokásokról és hiedelmekről, melyet a csíkszeredai Pallas-Akadémia jelentetett meg, a Kriza János Néprajzi Társaság kolozsvári székházában dr. Faragó József akadémikus ismertette december 15-én.

A *Fagyöngy*, az udvarhelyi Ablak kiadásában évente megjelenő költő-antológia 1995-ös változata is piacra került az év végén.

-MI

TÉLI ÉJ

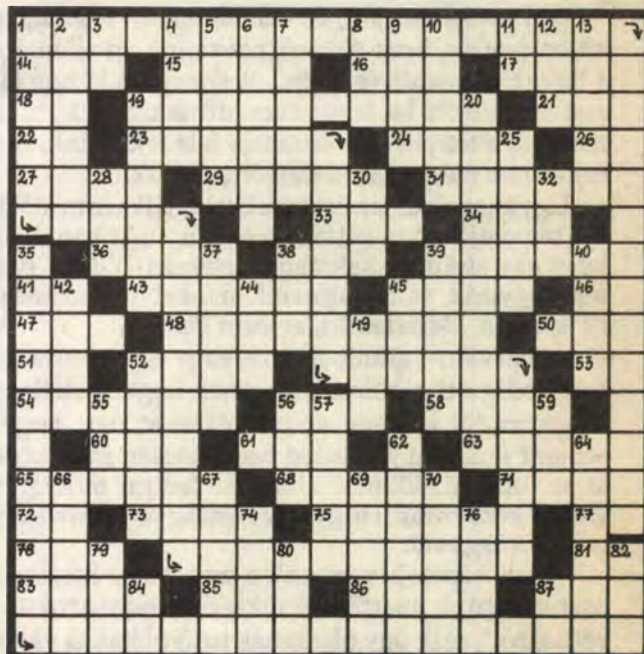
Gottfried Keller versének egy szakaszát idézzük a vízszintes 1., 23., függőleges 35. és 1. számú sorban. Radnóti Miklós fordítása.

VÍZSZINTES: 1. Az idézet első sora (zárt betűk: R, R, E, E, Y, CS). 14. Hangtalanul nőül! 15. Angliai egyetemi város. 16. Szürke, románul. 17. Amerikai külügyminiszter volt. 18. Elás egyenemű hangzó. 19. Módosítottatott vala. 21. Mister Fl 22. Magyar Köztársaság, rövid. 23. Az idézet második sora (zárt betűk: Ö, I, O). 24. ... Alimos, román népballada. 26. Kobak páros betűi. 27. ... Kong, kelet-ázsiai nagyváros. 29. Menekülésszerűen futó. 31. Falióra ingája kifelé mutató mozgást végez. 33. Pusztít. 34. Tartó. 36. Idegrendszerével felfogó. 38. Gyilok. 39. Spanyolországi város. 41. Hattárrag. 43. A Sátán kutyája írójának személynéve. 45. Kezdet és vég nélküli zárlat! 46. Részvénytársaság. 47. Hull a könnye. 48. J. L. Baird találmánya. 50. A népvándorlás korában élt keleti germán nép. 51. ZD. 52. Alapvető francia létege. 53. Thaiföldi és osztrák gépkocsik nemzetközi betűjele. 54. Tennivaló. 56. Római hetes. 58. Börtön, zsargonban. 60. Cselekvést kifejező szófaj. 61. Spanyolországi arab. 63. Létfonosságú belső szerv, névelővel. 65. Francia költő (Paul, 1871-1945). 68. Vissza: kettőzve fürdőváros: az NSZK-ban. 71. Szarvasfajta, névelővel. 72. Befejezetlen óda! 73. Idom kevert betűi. 75. Egyiptomi paraszt. 77. Bent áldó! 78. Málhás összefüggő betűi. 81. Idős férfi megszólítása falun. 83. Magyar költő (Árpád, 1886-

1928). 85. Belső látás! 86. Farok, angolul. 87. Ütleget.

FÜGGŐLEGES: 1. Az idézet utolsó sora (zárt betűk: U, M, E). 2. Tele zsákokban hord valamit valahová. 3. Hamis. 4. Fordítva elől! 5. Összeavart Matyi! 6. Vajon rengetegen? 7. Vissza: áfonya, románul. 8. Tojás, angolul. 9. A "barát" szó szláv eredetije. 10. Akasztófák. 11. Nitrogén és hidrogén vegyjele. 12. Kettőzve: afrikai ütőhangszer. 13. ... Costin, moldvai krónikaíró. 19. Fegyverbe, franciául — fonetikus. 20. Mítoszokkal foglalkozó tudományág, névelővel. 25. Teste alól. 28. NLÉ. 30. Miénk, angolul. 32. "Kard, ..., lánc készül a vasnak gazdag eréből" — Vörösmarty. 35. Az idézet harmadik sora (zárt betűk: T, A, A, L, S, F). 37. Valakinek saját szellemi vagy gazdasági ereje. 38. TAE. 39. Háromtagú együttesre jellemző. 40. Huzal. 42. Nobel-díjas francia író (1869-1951). 44. Holland és spanyol gépjárművek nemzetközi betűjelzése. 45. Láz kevert betűi. 49. Becézett Ilona. 52. Nem tilt. 55. Beillő összefüggő betűi. 56. Húz. 57. Vissza: ajánlani, románul. 59. Némán szenved. 62. Szőnyeget poroltat. 64. Ebédidőben. 66. Ilyen tanácsokat hoztak létre 1859-ben Moldvában. 67. ... Gábor, hazai zeneszerző (J=Y). 69. A görög ábécé negyedik betűje (ék. f.). 70. ... House, a Fehér Házzal szemben levő épület, itt szállásolják el a hivatalos vendégeket. 74. Nyelte a folyadékot. 76. Más, románul. 79. ... Feri, a vörösesgek vezére A Pál utcai fiúkban. 80. Késsel szel. 82. Kárt okoz. 84. Szólt, népiesen. 87. Férjelölt anyós szemmel.

SALLÓ LÁSZLÓ

A HELIKON 24. számában közölt, *Téli verőfény* című rejtvény megfejtése: A lanka dombok telt, kerek vonalja/Kigömbölyül szelíden a leple, tiszta hóra,/Hús paplana alatt a dús föld, mélyén alva,/Most szőja kebleit tán duzzadóra.

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős kiadó: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA
Szerkesztőség: LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
SZŐCS ISTVÁN K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MARIA: olvasószervező
RAKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számitógépes tördelés: NAGY MARIA; nyomtatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN

A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 132309, 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE